




AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA DOWODZENIA I ŁĄCZNOŚCI

Mjr dr inż. Janusz KRĘCIKIJ
Mjr dr inż. Marek STRZODA
Kpt. inż. Jacek TREMBECKI

ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE WIELONARODOWEJ OPERACJI POŁĄCZONEJ

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
~~S/4547~~

05-004547-002-0

WARSZAWA

68967



Konj

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA DOWODZENIA I ŁĄCZNOŚCI



ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE WIELONARODOWEJ
OPERACJI POŁĄCZONEJ
„WSPÓLNA TARCZA -1”⁹⁹

40



Recenzent: prof. dr hab. inż. Józef MICHNIAK

Zespół autorski

mjr dr inż. Janusz KREĆCIKIJ – kierownik tematu – wstęp, rozdział 3,
zakończenie

mjr dr inż. Marek STRZODA – rozdział 1, podrozdziały 1.2., 1.3., 1.4.

kpt. dypl. inż. Jacek TREMBECKI – rozdział 1, podrozdział 1.1., rozdział 2

Korekta autorska

kpt. dypl. inż. Jerzy SŁOWIK

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
1. WIELONARODOWA OPERACJA POŁĄCZONA JAKO ODPOWIEDŹ NA NOWE WYZWANIA I ZAGROŻENIA WOBEC NATO.....	13
1.1. Geneza powstania koncepcji wielonarodowej operacji połączonej.....	17
1.2. Uwarunkowania działań połączonych.....	21
1.3. Uwarunkowania działań wielonarodowych.....	43
1.4. Istota wielonarodowej operacji połączonej.....	54
2. ZASADY PROWADZENIA WIELONARODOWYCH DZIAŁAŃ POŁĄCZONYCH.....	64
3. WYBRANE ASPEKTY DOWODZENIA W WIELONARODOWYCH DZIAŁANIACH POŁĄCZONYCH.....	72
3.1. Problemy terminologiczne.....	72
3.2. Cechy specyficzne sprawowania dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych.....	77
3.3. Zasady dowodzenia w wielonarodowych operacjach połączonych.....	90
ZAKOŃCZENIE.....	95
BIBLIOGRAFIA.....	97
ZAŁĄCZNIKI.....	101

WSTĘP

Członkostwo Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim określa nowe wyzwania wobec całego kraju, w tym oczywiście także wobec polskich Sił Zbrojnych. Oznacza to również nowe zadania dla polskiej sztuki wojennej, a tym samym dla dowodzenia, jako specjalności tej dyscypliny naukowej wojskowych. Do takich zadań zaliczyć można konieczność rozwiązania problemu szeroko rozumianego **dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych**.

Przeniesienie punktu ciężkości działań Sojuszu na całe spektrum operacji wsparcia pokoju nie zmienia faktu, iż podstawowym zadaniem naszych Sił Zbrojnych jest ciągle zapewnienie nienaruszalności granic i utrzymanie suwerenności Rzeczypospolitej Polskiej. Obecnie na obowiązek ten nakładają się dodatkowo ustalenia normatywne NATO, dotyczące oczywiście także obszaru dowodzenia. Stąd potrzeba rozwiązania szeregu problemów dotyczących dowodzenia w działaniach o charakterze **połączonym, prowadzonych jednak dodatkowo w wymiarze wielonarodowym (*combined joint operations*)**.

Dotychczasowy stan wiedzy odnoszący się do wielonarodowych operacji połączonych obejmuje stosunkowo niewielki zakres opracowań, zawierających ogólne stwierdzenia opisujące współdziałanie różnych rodzajów sił zbrojnych. Stanowią one przy tym raczej charakterystykę działań opartych na wzajemnych uzgodnieniach między uczestnikami walki zbrojnej, niż integrację działań ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnego celu. Chlubnym wyjątkiem w tym zakresie jest praca zbiorowa pod redakcją naukową płk. prof. dr. hab. Jerzego ZIELIŃSKIEGO pod tytułem „Podstawowe założenia operacji połączonych”. Dotyczy ona jednak, zgodnie z tematem, przede wszystkim aspektu zintegrowanego działania komponentów różnych rodzajów sił zbrojnych, w niewielkim tylko stopniu akcentując problem wielonarodowości.

Zespół pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry Dowodzenia i Łączności, mając na względzie te uwarunkowania, podjął badania mające na celu określenie podstawowych założeń dotyczących zasadniczych uwarunkowań dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych¹.

Główny problem naukowy sformułowano jako „Uwarunkowania dowodzenia w działaniach wielonarodowych sił połączonych”. Został on następnie, w ramach badań wstępnych, podzielony na następujące tematy:

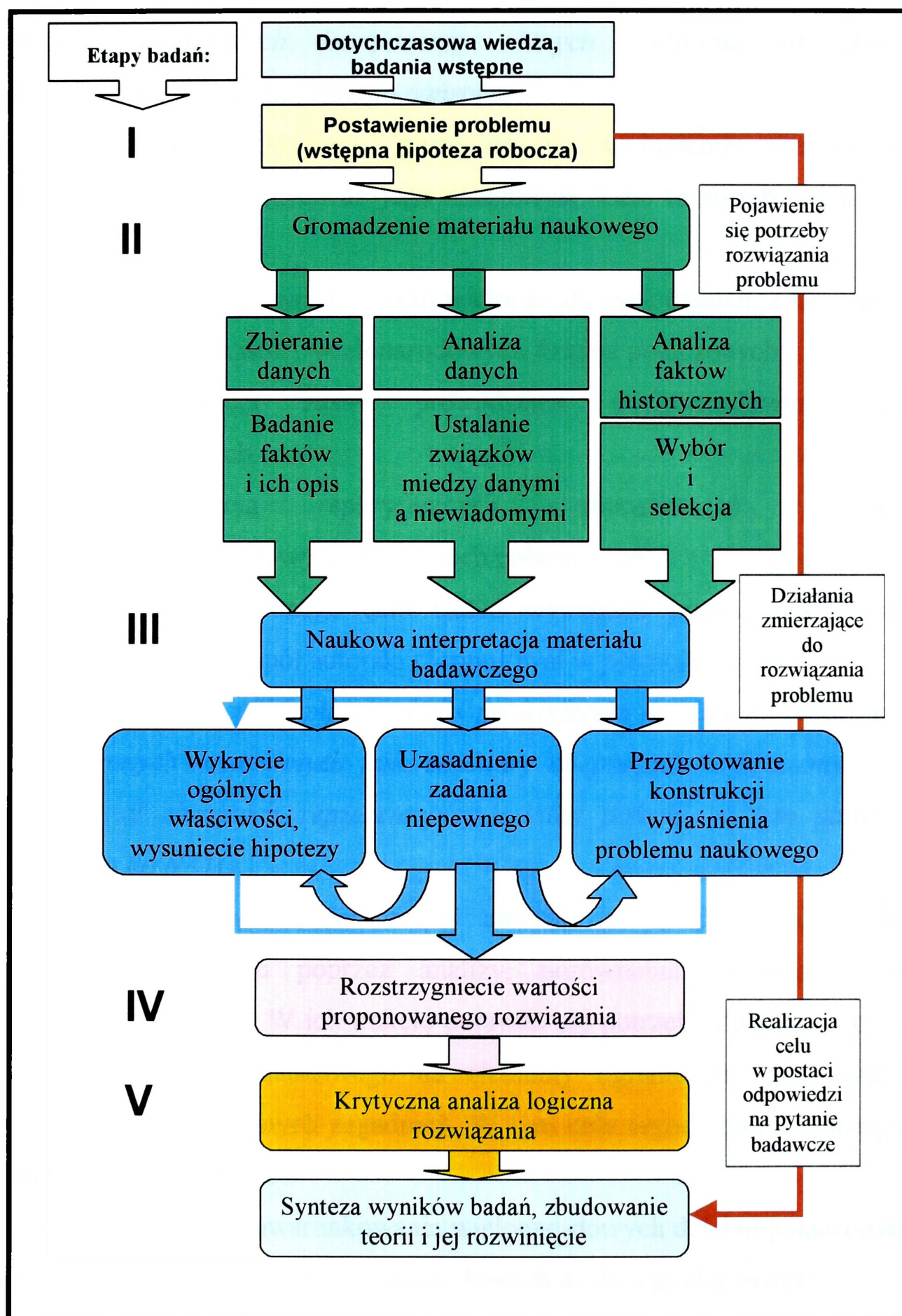
1. Założenia teoretyczne wielonarodowej operacji połączonej.
2. Koncepcja struktur organizacyjnych dowództw wielonarodowych sił połączonych.
3. Determinanty planowania wielonarodowych operacji połączonych.
4. Udokumentowanie wyników planowania wielonarodowej operacji połączonej.

Wyniki badań nad pierwszym tematem (zadaniem) stanowiły podstawę niniejszego opracowania, stając się jednocześnie bazą wyjściową do dalszych prac ukierunkowanych na rozwiązywanie kolejnych problemów naukowych.

Po wnikliwej analizie istniejącej literatury przedmiotu zespół autorski zdecydował o przyjęciu, na potrzeby pierwszego tematu, procedury badawczej obejmującej pięć etapów, których istotę przedstawiono na rys. 1.

Pisarskie opracowanie wyników badań stanowi wynik zainteresowań zespołu autorskiego, wniosków wynikających ze studiowania literatury przedmiotu oraz empirycznych doświadczeń pochodzących z udziału w różnego rodzaju ćwiczeniach, w tym również międzynarodowych. Świadomość braku pełnych odpowiedzi na pytania dotyczące tematyki będącej obszarem zainteresowania zespołu autorskiego stworzyła sytuację problemową, zapoczątkowując tym samym pierwszy etap procesu badań naukowych.

¹ Na potrzeby pracy zespół autorski przyjął za dopuszczalne zamienne używanie terminów „wielonarodowe działanie połączone” i „wielonarodowe operacje połączone”.



Rys. 1. Struktura procedury badawczej.
 Źródło: Opracowano na podstawie S. Kaminski, *Nauka i metoda*.

Celem pracy jest *identyfikacja specyfiki planowania i prowadzenia operacji integrujących komponenty różnych rodzajów sił zbrojnych wydzielanych z więcej niż jednego państwa.*

Analiza celu głównego pozwoliła na wyłonienie szeregu celów cząstkowych prowadzących do jego osiągnięcia. Cele te zostały zdefiniowane następująco:

1. Identyfikacja uwarunkowań wielonarodowych działań połączonych.
2. Określenie istoty wielonarodowych działań połączonych.
3. Identyfikacja zasad prowadzenia wielonarodowych działań połączonych.
4. Identyfikacja specyficznych uwarunkowań dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych.

Osiągnięcie założonego celu badań wymagało postawienia **problemu badawczego**, który zespół autorski sformułował w postaci pytania:

Jaka jest specyfika planowania i prowadzenia działań wielonarodowych sił połączonych rozumianych jako struktury obejmujące komponenty różnych rodzajów sił zbrojnych reprezentujących kilka państw, w tym państw nie należących do NATO.

W drugim etapie badań zespół autorski podjął próby teoretycznego rozwiązania problemu poprzez analizy, porównania, analogie i dalsze studiowanie literatury. W ich trakcie pojawiła się potrzeba dokonania podziału głównego problemu naukowego na elementy ograniczone pod względem rozległości rozpatrywanych zagadnień. W tym celu wyodrębniono następujące **problemy szczegółowe**:

1. Czy i jakie istnieją uwarunkowania wielonarodowych działań połączonych?
2. W czym wyraża się istota wielonarodowych działań połączonych?
3. Jakie są zasady planowania i prowadzenia tego typu działań?
4. Czy i jakie istnieją specyficzne uwarunkowania dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych?

Dalsze studiowanie literatury oraz doświadczenia wyniesione z udziału w ćwiczeniach pozwoliły na sformułowanie hipotezy wstępnej. Na podstawie posiadanej wiedzy zespół autorski przyjął, iż:

wielonarodowe działania połączone stanowią ciągle specyficzny dla polskiej sztuki wojennej rodzaj działań, integrujący w sobie funkcjonowanie komponentów różnych rodzajów sił zbrojnych wydzielanych przez różne państwa, w tym także państwa nie będące członkami NATO.

Dowodzenie takimi działaniami odznaczać się będzie specyfiką w zakresie struktur organizacyjno – funkcjonalnych organów dowodzenia, procesów, procedur oraz dokumentów planistycznych. Rozwiązania w tym zakresie muszą respektować zarówno warunki standaryzacyjne NATO, jak i odpowiadać wymogom wynikającym z mnogości komponentów narodowych i rodzajów sił zbrojnych.

Trzeci etap wymagał zastosowania szeregu metod badawczych w celu rozwiązania przedstawionych uprzednio problemów szczegółowych. Wybór tych metod uwarunkowany był przede wszystkim charakterem poszczególnych problemów oraz literatury źródłowej, którą w ogromnej mierze stanowiły dokumenty o charakterze normatywnym, w tym zarówno obowiązujące w całym Sojuszu, jak i narodowe - pochodzące z różnych państw członkowskich.

W celu bezpośredniego rozwiązania problemów badawczych zastosowano przede wszystkim metody teoretyczne, uzupełnione w pewnym zakresie metodami empirycznymi.

Metody teoretyczne stosowane były we wszystkich etapach badań. Użyte zostały: analiza i wnioskowanie, synteza, porównanie, analogia oraz uogólnienie.

□ analiza znalazła zastosowanie głównie w badaniach teoretycznych literatury dotyczącej problematyki dowodzenia w wielonarodowych działaniach

połączonych w celu identyfikacji aktualnych ustaleń i kierunków zmian w rozpatrywanym obszarze;

- syntezie poddane zostały wnioski z badań teoretycznych i empirycznych, porównywane następnie z przyjętymi założeniami;
- porównanie pomocne było szczególnie w wydobywaniu podobieństw i różnic w rozwiązaniach z zakresu dowodzenia stosowanych w rodzajach sił zbrojnych i wielonarodowych działaniach połączonych;
- równoległe z porównaniem stosowana była analogia, szczególnie przy wnioskowaniu o podobieństwach występujących procesów i zjawisk;
- uogólnienie wykorzystywane zostało do ujawnienia cech i zjawisk powtarzalnych, a w konsekwencji do formułowania zasad uniwersalnych dotyczących przebiegu procesu planowania i prowadzenia tego rodzaju działań.

Z kolei, z metod empirycznych szczególne znaczenie miała obserwacja naukowa ćwiczeń dowódczo - sztabowych. Wśród nich, za szczególnie ważne dla procesu badawczego zespół autorski uznał ćwiczenia dowódczo - sztabowe wielonarodowych sił połączonych *MATURE PLANNER* oraz *JOINT EFFORT*, prowadzone w AON w ramach Kursu Taktyczno - Operacyjnego Integracji z NATO przy pomocy oficerów z niemieckiej *Führungsakademie* oraz brytyjskiego *Joint Service Command and Staff College*. Uczestnictwo w tych ćwiczeniach pozwoliło zweryfikować zasadność przyjętych założeń w zakresie specyfiki planowania i prowadzenia działań przez połączone siły wielonarodowe.

Konsekwencją rozwiązania problemów szczegółowych było uzyskanie nowych faktów naukowych. Pozwoliło to na weryfikację hipotezy wstępnej i przedstawienie hipotetycznego rozwiązania głównego w tej części pracy problemu w postaci **hipotezy roboczej**:

Istotą planowania i prowadzenia wielonarodowych działań połączonych jest pełna integracja komponentów pochodzących z różnych rodzajów sił

zbrojnych i różnych państw, podporządkowanych jednemu dowódcy. Dowodzenie w takich działaniach nie przestaje być procesem, poprzez który dowódca oddziałuje swą wolą i intencjami na podwładnych w celu podjęcia określonego działania². Jednakże specyfika badanych działań powoduje, iż dowodzenie to charakteryzować się będzie szeregiem wyróżników. Można stwierdzić, iż w planowaniu i prowadzeniu wielonarodowych działań połączonych wyróżniki te dotyczyć będą:

- *w zakresie struktury organizacyjno – funkcjonalnej organów dowodzenia:*
 - *szczególnej roli dowódcy wielonarodowych sił połączonych;*
 - *odmiennych od typowych dla działań w układzie narodowym relacji dowodzenia (zakresu uprawnień i odpowiedzialności dowódcy wobec podległych im wojsk);*
 - *specyficznej struktury dowodzenia;*
 - *specyficznej organizacji dowództwa, a w nim sztabu.*
- *w zakresie procesów planistycznych:*
 - *jednolitego języka dowodzenia – języka angielskiego;*
 - *ujednoliconej terminologii dowodzenia;*
 - *standardowego procesu planowania wykorzystującego określone narzędzia i procedury, tożsamego w znacznej mierze z sojuszniczym planowaniem kryzysowym (crisis response planning);*
- *w zakresie dokumentów planistycznych:*
 - *ujednoliconej systematyki dokumentów planistycznych;*
 - *standardowej formy i układu treści planów działania.*

Zdolność do działania z zastosowaniem zidentyfikowanych wyróżników stanowić będzie jednocześnie wyznacznik zdolności do udziału w planowaniu i prowadzeniu wielonarodowych działań połączonych.

² *AJP-01(A) Allied Joint Operations Doctrine, September 1998, s. 4-1*

W ramach czwartego etapu badań hipoteza została poddana weryfikacji, mającej na celu jej ostateczne uzasadnienie i sprawdzenie.

Główną problematykę badań kierownik zespołu autorskiego poddał weryfikacji podczas swego uczestnictwa w prowadzonym w Szkole NATO w Oberammergau (*NATO School SHAPE*) kursie dotyczącym Połączonego Centrum Operacyjnego (*Joint Operations Centre*).

Piąty etap stanowiło podsumowanie wyników badań, ich uogólnienie i synteza. Autorzy przyjęli wiarygodną interpretację rozwiązania problemu badawczego przedstawioną w pisarskim opracowaniu wyników badań i tym samym stworzyli bazę do ich kontynuacji badań w kolejnych etapach dotyczących struktur organizacyjnych dowództw wielonarodowych sił połączonych oraz stosowanych tam procedur i dokumentów planistycznych.

Konstrukcja pisarskiego opracowania wyników badań obejmuje wstęp, cztery rozdziały, zakończenie oraz uzupełniające pracę załączniki.

We wstępie zaprezentowano metodologiczne aspekty konstrukcji opracowania pisarskiego pracy badawczej. Uzasadniono w nim wybór tematu i przedstawiono przyjętą procedurę badawczą.

Rozdział pierwszy poświęcony jest charakterystyce uwarunkowań działań połączonych, wielonarodowych oraz istocie wielonarodowej operacji połączonej.

Rozdział drugi obejmuje charakterystykę zasad prowadzenia badanego rodzaju działań.

Trzeci, ostatni rozdział pracy wskazuje na wybrane aspekty dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych.

Całokształt prowadzonych badań pozwolił na potwierdzenie przyjętego założenia, iż ostatni cel cząstkowy i wynikający z niego problem badawczy wymagać będzie dodatkowych i szeroko prowadzonych badań. Toteż opracowanie to, stanowiące część pierwszą kilkuletniego procesu badawczego stanowić ma podstawę do kontynuacji prac ukierunkowanych na problematykę

dowodzenia w badanych operacjach. Z tego właśnie powodu w I etapie pracy uwaga zespołu autorskiego skoncentrowana została głównie na rozwiązaniu pierwszych trzech problemów szczegółowych. Zdecydowano, iż wyniki badań dotyczących czwartego problemu przedstawione w pracy, powinny stanowić wystarczającą bazę do ukierunkowania i prowadzenia prac w kolejnych etapach rozwiązywania problemu naukowego, który dotyczy, jak wspomniano, „uwarunkowań dowodzenia w wielonarodowych operacjach połączonych”. Toteż pracę wieńczy wskazanie kierunków dalszych badań, które koncentrować się będą na problematyce szeroko rozumianego dowodzenia w działaniach będących przedmiotem badań.

1. WIELONARODOWA OPERACJA POŁĄCZONA JAKO ODPOWIEDŹ NA NOWE WYZWANIA I ZAGROŻENIA WOBEC NATO.

„...połączenie wszystkich trzech rodzajów broni tworzy największą siłę...”

Clausewitz

Wraz z końcem zimnej wojny „prosty” scenariusz konfliktu, do którego Sojusz przygotowywał się od początku swego istnienia – konfrontacja NATO i Układu Warszawskiego – zaczął tracić na aktualności. Fundamentalne zmiany w problematyce bezpieczeństwa europejskiego, które miały miejsce na przełomie lat 80-tych i 90-tych spowodowały, iż utrzymywanie sił zbrojnych o dotychczasowej wielkości i potencjale stało się zarówno niekonieczne jak i zbyt kosztowne w stosunku do istniejących i przewidywalnych zagrożeń.

W nowych uwarunkowaniach Sojusz Północnoatlantycki stanął przed problemem przeorientowania zadań, do realizacji których musiał być przygotowany. Na spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej w Berlinie w czerwcu 1996 ministrowie spraw zagranicznych państw NATO zaproponowali budowę systemu bezpieczeństwa europejskiego i europejskiej tożsamości obronnej w ramach NATO, jako istotną część zmian w strukturach Sojuszu. Celem takich przedsięwzięć miało być umożliwienie europejskim członkom NATO bardziej efektywnego uczestnictwa w zadaniach i przedsięwzięciach Sojuszu, stosownie do ich udziału i odpowiedzialności oraz wzmocnienie partnerstwa transatlantyckiego.

Powołanie do życia programu Partnerstwo dla Pokoju (PdP), wzrost znaczenia tożsamości europejskiej oraz wydarzenia w byłej Jugosławii doprowadziły do identyfikacji, a następnie dopracowania koncepcji wielonarodowych działań połączonych (*Combined Joint Task Force Concept – CJTF Concept*). Punktem wyjścia tej koncepcji było założenie, iż Sojusz może być zaangażowany do różnego rodzaju operacji innych niż wojna (*Military*

Operations Other than War), w tym także do wymuszania pokoju (*Peace Enforcement*). Działania takie miałyby miejsce poza obszarem NATO, w sytuacji całkowitego braku wsparcia przez państwo – gospodarza (*Host Nation Support – HNS*). Ponadto, działające tam siły zagrożone mogłyby być aktami terrorystycznymi, czy wręcz otwartymi atakami.

Wstępny, ogólny zarys koncepcji powstał już w marcu 1994 roku. Na spotkaniu najwyższych władz Sojuszu w 1994 określono, iż koncepcja CJTF miała umożliwić Sojuszowi w nowej strukturze szybkie reagowanie na sytuacje kryzysowe poprzez pozyskanie zdolności do błyskawicznego przemieszczania i rozmieszczenia sił. Wychodziła także naprzeciw wymaganiom wynikającym z nowej koncepcji strategicznej NATO, dotyczące większej elastyczności działania oraz potrzeby posiadania bardziej mobilnych sił. *CJTF concept* stanowić miał także narzędzie pozwalające Sojuszowi na udział w reagowaniu kryzysowym oraz działaniach wsparcia pokoju. Istotnym argumentem był fakt, iż ułatwione będą wspólne działania z państwami, które nie są członkami NATO (np. PdP).

Koncepcja przewidywała integrację wysiłku sił lądowych, powietrznych i morskich NATO, UZE, państw uczestniczących w programie PdP i innych nie zrzeszonych krajów. Tego typu działania, ze względu na ich połączone i wielonarodowy charakter określono terminem *combined joint* (wielonarodowe, połączone), w odróżnieniu od działań „czysto” sojuszniczych, czyli *allied operations*. Właśnie te dwa założenia: działanie poza obszarem NATO oraz wspólne wykonywanie zadań z państwami z poza Sojuszu tworzyły nową jakość badanej koncepcji.

Istotną jej składową był fakt, iż siły NATO nie ulegały zwiększeniu wobec nowych zadań lecz wręcz przeciwnie, podlegały redukcji. Od 1991 roku potencjał Sojuszu został zredukowany o ponad 40%, w tym siły lądowe o 25%, siły powietrzne o 30%, zaś USA zmniejszyły swą obecność w Europie z 300 000 do 100 000 żołnierzy. Zmieniono także strukturę

dowodzenia NATO zmniejszając liczbę dowództw i formując dowództwa nowego rodzaju (rys.1.1). Pomimo tych zmian Sojusz miał zachować rzeczywistą zdolność do realizacji nowych zadań.

Prowadzenie działań poza obszarem NATO spowodowało, iż istniejąca struktura Sojuszu nie była w stanie zapewnić sprawnego dowodzenia. Toteż ważnym elementem nowej koncepcji było założenie formowania w razie potrzeby, na czas realizacji zadań przez CJTF, **Dowództwa Wielonarodowych Sił Połączonych (CJTF HQ)**, które zdefiniowano jako¹:

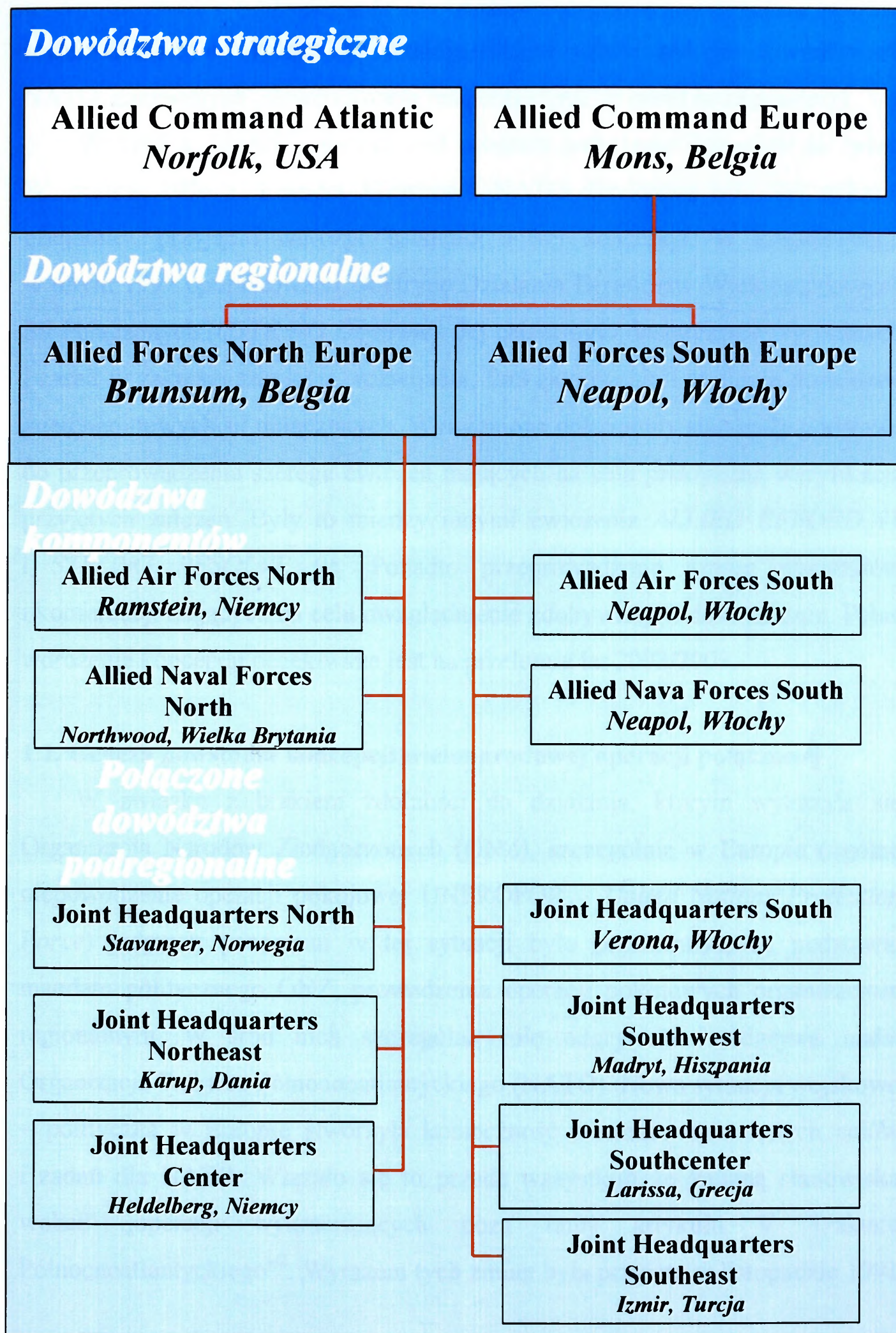
„... mobilne (łatwe do przemieszenia i rozmieszenia) wielonarodowe, połączone dowództwo o wielkości zależnej od potrzeb, tworzone w celu dowodzenia wielonarodowymi siłami połączonymi w trakcie realizacji różnych zadań, w tym operacji wsparcia pokoju...”

Termin „różne zadania” obejmuje następujące możliwe przedsięwzięcia:

- odstraszenie potencjalnego przeciwnika / działania w ramach artykułu 5. Traktatu Waszyngtońskiego;
- działania w sytuacjach klęsk żywiołowych;
- działania w ramach PdP;
- działania w ramach OBWE;
- operacja wsparcia pokoju;
- działania humanitarne;
- ewakuację personelu cywilnego z zagrożonych obszarów.

Ze względu na założone redukcje sił oraz zmniejszanie ilości dowództw sojuszniczych, niemożliwe było utrzymywanie części personelu tylko i wyłącznie „w gotowości” do ewentualnych działań w ramach permanentnie funkcjonujących CJTF HQ. Toteż rozwijając koncepcję CJTF ustalono, iż załączki powoływanych w razie potrzeby CJTF HQ będą na stałe

¹ Problematyka szczegółowych zadań, struktury organizacyjnej i wykorzystania w realnych działaniach CJTF HQ stanowi obszar badań kolejnego etapu pracy badawczej.



Rys. 1.1. Nowa struktura dowodzenia NATO.

rozmieszczone w wybranych, istniejących w czasie pokoju dowództwach NATO, nazywanych „dowództwami macierzystymi” (*parent headquarters*).

W 1996 r. SHAPE sformułował program wdrażania koncepcji w życie. W grudniu 1996 r. Komitet Wojskowy NATO dyrektywą MC 389 nakazał oficjalnie przyjąć i wdrożyć ustalenia nowej koncepcji. W konsekwencji w lutym 1997 opublikowano Doktrynę Działania Dowództw Wielonarodowych Sił Połączonych (*CJTF HQ Doctrine*). Jej celem było dostarczenie wytycznych i zasad w zakresie szkolenia, rozwijania, funkcjonowania i zwijania dowództw wielonarodowych sił połączonych. Wymienione dokumenty stanowiły podstawę do przeprowadzenia szeregu ćwiczeń mających na celu praktyczną weryfikację przyjętych założeń. Były to między innymi ćwiczenia *ALLIED EFFORD 97* i *STRONG RESOLVE 98*. Ponadto przeprowadzono szereg warsztatów i konferencji mających na celu uwzględnienie zdobywanych doświadczeń. Pełne wdrożenie koncepcji oczekiwane jest na przełomie lat 2002/2003.

1.1. Geneza powstania koncepcji wielonarodowej operacji połączonej

W związku z brakiem zdolności do działania, którym wykazała się Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), szczególnie w Europie (ogólne niepowodzenie operacji pokojowej UNPROFOR – *United Nations Protection Force*) jedynym panaceum w tej sytuacji było przekazanie, na podstawie mandatu politycznego ONZ, prowadzenia operacji pokojowych organizacjom regionalnym. Wśród nich szczególną rolę odgrywała i odgrywa nadal Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO). Nowa sytuacja wojskowo – polityczna w Europie stworzyła konieczność sformułowania innych celów i zadań dla NATO. Wiązało się to przede wszystkim ze zmianą stanowiska wobec „operacji wykraczających poza ramy artykułu V Traktatu Północnoatlantyckiego”². Wyrazem tych zmian była przyjęta w listopadzie 1991

² Terminem tym określa się operacje podejmowane przez NATO poza obszarem Sojuszu i przede wszystkim nie związanych bezpośrednio z obroną jego państw członkowskich ang. „*non-article V operations*”.

roku Koncepcja Strategiczna Sojuszu³, podkreślająca jego rolę w systemie bezpieczeństwa światowego oraz przewidująca możliwość uczestnictwa jego członków w operacjach pokojowych ONZ. Nowe podejście potwierdziła także gotowość NATO wyrażona w czerwcu i grudniu 1992 roku, dotycząca udzielenia poparcia dla operacji pokojowych prowadzonych przez KBWE (Komitet Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej) i ONZ. Zgodnie z tymi decyzjami NATO, rozpatrując każdy przypadek oddzielnie, może brać udział w takich operacjach - **zgodnie z własnymi procedurami**. Udział ten może wyrażać się poprzez:

- wydzielenie sił i środków;
- udostępnienie infrastruktury;
- systemów rozpoznawczych;
- systemów dowodzenia i łączności;
- wsparcia logistycznego.

W konsekwencji władze Sojuszu przyjęły, że biorąc pod uwagę posiadany potencjał, NATO jest w stanie:

- dowodzić takimi operacjami;
- koordynować operacje pokojowe prowadzone przez inne organizacje;
- wspierać poszczególne państwa członkowskie które uczestniczą w operacjach pokojowych prowadzonych przez inne organizacje.

Następstwem powyższych decyzji było podjęcie przez dowództwa NATO prac koncepcyjnych zmierzających do opracowania szczegółowych zasad i procedur związanych z operacjami pokojowymi. Efektem tych prac była doktryna prowadzenia operacji wsparcia pokoju⁴. W doktrynie tej zawarto warunki zaangażowania Sojuszu w takich operacjach, które sformułowano w następujący sposób:

³ *The Alliance's Strategic Concept w The Transformation of an Alliance; The decisions of NATO's Heads of State and Government*, Londyn 1990, Rzym 1991.

⁴ W ramach Sojuszu zgodnie z „*NATO Doctrine for Peace Support Operations*”, Bruksela, 1995 obowiązuje pojęcie *Peace Support Operations* – operacji wsparcia pokoju.

- operacją pokojową powinna politycznie kierować uznana organizacja międzynarodowa np.: ONZ, OBWE. Organizacja ta zwracając się do NATO powinna opracować jednoznaczny i dokładny mandat oraz wyznaczyć osobę kierującą tą operacją w jej imieniu;
- wszystkie strony konfliktu powinny posiadać wolę do jego politycznego rozwiązania;
- strony konfliktu, a także państwo – gospodarz (*Host Nation*) powinno wyrazić zgodę na rozmieszczenie sił pokojowych;
- wszystkie państwa Sojuszu muszą wyrazić zgodę na zaangażowanie NATO w danej operacji, a także dobrowolnie zgłosić udział swoich sił.

W doktrynie określono również, że nie wszystkie warunki muszą zostać spełnione w każdym z rodzajów operacji. Na przykład zgoda wszystkich stron konfliktu i zasada bezstronności nie jest bezwzględnie wymagana w operacjach wymuszania pokoju⁵.

Analiza działań prowadzonych w ostatnich latach przez Sojusz pozwala na stwierdzenie, iż pierwszym przypadkiem wprowadzenia w życie teoretycznych założeń było zaangażowanie NATO w egzekwowanie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 713 i 757, dotyczących sankcji ekonomicznych nałożonych na Serbię i Czarnogórę. Kolejnym – nadzorowanie strefy zakazu lotów w Bośni i Hercegowinie (rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 781). Ten ostatni przypadek jest o tyle interesujący, iż w wyniku kolejnej rezolucji (rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 816) Sojusz uzyskał możliwość stosowania siły w celu wymuszenia przestrzegania zakazu lotów. Sytuacja ta doprowadziła, **po raz pierwszy w historii Sojuszu**, do bojowego użycia broni dla osiągnięcia założonych celów. Miało to miejsce w dniu 24 lutego 1994, gdy lotnictwo NATO straciło cztery serbskie samoloty bojowe, które naruszyły zakaz lotów we wspomnianej strefie.

⁵ Operacja obejmująca działania zgodne z postanowieniami rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych, polegające na wykorzystaniu środków militarnych do przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu, ang. *Peace enforcement operation*.

Kolejnymi wyzwaniami w rozwoju wielonarodowych operacji połączonych, było powierzenie Sojuszowi przez Radę Bezpieczeństwa ONZ organizacji i prowadzenia operacji pokojowej polegającej na wprowadzeniu w życie wojskowych aspektów porozumienia z Dayton⁶ dotyczącego Bośni i Hercegowiny. Była to operacja „Wspólny wysiłek” (ang. „*Joint Endeavour*”) przeprowadzona przez Siły Implementacyjne⁷ (IFOR – *Implementation Force*). Siły IFOR stanowią dobry przykład organizacji wielonarodowej operacji połączonej. Ich działania stały się **zarazem pierwszym sprawdzianem koncepcji organizacji i wykorzystania Wielonarodowych Sił Połączonych**⁸ (ang. *Combined Joint Task Force - CJTF*). Siły te składały się z komponentów:

- morskogo;
- powietrznego;
- lądowego.

Komponent lądowy składał się z trzech dywizji wielonarodowych, brygady szybkiego reagowania, a także jednostek wsparcia i zabezpieczenia działań. Z punktu widzenia składu narodowego, IFOR tworzyły struktury wojskowe:

- państw NATO;
- państw nie należących do Sojuszu a uczestniczących w programie Partnerstwa dla Pokoju;
- innych państw nie mieszczących się w wymienionych kategoriach.

Ogółem siły IFOR liczyły około 60 tys. żołnierzy.

Analiza powstania, organizacji i funkcjonowania IFOR pozwala na wnioski, iż ustanowienie przez Radę Północnoatlantycką Sił Implementacyjnych

⁶ Porozumienie pokojowe z Dayton (miasto w USA) 21.11.1995 i Układ Pokojowy z Paryża 14.12.1995 dotyczące zawieszenia broni w Bośni i Hercegowinie.

⁷ IFOR na podstawie Rezolucji RB ONZ nr 1031 z dnia 15.12.1995, mandat uwzględniał postanowienia VII rozdziału KNZ.

⁸ Założenia tej koncepcji powstały w styczniu 1994 roku na szczycie państw NATO. Zgodnie z tą koncepcją Wielonarodowe Siły Połączone mają składać się z : ...”rozdzielonych ale nie oddzielnych sił”

w dniu 16.12.1995 stanowi pierwszy przykład powołania Wielonarodowych Sił Połączonych w ramach Sojuszu⁹.

1.2. Uwarunkowania działań połączonych

Różnorodność współczesnych form działań operacyjnych i taktycznych powoduje nowe jakościowo zadania stawiane przed poszczególnymi rodzajami sił zbrojnych. Nabierają one szczególnego znaczenia w obliczu konieczności dostosowania wielu aspektów ich działalności do wymagań osiągnięcia kompatybilności i interoperacyjności z odpowiednikami pozostałych państw Sojuszu.

Udział wydzielonych komponentów we współczesnych operacjach wymaga także zaplanowania i skoordynowania działań jednostek różnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk, np. sił powietrznych, marynarki wojennej, lotnictwa wojsk lądowych, grup specjalnych oraz innych jednostek. Operacje, w których biorą udział komponenty minimum dwóch rodzajów sił zbrojnych dowodzone przez jednego dowódcę noszą nazwę operacji (działań) połączonych (ang. *joint operations*). (rys.1.2)

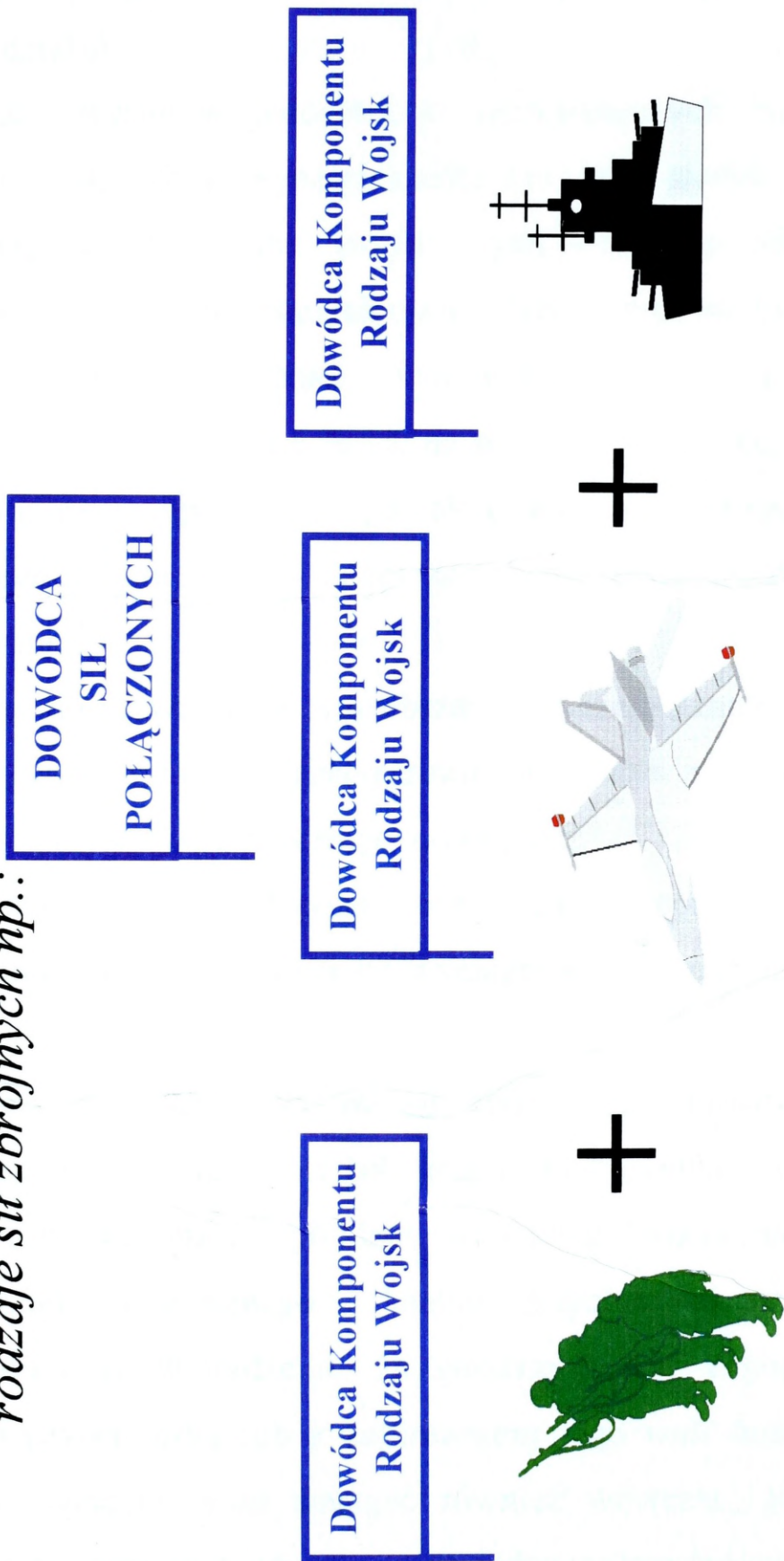
Określenie „połączone działania sił zbrojnych” oznacza przedsięwzięcie obejmujące, działania sił zbrojnych, w których wszystkie wysiłki ukierunkowane są na osiągnięcie wspólnego celu. Prowadzone są one zwłaszcza na szczeblu operacyjnym, gdzie działalność wojsk lądowych, sił powietrznych i morskich powinna być planowana, prowadzona i podtrzymywana jako jeden system.¹⁰ Jest to odpowiedź na zmienione uwarunkowania polityczne, ekonomiczne i techniczne, w jakich działają siły zbrojne. Uwarunkowania te zmuszają siły zbrojne do realizacji zwiększonego spektrum zadań przy

⁹ Jest to o tyle ciekawe, że pierwsze ćwiczenie nt.: „Organizacji i wykorzystania Wielonarodowych Sił Połączonych”, odbyło się w 1999 roku.

¹⁰ *Regulamin działań wojsk lądowych*, DWLąd, Warszawa 1999, s.15.

WYRÓŻNIKI OPERACJI POŁĄCZONEJ

- jedno dowództwo
- komponenty reprezentujące minimum dwa rodzaje sił zbrojnych np.:



Rys. 1.2 Istota operacji połączonej (Joint Operations)

zmniejszonych środkach finansowych oraz obniżonych stanach osobowych i liczbie sprzętu obliguje to siły zbrojne do podnoszenia efektywności podejmowanych działań.

Synchronizacja wysiłków jednostek o zróżnicowanych możliwościach prowadzić powinna do efektu synergiczności, tak, aby skutki połączonych działań były większe niż suma działań tych rodzajów sił zbrojnych realizowanych osobno. W analizowanych materiałach zwraca się uwagę na fakt, że w zależności od charakteru zadań i środowiska w jakim mogą być one prowadzone, operacje połączone dzielą się na powietrzno-ładowe, powietrzno-morskie, lądowo-morskie itp. Zawsze jednak dowodzenie operacją przypada dowódcy reprezentującemu ten rodzaj sił zbrojnych, który w danej operacji spełnia wiodącą rolę.¹¹

Przystępując do rozważań w tym obszarze należało zatem sformułować pytanie: *Jakimi właściwościami charakteryzować się będą w nowych warunkach współczesne i przyszłe działania (operacje) połączone?*

Poszukując odpowiedzi na tak postawione pytanie przeprowadzono analizę literatury przedmiotu, która pozwoliła na wyciągnięcie szeregu interesujących wniosków.

Rozwój poszczególnych rodzajów sił zbrojnych doprowadził do ich usamodzielnienia i dyskusji na temat roli jaką mają odgrywać w przyszłych operacjach. Droga do rozwiązania problemu była identyfikacja miejsca i czasu rozstrzygnięcia konfliktu zbrojnego. Analiza dotychczasowych konfliktów zbrojnych pozwoliła na stwierdzenie, że **rozstrzygnięcie zapada wraz ze zniszczeniem sił przeciwnika lub z załamaniem jego woli kontynuowania działań.**¹² Rozstrzygnięcie może nastąpić również wówczas, gdy walczący naród odczuwa zagrożenie swej egzystencji, a jednocześnie nie ma możliwości przeciwstawienia się temu. Tak było w przypadku Japonii po zrzuceniu bomb

¹¹ M. Wiatr, M. Kozub, *Operacje połączone*, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1999.

¹² M. Wiatr, *Charakterystyka współczesnych operacji wojsk lądowych*, Myśl Wojskowa nr 5, Warszawa 1998.

jądrowych w 1945 roku. Możliwe jest więc, a w tym przypadku nawet udowodnione, uzyskanie rozstrzygnięcia wyłącznie przez siły powietrzne.

Jednakże zmasowane bombardowania Trzeciej Rzeszy, w czasie II wojny światowej czy nawet Iraku w 1991 roku nie doprowadziły jednak do ostatecznego rozstrzygnięcia. Można więc stwierdzić, iż **rozstrzygnięcie zapada najczęściej wówczas, gdy przeciwnik zostanie pokonany na lądzie i zajęte zostanie jego terytorium**. Zadanie takie mogą wykonać tylko siły lądowe, gdyż tylko one są w stanie w rzeczywistości zająć i utrzymać terytorium. **Chodzi więc o to, aby działania wszystkich rodzajów sił zbrojnych tak ukształtować, żeby ten cel - rozbicie sił przeciwnika, wyparcie go z zajmowanego obszaru i otwarcie podejścia do jego terytorium - wymusić, osiągnąć możliwie szybko i bez większych strat**. Wskazane byłoby, aby ta wiodąca idea znajdowała się w centrum wszelkich rozważań i wysiłków, określała wybór sposobu prowadzenia operacji.

Wyniki analiz doświadczeń dotychczasowych konfliktów upoważniają do sformułowania tezy, iż osiągnięcie zakładanych celów możliwe jest tylko poprzez połączony wysiłek rodzajów sił zbrojnych. Jak wspomniano na początku rozdziału, w ramach NATO wypracowano w związku z tym koncepcję (*Combined Joint Task Force*) obejmującą w istocie stworzenie elastycznych struktur pozwalających na szybkie zorganizowanie i użycie sił w zależności od konkretnej sytuacji. Koncepcja ta umożliwia realizację zadań również w takich sytuacjach, gdzie istniejące struktury dowodzenia nie mogą właściwie spełniać swojej roli. Jak wspomniano, CJTF zwiększa możliwości operacyjne Sojuszu, zwłaszcza w zakresie działań poza obszarem państw członkowskich. Przykładem mogą tu być wydarzenia na terenie byłej Jugosławii. Założenia CJTF umożliwiają ponadto państwom członkowskim Sojuszu współdziałać w strukturach dowodzenia kryzysowego oraz partycypowanie państw nie należących do Sojuszu we wspólnych operacjach.

W celu zrozumieniu istoty działań połączonych sił zbrojnych niezbędne jest zidentyfikowanie specyficznych cech poszczególnych rodzajów sił zbrojnych. Ich znajomość umożliwia właściwe wykorzystanie możliwości i wzajemne wspieranie się komponentów wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej w czasie i przestrzeni.

Wojska lądowe mogą: zajmować, utrzymywać, kontrolować lub osłaniać obszar; długotrwale przebywać w określonym obszarze i demonstrować swą obecność; wspierać inne rodzaje sił zbrojnych przez zwalczanie infrastruktury naziemnej sił powietrznych i morskich oraz środków napadu powietrznego przeciwnika.

Wojska lądowe wykazują następujące cechy:

- działania wojsk lądowych charakteryzują się bezpośrednim kontaktem z przeciwnikiem lub stronami konfliktu i ludnością cywilną;
- działania wojsk lądowych – z powodu ich bezpośredniej obecności na obszarze działania – wymagają szerokich i szczegółowych ustaleń prawnych i politycznych jeszcze przed ich rozpoczęciem;
- ruchliwość i skuteczność wojsk lądowych w znacznym stopniu uzależnione są od warunków środowiska – ukształtowania terenu, infrastruktury i warunków pogodowych;
- przemieszczanie i manewr wojsk lądowych wymaga czasu;
- wojska lądowe do utrzymania zdolności do działania i zachowania żywotności potrzebują odpowiedniego ciągłego wsparcia;
- w wojskach lądowych występuje z reguły wiele szczebli dowodzenia, co wymaga odpowiedniego czasu na realizację proces dowodzenia i właściwych horyzontów planowania;
- wojska lądowe charakteryzują się zróżnicowanym stopniem rozwinięcia.

Siły powietrzne dysponują zdolnością: szybkiego i elastycznego oddziaływania w prawie każdym miejscu, o każdej porze doby i na duże odległości, przy stosunkowo krótkim czasie reakcji; wspierania innych rodzajów sił zbrojnych przez zwalczanie celów naziemnych i nawodnych; uzyskania i utrzymania kontroli przestrzeni powietrznej; transportowania ludzi i środków materiałowych na duże odległości w relatywnie krótkim czasie.

Siły powietrzne wykazują zatem następujące cechy:

- mogą działać nad obcym terytorium bez posiadania tam naziemnych baz;
- pilotowane środki napadu powietrznego mogą przebywać w obszarze działania tylko przez ograniczony czas i dysponują ograniczoną nośnością;
- siły powietrzne są szczególnie uzależnione od odpowiedniej infrastruktury, właściwie wyszkolonego personelu i wydajnego zaopatrywania;
- na możliwości sił powietrznych wciąż znaczny wpływ wywierają warunki widoczności i warunki atmosferyczne;
- wykorzystanie przestrzeni powietrznej na obszarach państwowych ograniczone jest prawnie, przestrzeń nad międzynarodowymi akwenami wodnymi i przestrzeń kosmiczna nie podlega jurysdykcji państw i może być wykorzystywana bez ograniczeń;
- siły powietrzne wymagają scentralizowanego dowodzenia, głównie ze względu na problematykę zarządzania przestrzenią powietrzną.

Marynarka wojenna dysponuje zdolnością do demonstrowania ponadregionalnej obecności militarnej, panowania na morzu, ochrony połączeń morskich oraz stosunkowo szybkiej zmiany opcji działania; do wcześniejszego dostarczenia sił na miejsce wydarzeń, a w razie potrzeby do ich ewakuacji dzięki prawu do swobodnego wykorzystania międzynarodowych akwenów

morskich; długotrwałego utrzymywania zdolności operowania dzięki organicznej samowystarczalności; wspierania działań wojsk lądowych i sił powietrznych przez oddziaływanie na cele lądowe i powietrzne oraz transportu drogą morską.

Siły morskie wykazują następujące cechy:

- działania prowadzone są z reguły w zintegrowanych odpowiednio do zadań zgrupowaniach bojowych (*Task Forces*);
- przemieszczanie na duże odległości wymaga czasu;
- dla utrzymania żywotności związków floty niezbędna jest logistyka lądowa i infrastruktura portowa;
- możliwości działania sił morskich uzależnione są wciąż od warunków pogodowych oraz od stosunków hydrograficznych.¹³

Przedstawione wyżej charakterystyki rodzajów sił zbrojnych dowodzą, że oprócz realizacji działań w tradycyjnym dla nich środowisku, mogą również wykonywać zadania na korzyść pozostałych rodzajów sił zbrojnych. Siły powietrzne walczą nie tylko z lotnictwem przeciwnika, lecz działają także przeciwko jego siłom morskim, i lądowym poprzez wsparcie bezpośrednie, rozpoznanie z powietrza, izolację pola walki i transport powietrzny. Wspierają również siły morskie, osłaniając konwoje czy zwalczając cele nawodne. Z kolei marynarka wojenna może nie tylko kontrolować akweny wodne, lecz również izolować walczące zgrupowanie lądowe przeciwnika, odcinając mu morskie linie komunikacyjne. Może ponadto zwalczać cele naziemne, czy też desantować wojska lądowe lub ewakuować je z obszaru zajmowanego przez przeciwnika. Wojska lądowe walczą nie tylko z przeciwnikiem naziemnym, lecz oddziałuje również na cele powietrzne i nawodne. Mogą także zajmować, ochraniać i bronić baz morskich i lotniczych.

¹³ J.Zieliński i inni „Podstawowe założenia operacji połączonych”, Warszawa, AON 2000.

Rozwój techniki wojskowej wywiera dwojakiego rodzaju wpływ na działania wojsk. Z jednej strony przyczynia się do coraz większego zazębiania się obszarów zainteresowania, oddziaływania i działania rodzajów sił zbrojnych. Powoduje to potrzebę koordynacji specyficznych poczynań oraz pogłębiania współpracy między rodzajami sił zbrojnych. Żaden rodzaj sił zbrojnych nie jest obecnie w stanie samodzielnie rozwiązać problem skutecznego prowadzenia operacji i skoordynowanego wykorzystania dostępnych środków walki. Z drugiej strony przeciwstawienie się możliwościom oddziaływania wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej potencjalnych przeciwników wymaga połączonego działania rodzajów sił zbrojnych. Przyszłe operacje prowadzone będą z reguły na dużych obszarach, a osiągnięcie rozstrzygnięcia uzależnione będzie od możliwości swobodnego przegrupowania sił na dużą odległość i skoncentrowania wysiłków w decydującym miejscu i czasie. Wymagać to będzie zarówno strategicznej, jak i operacyjnej ruchliwości wojsk. Najważniejszym czynnikiem umożliwiającym wprowadzenie nowych sił jest przy tym sprawnie funkcjonująca osłona powietrzna oraz bezpieczeństwo dróg zaopatrzenia. Warunkiem decydującym o możliwości skutecznego operowania przez wojska lądowe jest więc panowanie w powietrzu nad obszarem operacyjnym własnych wojsk i przewaga powietrzna nad obszarem zajmowanym przez siły zbrojne przeciwnika.

W odniesieniu do przedstawionych możliwości poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz zasad ich użycia w operacji połączonej w literaturze przedmiotu przedstawia się następujące czynniki operacyjne – siły, czas, przestrzeń i informację. Istota prowadzenia operacji połączonej tkwi w ich umiejętnym i skoordynowanym zastosowaniu dla osiągnięcia złożonych celów.¹⁴

¹⁴ J. Knetki, *Operacje połączone*, AON, Warszawa 1997.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że wzajemne zależności między tymi czynnikami oraz ich względna ważność ulegają częstym zmianom. Wielkość i skład sił połączonych będą zdeterminowane przez cele zakładane do osiągnięcia, potencjalne możliwości wojsk własnych i przeciwnika oraz warunki na teatrze działań. W toku prowadzonych operacji połączonych może nastąpić konieczność dokonania zmian w zakresie wielkości zaangażowanych sił i środków oraz ich struktury. Zawsze jednak planując działania połączone dążyć należy do zbalansowania dostępnych sił, tak aby zgromadzić potencjał bojowy i zabezpieczenie logistyczne zapewniające wykonanie zadania.

Duża rozpiętość rodzajów i form działań powoduje konieczność znacznego poszerzenia zakresu wiedzy i umiejętności organów dowodzenia. Potrzeba ta nie odnosi się już tylko do umiejętnego przygotowania i prowadzenia różnorodnych operacji, lecz przede wszystkim umiejętnego wykorzystania, skorelowania i zastosowania nowoczesnych narzędzi przetwarzania i przesłania informacji oraz użycia środków walki w jakże złożonych i często nieprzewidywalnych warunkach.

Kolejną ważną właściwością współczesnych operacji połączonych jest realizacja zadań zarówno w systemie narodowym jak też sojuszniczym i międzynarodowym w aspekcie zobowiązań koalicyjnych i różnych zagrożeń zewnętrznych.

Wywiązywanie się sił zbrojnych z porozumień sojuszniczych powoduje, że ich komponenty mogą brać udział w różnych działaniach. Mogą to być operacje o charakterze demonstracyjnym, świadczące o woli i gotowości do obrony granic lub wymuszania i utrzymania porządku w rejonie odpowiedzialności Sojuszu. W innych przypadkach mogą to być operacje mające na celu likwidację lokalnego konfliktu zbrojnego czy też interwencja w obszarze objętym niepokojami albo zamieszkami. Nie wyklucza się ponadto udziału w operacji obronnej, zaczepnej lub opóźniającej oraz innego charakteru działań zbrojnych, których treścią jest starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali

operacyjnej lub taktycznej. Każda z tych operacji będzie w swojej istocie operacją połączoną wymagającą od organów dowodzenia właściwego zorganizowania, przyjęcia odpowiednich procedur postępowania, posiadania odpowiednich środków przetwarzania i przesłania informacji oraz wyspecjalizowanej, właściwej dla siebie, wiedzy i umiejętności.

W przedstawionych warunkach organy dowodzenia wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej realizować będą swoje zadania zarówno w okresie pokoju, jak i zagrożenia oraz wojny. Nieprzewidywalność, a zarazem niepowtarzalność mogących zaistnieć sytuacji, w których działać mogą wojska lądowe lub ich wydzielone komponenty, determinuje efektywne przygotowanie organów dowodzenia wszystkich szczebli do właściwego opracowania planów operacji. Zwłaszcza, że mogą być one różne pod względem celów, form, rozmachu, realizowane w różnorodnych warunkach. Zmienność sytuacji determinuje także skuteczne dowodzenie podległymi jednostkami w czasie prowadzenia operacji.

Jednym z zasadniczych wniosków jaki otrzymano w toku prac badawczych jest także to, iż w odniesieniu do właściwości działań połączonych dowodzenia jest jednym z zasadniczych determinantów powodzenia. Jednocześnie jako zasadnicze wyróżniki dowodzenia w tych operacjach wymienia się najczęściej **skuteczność, sprawność i efektywność**. Formułuje się je wobec **systemu dowodzenia działaniami połączonymi**, w którym dowodzenie funkcjonuje jako proces informacyjno – decyzyjny. Podejście takie owocuje stwierdzeniami, iż jako kolejne determinanty, czy wręcz warunki prowadzenia operacji połączonej określa się **zasady i wymagania (doktrynę) działań połączonych**. Dotyczy to także wszystkich systemów funkcjonalnych, w tym zwłaszcza identyfikowane wobec wszystkich, materialnych oraz niematerialnych, elementów systemu dowodzenia. Tak więc następnym wnioskiem jest to, że nie sposób przedstawić uwarunkowań powodzenia działań połączonych bez wykazania roli i znaczenia czynników decydujących o funkcjonowaniu systemu dowodzenia, a zwłaszcza:

wzrostu roli i znaczenia informacji; potrzeby ciągłego kontrolowania procesów wykonawczych i sytuacyjnych; dążenia do skracania procesów koncepcyjnych i przekazania ich wyników do realizacji; zwiększenia ilości realizowanych zadań przez poszczególne podzespoły systemu oraz skomplikowania wzajemnych relacji elementów systemu. Stwierdzono także, że o właściwościach prowadzenia współczesnych działań połączonych decyduje cała gama zewnętrznych i wewnętrznych czynników mających wpływ na właściwe funkcjonowanie systemów specjalistycznych poszczególnych komponentów rodzajów sił zbrojnych oraz ich wspólnych elementów dowodzenia i realizacji ich zasadniczych funkcji.

Kolejnym ważnym wnioskiem otrzymanym w toku analizy literatury jest stwierdzenie faktu wielokrotnego zamiennego używania w odniesieniu do działań połączonych terminów „sprawność”, „skuteczność” i „efektywność”.

Otrzymane wyniki badań wskazują także, że terminy „sprawność”, „skuteczność” i „efektywności” używane są zamiennie w wyniku braku ich jednoznacznych mierników, czy wręcz wyznaczników klasyfikacyjnych. Inną przyczyną takiego stanu rzeczy może być również wysoki stopień złożoności tych terminów¹⁵ oraz różnorodność ich definicji. Jak wskazują badania sytuacja taka wynika z zastosowania różnych kryteriów przy definiowaniu tych samych terminów na użytek różnych dziedzin. Warto zatem przystępując do rozważań nad uwarunkowań działań połączonych przedstawić zasadnicze aspekty terminologiczne przedstawionych powyżej terminów, właściwych dla przyjętego obszaru badań.

W *Małej encyklopedii prakseologii i teorii organizacji* skuteczność jest definiowana jako „pozytywnie oceniana zgodność wysiłku z celem; skuteczność jest sprawnością w znaczeniu uniwersalnym oraz podstawowym składnikiem sprawności w sensie syntetycznym...”¹⁶. Z kolei profesor Sienkiewicz postrzega

¹⁵ *Struktura organizacyjno-funkcjonalna systemu dowodzenia wojsk lądowych*, Tom 2, AON, W-wa 1996, s. 58.

¹⁶ T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Ossolineum, Wrocław 1978, s. 219.

skuteczność jako zasadnicze kryterium operacyjne podczas oceny efektywności systemu „... wyrażone jako zdolność systemu do działania prowadzącego do skutku zamierzonego jako cel końcowy dla działania”¹⁷.

Natomiast J. Zieleniewski przedstawia skuteczność jako „działanie, które w jakimś stopniu prowadzi do skutku zamierzonego jako cel”¹⁸.

Pomimo dużej różnorodności definicji sprawności, jest ona zwykle przedstawiana w ujęciu uniwersalnym, syntetycznym i metodologicznym.

O sprawności wspólnego działania w ujęciu uniwersalnym mówimy wówczas, gdy stopień osiągnięcia celu uznany zostanie za pozytywny przynajmniej co do jednego z następujących kryteriów: skuteczności, ekonomiczności, korzystności. Pozytywny wynik ogółu wymienionych kryteriów decyduje o sprawności działania w rozumieniu syntetycznym. Natomiast w znaczeniu metodologicznym „działanie odznacza się maksymalną, możliwą w danych warunkach sprawnością, jeżeli działający podmiot uczynił wszystko, co (...) mógł uczynić, aby zapewnić działaniu maksymalną pod każdym względem sprawność rzeczywistą”¹⁹.

Efektywność (łac. *effectus* = skutek) definiuje się natomiast jako dodatnią cechę działań dających wynik oceniany pozytywnie bez względu na to, czy był on zamierzony czy nie zamierzony²⁰. Ponadto efektywność działania *ex post* rozumiana jest jako relacja pomiędzy wynikami i nakładami potrzebnymi, aby te wyniki uzyskać. Z kolei efektywność *ex ante* postrzega się jako relację pomiędzy celami działania, a przewidywanymi środkami potrzebnymi, aby cele te zrealizować.²¹

Można zatem stwierdzić, że operacja połączona będzie skuteczna wtedy, gdy dysponując określonym potencjałem różnych rodzajów sił zbrojnych

¹⁷ P. Sienkiewicz, *Teoria efektywności systemów*, Ossolineum, Wrocław 1987, s. 57-58.

¹⁸ J. Zieleniewski, *Organizacja i zarządzanie*, wyd. 6, PWN, Warszawa 1979, s. 223-225.

¹⁹ J. Zieleniewski, *Organizacja zespołów ludzkich. Wstęp do teorii organizacji i kierowania*, wyd. 2, PWN, Warszawa 1965, s. 305.

²⁰ *Mały słownik cybernetyczny*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973, s. 93.

²¹ T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, s. 60.

osiągnięty zostanie zamierzony cel działania.²² Sama zaś skuteczność działań połączonych to zdolność **systemu operacji** do działania, prowadzącego do osiągnięcia założonego wspólnego celu, czyli wykonania postawionego zadania.

Niezależnie od wieloaspektowego podejścia do skuteczności i efektywności działania połączonego oraz oceny pod tym względem ich poszczególnych elementów, analiza literatury przedmiotu umożliwia wyróżnienie dwóch grup determinantów rzutujących na taką skuteczność.

Są to mianowicie:

- czynniki wewnętrzne;
- czynniki zewnętrzne.

Do czynników wewnętrznych zaliczyć można przede wszystkim:

- strukturę systemu dowodzenia i jego charakterystykę;
- zasady funkcjonowania (doktryna działań połączonych, struktura dowództwa połączonego, metody pracy, reguły realizacji funkcji i procesu dowodzenia);
- technologie i środki zastosowane do wspomagania funkcjonowania systemu operacji oraz poszczególnych systemów specjalistycznych;
- żywość połączonego systemu dowodzenia, w tym także stopień odporności systemu na zakłócenia;
- umiejętności (poziom wykszolenia) uczestników procesów informacyjnych zachodzących w poszczególnych elementach systemu;
- umiejętne łączenie wysiłków oraz wykorzystywanie wyników działania komponentów innych rodzajów sił zbrojnych.

Natomiast zasadnicze czynniki zewnętrzne to:

- przeciwnik (jego działania, w tym oddziaływanie informacyjne i radioelektroniczne);

²² *Struktura organizacyjno-funkcjonalna systemu dowodzenia wojsk lądowych*, Tom 2 AON, Warszawa 1996 s. 61.

- możliwości zasilania poszczególnych systemów (podsystemów) rodzajów sił zbrojnych dowodzenia przez inne systemy (podsystemy), w tym niemilitarne;
- możliwości ekonomiczne państwa pozwalające na wdrażanie nowych rozwiązań technicznych;
- warunki prowadzonych działań (atmosferyczne, terenowe, pora roku, doby)²³.

Przedstawione determinanty oraz warunki realizacji zadań w ramach działań połączonych przez systemy dowodzenia poszczególnych rodzajów sił zbrojnych (lub ich komponenty) powoduje potrzebę racjonalnej realizacji funkcji dowodzenia. Jednocześnie jakość procesów informacyjno-decyzyjnych staje się jednym z głównych składników powodzenia w operacji. Ma ona szczególne znaczenie w warunkach, gdy nowoczesne środki walki umożliwiają rozbicie przeciwnika w dowolnym czasie i miejscu tylko wtedy gdy wykorzystamy umiejętnie intelekt i zdolności ludzi, którzy te działania przygotowują, a następnie koordynują działania sił i środków w czasie prowadzenia operacji i walki. Działania koncepcyjne organów dowodzenia stają się zatem nie tylko nieodzowne ale i decydujące. „Walka” intelektualna stron i uzyskanie przewagi w tym względzie przez jedną z nich, to jeden z głównych składników decydujących o powodzeniu.

Warunkiem uzyskania w działaniach połączonych wysokiej jakości dowodzenia jest przede wszystkim optymalna i w terminie sformułowana przez dowódcę koncepcja operacji, racjonalne i w odpowiednim czasie zaplanowanie działań, efektywne i terminowe postawienie zadań do operacji oraz operatywne i ciągłe dowodzenie w czasie jej prowadzenia. Procesy te i ich rezultaty oraz inne działania dowódców i organów dowodzenia powinny opierać się głównie na rzetelnych kalkulacjach i obliczeniach, obiektywnej ilościowo - jakościowej

²³ Tamże, s.63.

ocenie możliwości stron oraz racjonalnych przewidywaniach operacyjnych. W tym względzie niezbędna jest również intuicja i doświadczenie dowódcy i oficerów sztabu oraz wykalkulowane ryzyko. Wzrastająca rola obliczeń, kalkulacji i symulacji operacyjno-taktycznych w procesie planowania, a w tym podejmowania decyzji oraz ciągłego oddziaływania na podwładnych wynika również z dużej różnorodności stosowanych środków walki, ich właściwości taktyczno-technicznych, zmieniających się warunków przygotowania i prowadzenia operacji, posiadanego czasu oraz stale zmieniającego się charakteru operacji i walki.

Efektywność synergicznego działania różnych elementów wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej, a zwłaszcza zsynchronizowanie porażenia ogniowego przeciwnika, wykonania uderzeń i manewru musi być poprzedzone wszechstronną analizą i oceną możliwości ogniowych i manewrowych różnorodnych sił i środków. Zastosowanie w operacji różnych rodzajów rakiet i artylerii naziemnej, przeciwpancernej i przeciwlotniczej, czołgów i BWP oraz samolotów, śmigłowców itp., może być najskuteczniejsze tylko pod warunkiem szczegółowego podziału obiektów (celów) między poszczególne środki rażenia oraz skoordynowania czasu rozpoznania i wykonania uderzeń ogniowych z czasem i kierunkiem działania wojsk własnych.

Przeprowadzone badania potwierdziły, że z wielu względów, a głównie z uwagi na złożoność pola walki i olbrzymi wzrost roli informacji oraz czasu jej przetworzenia, duże znaczenie we współczesnych działaniach połączonych odegra **czynnik czasu**. Wynika to przede wszystkim ze stale wzrastającej szybkości i zasięgu skutecznego działania współczesnych środków walki, dużej ruchliwości wojsk, ich zdolności osiagania w krótkim czasie gotowości do działań bojowych oraz możliwości szybkiego wykonania manewru i niespodziewanego uderzenia.

W toku prowadzenia operacji i walki ilość czasu przeznaczonego na realizację przedsięwzięć związanych z dowodzeniem będzie zwykle ograniczona lub nawet skrajnie ograniczona. Odnosi się to szczególnie w zakresie opracowania i postawienia zadań.

Stwierdzono także, że współcześnie intelekt ludzi realizujących procesy dowodzenia musi być wspomagany osiągnięciami nauki i techniki informatycznej. Aktualny stan nauki wojennej i innych nauk przez nią wykorzystywanych oraz poziom techniki pozwalają wydajnie wspomagać dowódcę i oficerów sztabu, zwłaszcza w zakresie kontrolowania pola bitwy, przetwarzania informacji sytuacyjnych w decyzyjne oraz wpływania na rozwój sytuacji. Powodować to powinno kształtowanie rozwoju sytuacji według własnej woli. Współcześnie można już z dużą wiarygodnością prognozować przebieg operacji i jej wyniki. Poziom wiedzy i umiejętności ludzi oraz stan urządzeń technicznych stwarza możliwości generowania w bardzo krótkim czasie wielowariantowych możliwości osiągnięcia celu, ze wskazaniem rozwiązania najkorzystniejszego, przy założonych kryteriach. W toku prac koncepcyjnych należy bowiem całość opracowanych wariantów działania, bądź ich fragmenty, poddać sprawdzeniu jakie przyniosą efekty, implikacje oraz jaka może być w takiej sytuacji reakcja przeciwnika. Stwarza to możliwość wprowadzania w życie rozwiązań najkorzystniejszych.

We współczesnych konfliktach zbrojnych potwierdzony został dalszy stały wzrost roli i znaczenia informacji oraz potrzeby stałego kontrolowania pola walki. Czynniki powodujące złożoność działań połączonych znacznie komplikują procesy informacyjne. Wynika to stąd, że informacja zespala wszystko to co dzieje się i będzie dziać na polu walki w zharmonizowaną całość. Informacja jako czynnik niematerialny stanowi fundament dowodzenia i sterowania środkami walki. Sprawność dowodzenia zatem zależy również od zdobycia i posiadania w odpowiednim czasie stosownych informacji oraz terminowego ich przetworzenia.

Stałe kontrolowanie pola walki przez dowództwo połączone jest jednym z podstawowych elementów zapewniających warunki wykonania zadania przez podległe wojska. Ciągłość tego procesu wynika z dynamicznej i stale zmieniającej się sytuacji. Ponadto pozwala to nie tylko przewidywać jej rozwój, ale również kształtować ją z uwzględnieniem aktualnych i perspektywicznych potrzeb wojsk i dowództw poszczególnych komponentów.

W przypadku braku informacji trudne, a nawet wręcz niemożliwe jest skuteczne użycie środków, np. rażenia oraz efektywne wykonanie uderzenia i manewru, jak też stawianie zdecydowanego oporu. We współczesnej operacji połączonej niezależnie od jej formy potrzeba precyzyjnie, nawet bardziej dokładnie niż to miało miejsce w przeszłości, łączyć ogień i manewr różnych środków. Czyni to dowódca i sztab na podstawie posiadanych informacji. Potrzeba znajomości ciągle zmieniającego się położenia obiektów i celów oraz dokonywania podziału zadań dla wykonawców powoduje konieczność koordynowania wieloprzestrzennego systemu pozyskiwania, analizowania, weryfikowania i przesyłania informacji różnych komponentów i ich jednostek. Powodowane jest to wymogiem, iż wykryte cele i obiekty powinny być rażone nadzwyczaj precyzyjnie różnymi środkami. Potrzeba taka wynika z dwóch powodów. Po pierwsze – cel nie rażony pierwszym pociskiem (pierwszą salwą), zwykle razi środek ogniowy, który usiłował go zniszczyć. Po drugie - rażenie celu (obiekту) przeciwnika nie powinno pociągać za sobą dużych ujemnych skutków w środowisku.

Doświadczenia i wnioski otrzymane w toku współczesnych konfliktów zbrojnych pozwalają na stwierdzenie, że informacja stała się również obszarem bezpośrednich zmagania stron. Osiągnięte w tej sferze rezultaty, sukcesy bądź porażki, mogą zdecydowanie wpłynąć na przebieg oraz końcowe rezultaty operacji. Efekty rozpoznania, maskowania i walki elektronicznej są bowiem tymi dziedzinami, które nie rzadko decydować mogą o osiągnięciu jej celu oraz wielkości poniesionych strat i kosztów.

Kolejną, jakże ważną własnością współczesnych działań połączonych jest stale **zwiększający się zakres zadań i przedsięwzięć związanych z dowodzeniem**. Łączy się to z wieloma zagadnieniami. Obecnie zachodzi potrzeba realizowania wielu nowych, dotychczas nie wykonywanych zadań i przedsięwzięć z zakresu integrowania działań różnych komponentów. Jest to rezultatem przede wszystkim innego podejścia do elementów systemu dowodzenia, realizujących czynności informacyjno – decyzyjnych oraz spełnienia wymagań technicznych.

Znaczne zwiększenie zakresu zadań i innych przedsięwzięć związanych z działaniami połączonymi **wynika również z zaangażowania w dziedzinie obronności (działań zbrojnych) szeregu obszarów funkcjonalnych państwa**. Oprócz **sił zbrojnych zadania te będą realizować zatem organy administracji państwowej i samorządowej, organizacje paramilitarne, różnego rodzaju organizacje społeczne i inne o zasięgu krajowym, regionalnym itp.**

Cechą szczególną operacji połączonej będzie także to, że **system dowodzenia będzie obiektem pierwszej kolejności rażenia** zarówno w skali strategicznej oraz operacyjnej i taktycznej. Jest to wynikiem olbrzymiej roli i decydującego dla osiągnięcia celów znaczenia dowództw we współczesnych działaniach. W skład tych systemów wchodzi bowiem dowódcy, sztaby, a więc zespoły ludzkie decydujące o użyciu oraz działaniu sił i środków. Zniszczenie bądź obezwładnienie albo nawet zakłócenie pracy elementów systemu dowodzenia, względnie któregoś z ich komponentów, może naruszyć ciągłość i operatywność dowodzenia. Może to również spowodować wiele innych ujemnych następstw, łącznie z przegraniem bitwy lub walki.

Analiza cech szczególnych współczesnych operacji połączonych stawia przed nim duże wymagania. Można do nich zaliczyć między innymi:

- elastyczne łączenie elementów poszczególnych komponentów stosownie do zadań, warunków ich realizacji oraz określonych sposobów działania;

- utrzymanie wysokiej zdolności bojowej jednostek, systemów dowodzenia i kierowania środkami walki;
- zwiększenie wymagań w zakresie operatywności i ciągłości dowodzenia;
- zapewnienie wojskom i organom dowodzenia dogodnych warunków do wykonania zadania;
- konieczność posiadania przez dowództwo połączone i każde inne dowództwo komponentu odpowiedniej ilości informacji oraz ciągle uaktualnianej bazy danych;
- przyjęcie procedur postępowania umożliwiających osiągnięcie najlepszych efektów wspólnego działania podczas przygotowania i prowadzenia działań.

Elastyczne stosowanie metod i technik dowodzenia jest jednym z czynników warunkujących powodzenie. Współcześnie w warunkach dynamicznie zmieniającej się na polu walki sytuacji operacyjnej, jak też warunków przygotowania oraz prowadzenia operacji i walki, stosować należy różnorodne metody i techniki zarówno dla jej zaplanowania, postawienia zadań oraz w czasie jej prowadzenia. Ponadto perspektywiczne planowanie operacji i walki powinno się cechować znaczną ogólnością. Zasadniczym celem tych przedsięwzięć na szczeblu operacyjnym powinno być bowiem poszukiwanie i ustalenie sił i środków zapewniających osiągnięcie celu operacji. Na szczeblach taktycznych zaś zwykle optymalizuje się zadania dla podległych sił i środków. Dla podwładnych należałoby więc na szczeblu operacyjnym określać cel operacji, zaś na szczeblach taktycznych - zadania bojowe zawierające cel końcowy. Należy preferować te metody i techniki dowodzenia, które zapewniają podwładnemu swobodę w planowaniu i podejmowaniu decyzji w pełnym zakresie. To podwładny określać powinien samodzielnie jak ma osiągnąć cel lub wykonać zadania. Wyzwała to w pełni inicjatywę i zaangażowanie wykonawcy.

Wymagana jest jednak w niezbędnym stopniu odpowiednia wiedza i umiejętności podwładnych.

Przedstawiając współczesne właściwości działań połączonych nie sposób pominąć jednego z ich zasadniczych priorytetów jakim jest **swoboda działań**. Zapewnia ona podwładnemu swobodę działania podczas realizacji zadania. Stopień tej swobody uzależniony jest jednak od wielu czynników, w tym od rodzaju wykonywanego zadania. Dowódca zgrupowania połączonego informuje podwładnych o swoim zamiarze, określa jasne i osiągalne cele oraz daje do dyspozycji wykonawcy konieczne siły i środki. Nie określa natomiast sposobu osiągnięcia celu. Szczegóły wykonania podaje tylko wtedy, gdy zachodzi konieczność skoordynowania przedsięwzięć służących osiągnięciu wspólnego celu przez różnych wykonawców lub gdy wymagają tego ograniczenia polityczne albo wojskowe. Swoboda działania podwładnych w realizacji zadania jest warunkiem szybkiego, zdecydowanego działania i służy zwiększeniu ich poczucia odpowiedzialności. Opiera się ono na wzajemnym zaufaniu przełożonego do podwładnego i odwrotnie. Wymaga od wszystkich nie tylko należytego wypełniania obowiązków i woli osiągnięcia nakazanych celów, lecz także gotowości do przejęcia odpowiedzialności, współpracy oraz samodzielnego, twórczego działania. Podstawą dowodzenia przez zadania i warunkiem sukcesu jest zgodność działań koncepcyjnych i wykonawczych.

Duże znaczenie w działaniach połączonych będzie miało organizowanie „*ad hoc*” zgrupowań wojsk przewidzianych do realizacji określonych zadań. W tej sytuacji może zdarzyć się konieczność przekazywania rozkazów dla poszczególnych komponentów zawierających zadania dla konkretnych sił lub elementów struktury, ograniczenia narodowe lub inne polecenia. Może to mieć miejsce zazwyczaj miejsce w przypadku konieczności najlepszego wykorzystania zdolności poszczególnych komponentów sił zbrojnych oraz rodzajów wojsk do wspólnego osiągnięcia celu. Zapewnić to powinna właściwa

integracja dowodzenia, a w określonych przypadkach decentralizacja dowodzenia.

Jednym z podstawowych warunków realizacji zadań podczas działań połączonych jest **współdziałanie** i wzajemny szacunek, bazujący na zrozumieniu mocnych i słabych punktów poszczególnych komponentów rodzajów sił zbrojnych i wojsk ich możliwości bojowych oraz zdolności do realizacji wspólnych zadań. Dlatego niezbędna staje się znajomość procedur stosowanych przez inne komponenty.

Analiza teoretycznych aspektów czynników określających właściwości działań połączonych pozwala stwierdzić, iż postrzega się je współcześnie jako fundament osiągnięcia celów militarnych. Wyartykułowana w dokumentach normatywnych doktryna działania jest jedynie drogowskazem wskazującym kierunki i sposoby osiągnięcia sprawnego postępowania. Należy także podkreślić, że przytoczone właściwości wielokrotnie postrzegane są także jako ogóle wyznaczniki klasyfikacyjne. Odnosi się to zwłaszcza do konieczności spełnienia szeregu wymagań cząstkowych dotyczących wielu dziedzin, nawet nie związanych bezpośrednio z prowadzeniem operacji połączonej.

Analiza treści zawartych w sojuszniczych dokumentach normatywnych wskazuje, że w obszarze dowodzenia dokonane zostały ustalenia w zakresie: przebiegu procesu planowania działań wraz z opisem poszczególnych etapów pracy dowództw²⁴; struktury dowództw w działaniach połączonych wraz z charakterystyką zadań ich poszczególnych komórek funkcjonalnych²⁵; treści podstawowego dokumentu dowodzenia - rozkazu dowódcy sił połączonych²⁶;

²⁴ *AJP-01(A)*, s. 3-1 - 3-5.

²⁵ Tamże, s. 4A1-1 - 4A1-3.

²⁶ Tamże, s. 4-8.

zasad dowodzenia; relacji dowodzenia; specyfiki funkcjonowania narodowych komponentów w połączonym systemie dowodzenia²⁷.

Charakterystyka właściwości działań połączonych wykazała jak złożone procesy zachodzą w ich skomplikowanej strukturze. Odnosi się ona do właściwości ogólnych, zwłaszcza operacyjnych, dotyczących elementów organizacyjnych, proceduralnych i technicznych. W trakcie prac badawczych pominięto całą sferę technicznych parametrów sprzętu wykorzystywanego podczas przygotowania i prowadzenia tych działań jako wykraczającą poza obszar badań.

Proces badawczy wykazał także konieczność posiadania narodowych rozwiązań oraz dokumentów normatywnych regulujących tak skomplikowane współcześnie działania, to znaczy działania podejmowane przez elementy różnych rodzajów sił zbrojnych, pochodzących z różnych państw.

Prowadzona analiza wskazała także, iż znajomość zasad działania poszczególnych komponentów i ich elementów daje dowódcy całą gamę możliwość modelowania systemu przygotowania i prowadzenia operacji oraz wpływania na procesy koncepcyjne i wykonawcze.

Każdy z komponentów sił zbrojnych ma swoją niezastąpioną funkcję, nie są one jednak celem dla samych w sobie, lecz środkiem do celu. Brak wspólnych ogólnych ram orientacyjnych prowadzić może do negatywnego w skutkach rozbicia działań rodzajów sił zbrojnych na niezależne części. Pojedyncze przedsięwzięcia nie oddziałują wówczas synergicznie i tym samym powstaje zagrożenie zmarnowania wysiłków. Zagrożeniu temu zapobiega się prowadząc połączone działania rodzajów sił zbrojnych, stanowiące formę pogłębionego współdziałania. Działania takie nie są przywiązane do określonej formy organizacyjnej, lecz wyrażają się w zróżnicowanych formach współpracy w ramach **połączonych działań sił zbrojnych, podczas których ma miejsce nie tyle współdziałanie, co pełna integracja biorących w nich udział sił.**

²⁷ Tamże, s. 4-5.

Tak więc dowodzenie na operacyjnym poziomie działań staje się w coraz większym stopniu dowodzeniem komponentami trzech rodzajów sił zbrojnych. Stąd wniosek, iż dowódca operacyjny musi być w stanie nie tylko właściwie oceniać możliwości i ograniczenia poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, lecz również połączyć je w spójną całość i skierować na osiągnięcie wspólnych celów.

1.3. Uwarunkowania działań wielonarodowych

Ciągle zmieniające się warunki, w jakich działać mają siły zbrojne, stawiają przed nimi nowe wyzwania. Jak wspomniano sytuacja taka wymaga zdolności do prowadzenia różnorodnych działań przy stale ograniczanych możliwościach finansowych. Tylko nieliczne państwa są obecnie w stanie samodzielnie realizować kompleksowe operacje wojskowe. Współpraca wielonarodowa ma w związku z tym na celu lepsze, efektywniejsze wykorzystanie istniejących zasobów i możliwości. Współpraca tego rodzaju prowadzi do zwiększenia zdolności militarnych, obniżenia ryzyka, rozszerzenia możliwości działania oraz wzrostu jego efektywności. Przyczynia się ponadto do uniknięcia dublowania zarówno struktur jak i czynności.

Powyższe uwarunkowania legły między innymi u podstaw podpisania w kwietniu 1949 roku Traktatu Północnoatlantyckiego powołującego nową organizację zbiorowego bezpieczeństwa. Osadzony na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych zawarty sojusz, oparty na wspólnych wartościach demokracji, prawach człowieka i poszanowania prawa miał i nadal ma na celu zagwarantowanie środkami politycznymi i militarnymi bezpieczeństwa wszystkim swoim członkom, potwierdzając prawo każdego państwa do samodzielnej i zbiorowej obrony.²⁸

Jako podstawową zasadę Sojuszu przyjmuje się wzajemną współpracę suwerennych państw, opartą na niepodzielności bezpieczeństwa jego członków.

²⁸ *Polska – NATO, traktaty, gwarancje, zobowiązania*, Bellona, Warszawa 1999, s. 10-58, 89-93.

Solidarność w ramach NATO sprawia, iż żadne państwo członkowskie nie musi polegać wyłącznie na własnym wysiłku, aby sprostać podstawowym wymaganiom bezpieczeństwa.²⁹

Wielonarodowa współpraca nie oznacza rezygnacji z narodowej tożsamości, a wręcz przeciwnie, pozwala na aktywne współkształtowanie struktur wielonarodowych odpowiednio do własnych celów. Umożliwia ponadto udział w przedsięwzięciach wojskowych, których prowadzenie wyłącznie w narodowym wymiarze nie byłoby możliwe. Współpraca taka może być realizowana w ramach struktur permanentnych lub też tworzonych doraźnie.

Zawsze jednak umożliwia korzystanie z narodowych zasad działania, doświadczeń i zasobów wszystkich partnerów, osiągając w ten sposób szczególną, dodatkową jakość.

Prowadzenie wspólnych działań (operacji) przez siły zbrojne (narodowe komponenty) dwóch lub więcej państw w celu wykonania określonego zadania nazwane zostały działaniami wielonarodowymi (ang. *combined operation*).³⁰

Definicja ta w swojej istocie dotyczy działań sił Sojuszu oraz innych państw nie będących członkami NATO (rys. 1.3.).

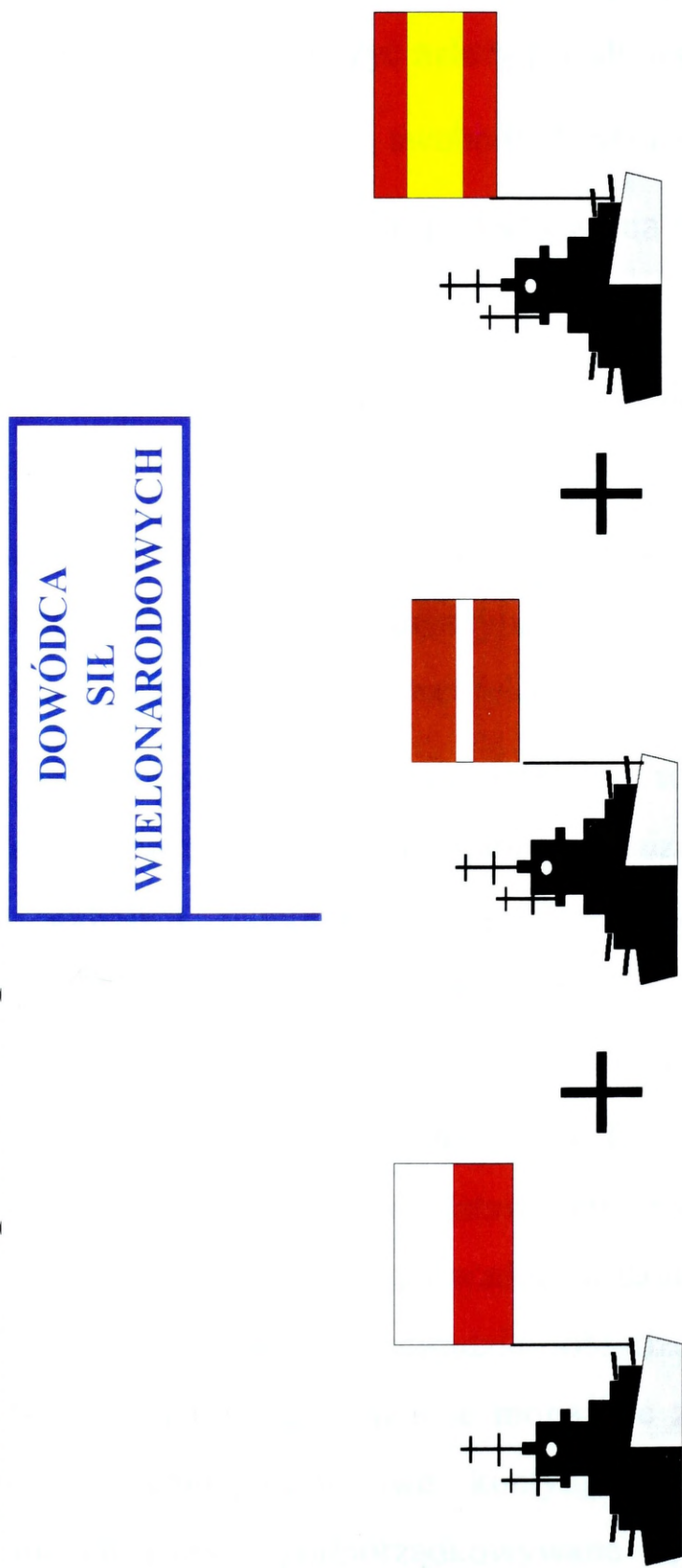
Podstawą działań wielonarodowych są wspólne cele. Ich realizacja jest jednak zawsze uwarunkowana interesami narodowymi, które czasami mogą być rozbieżne. Dla spójności sojuszu lub koalicji decydujące znaczenie ma w takim układzie znajomość i uwzględnienie celów partnerów. Do stworzenia wojskowych struktur wielonarodowych (stałych i doraźnych) potrzebna jest wola polityczna zainteresowanych stron. Postępowanie takie wynikać może również z konieczności politycznej. Podstawą sojuszu lub koalicji jest sformułowanie wspólnych celów. Wielonarodowe struktury i działania są wyrazem międzynarodowej solidarności i uznania wspólnych wartości. Stwarzają one dodatkową korzyść w postaci politycznej legitymizacji

²⁹ NATO *Vademecum*, Bellona 1999.

³⁰ *Słownik terminów i definicji NATO AAP-6(U)*, BWSN, Warszawa 1998.

WYRÓŻNIKI DZIAŁAŃ WIELONARODOWYCH

- jedno dowództwo;
- jeden rodzaj sił zbrojnych;
- minimum dwa państwa np.:



Rys.1.3. Istota działań wielonarodowych (Combined Operation)

podejmowanych działań i dodatkowo wpływają na ich percepcję przez opinię publiczną.

Identyfikacja i analiza uwarunkowań działań pozwoliła na wyciągnięcie wniosków, iż wielonarodowe działania niosą ze sobą również określone zagrożenia i ograniczenia, do których zaliczyć należy przede wszystkim:

- ograniczenie politycznej i wojskowej swobody działania;
- wydłużenie i skomplikowanie procedur podejmowania decyzji;
- przeciąganie się działań;
- konieczność realizacji dodatkowych zadań i uwzględniania narodowych interesów partnerów.

Powyższe trudności wynikają z różnic w możliwościach militarnych, odmiennych zasad działania, niepełnej interoperacyjności i narodowej specyfiki pracy sztabowej oraz różnic kulturowych, a nawet religijnych.

Wielonarodowa współpraca realizowana jest w różnych formach organizacyjnych, a wielonarodowe struktury militarne organizowane być mogą zgodnie z zasadami **państwa wiodącego** (ang. *Lead Nation*), **państwa określającego ogólne ramy** (ang. *Framework Nation*) i **integracji** (ang. *Integration*).

Zasada państwa wiodącego - *Lead Nation* – w tej sytuacji struktura wielonarodowa kierowana jest przez przedstawicieli jednego państwa. Obowiązują przy tym zasady dowodzenia i prowadzenia działań tego właśnie państwa. Również dowództwo jest w zasadzie obsadzone przez jego przedstawicieli. Pojedyncze stanowiska w sztabie mogą być zajmowane przez reprezentantów krajów wydzielających swe kontyngenty do omawianej struktury. Jednostki innych państw podporządkowywane są tylko na okres działań.

Zasada państwa określającego ogólne ramy - *Framework Nation* – w tak skonstruowanej strukturze wielonarodowej, jedno z państw spełnia rolę decydującą. Odpowiedzialne jest ono za dowodzenie, administrację i wsparcie logistyczne. Przedstawiciele tego państwa stanowią gros pracowników dowództwa i zajmują w nim kierownicze stanowiska. Zasady dowodzenia i prowadzenia działań odpowiadają zasadom narodowym lub też – o ile zostanie to uzgodnione – procedurom NATO. Przedstawiciele państw wydzielających kontyngenty do takiej struktury zajmują stanowiska w sztabie według ustalonego klucza. Wojska podporządkowywane są tylko na okres działań i obowiązują je procedury narodowe lub ogólne procedury NATO.

Zasada integracji - *Integration* – w przypadku przyjęcia takiego rozwiązania tworzona jest struktura wielonarodowa z wielonarodowym sztabem, przy czym stanowiska w sztabie z reguły odpowiadają udziałowi kontyngentu danego państwa w organizowanych strukturach. Najważniejsze funkcje podlegają określonej rotacji zaś zasady dowodzenia, prowadzenia działań, a czasami również szkolenia, odpowiadają procedurom NATO lub też ustalane są przez wszystkie uczestniczące państwa. Wydzielone siły państw reprezentowanych w takiej strukturze mogą być podporządkowane wielonarodowemu dowództwu już w okresie pokoju. Zwykle jednak przekazywane są w podporządkowanie na okres działań na zasadach dowodzenia operacyjnego (ang. *Operational Command – OPCOM*) lub kontroli operacyjnej (ang. *Operational Control – OPCON*)³¹. Pomimo to pozostają w narodowej podległości służbowej i dyscyplinarnej. Ich zasady działania są zgodne z procedurami NATO lub też ustaleniami przyjętymi przez zainteresowane państwa.

Podporządkowanie części sił zbrojnych strukturom wielonarodowym nie oznacza zupełnej rezygnacji z narodowych uprawnień i odpowiedzialności.

³¹ J.Kręcikij „Zakresy uprawnień i odpowiedzialności dowódców wobec podległych im wojsk”, AON Warszawa, 2000.

Zarówno odpowiedzialność za własnych żołnierzy, jak i odpowiedzialność wobec parlamentu i społeczeństwa pozostają w gestii narodowej. Przekazanie uprawnień dowodzenia (ang. *Transfer of Authority – TOA*) dotyczy maksymalnie poziomu dowodzenia operacyjnego. Pełne dowodzenie (*Full Command – FULLCOM*) pozostaje zastrzeżone dla dowódców narodowych.

Analiza literatury sojuszniczej i normatywnych dokumentów wybranych państw NATO pozwoliła na bardziej szczegółową identyfikację obszarów narodowej odpowiedzialności są to:

- podległość służbowa;
- ochrona i bezpieczeństwo wojsk;
- pozyskiwanie informacji (wywiad), rozpoznanie i przeciwrozpoznanie;
- narodowe wsparcie dowodzenia;
- zabezpieczenie działań (logistyka);
- współpraca z organizacjami / instytucjami wojskowymi i cywilnymi;
- informowanie opinii publicznej i współpraca z mediami.

Nie oznacza to, że niektóre z tych zadań nie mogą być, przynajmniej częściowo, realizowane wspólnie z partnerami.

Prowadzone badania wykazały, że w ostatnich latach wzrosło zagrożenie konfliktami regionalnymi. Ich możliwe źródła obejmują brak stabilizacji politycznej, ekonomicznej i społecznej, spory graniczne, napięcia etniczne i narodowe, fanatyzm religijny, walkę o surowce naturalne, napięcia ekologiczne i demograficzne, zmagania potęg międzynarodowych i terroryzm. I choć wiele konfliktów regionalnych nie dotyka bezpośrednio interesów Sojuszu, niektóre z nich mogą wymagać stosownej reakcji, w razie konieczności z użyciem środków militarnych Sojuszu. Przyjmuje się także, że NATO i jego partnerzy mogą być poproszeni o udział w operacji militarnej innej niż wojna. Udział ten może przyjąć postać ekspertyz wojskowych udostępnienie

infrastruktury, oceny zdolności do działania, wydzielenia sił oraz bezpośredniego udziału w akcji w celu zapobieżenia rozwojowi konfliktu, zachęty do politycznego rozwiązania konfliktu i przywrócenie stabilności.

Wszystkich operacjach wielonarodowych, mających wpływ na bezpieczeństwo członków Sojuszu, siły NATO i innych państw będą działały jako konsekwencja działań politycznych i pozostaną one całkowicie pod polityczną kontrolą. Siły te mogą być użyte w celu zademonstrowania gotowości i solidarności Sojuszu do kolektywnej akcji militarnej, do utrzymywania linii komunikacyjnych, zapobiegania rozprzestrzenianiu się konfliktów zbrojnych na terytoria państw członków Sojuszu lub odstraszenia potencjalnych agresorów od użycia siły przeciwko poszczególnym państwom członkowskim.

Analiza literatury przedmiotu wykazała, że powszechnie przyjmuje się, iż pomyślne planowanie, realizacja oraz wsparcie operacji wojskowych wymagają jasno zrozumiałej doktryny. Jest to szczególnie ważne gdy operacje te mają być prowadzone przez państwa członkowskie Sojuszu. Dlatego założenia wspólnych działań operacyjnych zawarto w Sojuszniczej Doktrynie Działań Połączonych AJP-01(A) (*Allied Joint Operations Doctrine AJP-01(A)*).³² Zasadniczym celem AJP-01(A) jest wdrożenie zasad planowania, realizacji i wsparcia działań połączonych sił sojuszniczych, nie wykluczając udziału w nich innych państw. Warty podkreślenia jest także fakt, iż dokument ten opracowany był początkowo wyłącznie dla sił NATO. Doktryna ta mogła być jednak stosowana w razie potrzeby (z pewnymi poprawkami po zatwierdzeniu przez państwa partycypujące) do operacji pod auspicjami Unii Zachodnioeuropejskiej lub koalicji NATO z państwami spoza Sojuszu w ramach Zgrupowań Wielonarodowych Sił Połączonych.

³² *Allied Joint Operations Doctrine AJP-01(A)*, MAS, September 1998.

AJP-01(A) charakteryzuje podstawowe aspekty Sojuszniczej Doktryny Działań Połączonych wyjaśniającej podstawowe funkcje i przedsięwzięcia związane z operacjami sił wielonarodowych, włączając w to również operacje militarne inne niż wojna. Publikacja ta jest przeznaczona do użycia przez dowódców i sztaby szczebla operacyjnego, ale może być również wykorzystywana jako dokument pomocniczy na wszystkich szczeblach dowodzenia.

Wyniki badań pozwoliły na identyfikację trzech kategorii jednostek wydzielanych w czasie pokoju do Wielonarodowych Połączonych Operacji Sojuszu. **Siły funkcjonujące w strukturze dowodzenia NATO** (ang. *Command Forces*) to struktury, które w okresie pokoju są przekazane przez poszczególne państwa pod dowództwo określonego dowódcy NATO. **Siły Wydzielone** (ang. *Assigned Forces*) to z kolei siły przypisane do określonych zadań. Z reguły państwo oddaje je pod **dowodzenie** lub **kontrolę operacyjną** dowódcy NATO po ogłoszeniu określonego, stanu Systemu Ostrzegania NATO i stosownie do zapisów właściwych porozumień. Natomiast **Siły Przeznaczenia** (ang. *Earmarked Forces*) deklarowane są do oddania pod dowodzenie lub kontrolę operacyjną dowódcy NATO w przypadku zaistnienia w przyszłości określonych warunków na podstawie formalnego **Przekazania Uprawnień** (ang. *Transfer Of Authority - TOA*) przez rząd danego państwa Strategicznemu Dowództwu NATO (ang. *Strategic Command*).

Efektywność sojuszniczych sił połączonych w okresie pokoju, kryzysu czy wojny, zależy od ich zdolności do efektywnego i wydajnego działania. Operacje wielonarodowe winny być przygotowane, zaplanowane i prowadzone w sposób, który gwarantuje najlepsze użycie potencjału i możliwości partycypujących państw oraz sił, które wydzielają one do operacji. Wspólna doktryna uzupełniona standaryzacją wyposażenia i procedur, sprawdzana w wyniku uczestnictwa w połączonych, wielonarodowych ćwiczeniach, zapewnia niezbędne podstawy interoperacyjności tych sił.

„Wielonarodowość” charakteryzuje się licznymi wyzwaniami wobec uczestników wspólnych działań. Ich identyfikacja jest niezwykle istotna dla efektywności działań wojskowych, w tym zwłaszcza dla operacji sił połączonych. Analiza literatury oraz doświadczeń współczesnych operacji dowodzi, że do zasadniczych wyzwań zaliczyć można:

- ukształtowanie efektywnego systemu dowodzenia;
- stworzenie systemu rozpoznania i przeciwrozpoznania, który będzie w stanie pozyskiwać, przetwarzać i przekazywać informacje pochodzące z różnych źródeł;
- wykreowanie systemu logistyki, który poza odpowiedzialnością za formacje narodowe jest również w stanie, w określonym zakresie zaspokajać potrzeby struktur wielonarodowych.

Istotnym zagrożeniem wydaje się fakt, iż wielonarodowa struktura dowodzenia może wymagać dłuższego czasu reakcji w porównaniu ze strukturą narodową, oraz być bardziej podatna na działania przeciwnika. Takim problemom przeciwdziałać można poprzez stosowanie jednolitej doktryny i procedur oraz prowadzenie wspólnych ćwiczeń. Nie można także lekceważyć problemu konieczności personalnego przełamania w sferze świadomości interesów narodowych.

Toteż dokumenty normatywne Sojuszu podkreślają, że wzajemne zaufanie, jako niezbędny warunek działań wielonarodowych oparte jest na następujących elementach:

- **Wzajemnych relacjach** – w myśl których oficerowie powinni przykładąć dużą wagę do życzliwych relacji wzajemnych. **Relacje wzajemne pomiędzy dowódcami przenoszą się na wszystkie aspekty międzynarodowej współpracy.**
- **Poszanowaniu** - wzajemne poszanowanie profesjonalnych umiejętności, kultury, historii, religii, zwyczajów i innych wartości państw partycypujących w operacji sprzyja umacnianiu relacji wzajemnych.

- **Wiedzy na temat Partnerów** - ważne jest, aby w wielonarodowych operacjach posiadać możliwie dużą wiedzę o sojusznikach. Czas poświęcony na zrozumienie doktryny, możliwości i procedur partnerów zwróci się z nawiązką podczas trwania operacji wielonarodowej.
- **Cierpliwości** - może upłynąć wiele czasu zanim uda się nawiązać efektywną współpracę. Różnice poglądów będą wymagały cierpliwości w celu osiągnięcia jednolitego podejścia do sposobów osiągnięcia wspólnych celów.

Korzyści polityczne współpracy wielonarodowej obejmują dzielenie ryzyka politycznego, demonstrowanie ekonomicznego, dyplomatycznego, militarnego oraz politycznego wsparcia innych regionów i wpływanie na narodową i międzynarodową opinię. Korzyści wojskowe polegają głównie na tym, iż w wyniku działań wielonarodowych sumują się zarówno „głębokość” (siła wyrażająca się w liczebności) i „szerokość” (dodatkowe możliwości). Ponadto możliwy staje się dostęp do narodowej czy regionalnej infrastruktury logistycznej, a także, w pewnych okolicznościach, dostęp do cennych informacji o charakterze wywiadowczym pozyskiwanych środkami niedostępnymi dla pojedynczego państwa.

Wyniki badań potwierdziły oczywiście istnienie **ryzyka** współpracy międzynarodowej. Potencjalne różnice w zakresie możliwości, potencjału oraz procedur nakładają określone ograniczenia na siły wielonarodowe w aspekcie efektywności działania. Elementy ryzyka w działaniach wielonarodowych, które należy dostrzegać i dążyć do ich minimalizacji dotyczą zazwyczaj:

- **Przedłużania się realizacji zadania.** Istnieją dwa istotne źródła takiego zagrożenia. Pierwszym jest zmiana sytuacji, która unieważnia przyjęte pierwotne założenie rozpoczęcia operacji. Dowódca sił NATO może wówczas potrzebować dodatkowego wsparcia innego sformułowania zadania lub wręcz innego składu sił niezbędnych do kontynuowania działań. Innym powodem może być także identyfikacja kolejnych zadań,

które nie zostały dostrzeżone wcześniej. Z kolei przeciwstawne interesy narodowe mogą doprowadzić do erozji woli politycznej związanej z operacją militarną, co ostatecznie może prowadzić nawet do zaprzestania działań przed osiągnięciem założonych celów.

□ **Niedociągnięcia w zakresie interoperacyjności.** Różnice w odniesieniu do procedur dowodzenia i innych oraz braki w zakresie kompatybilności mogą nieść ze sobą następujące zagrożenia:

- Różnice proceduralne i taktyczne doprowadzić mogą do sytuacji, w której różne jednostki staną się niezdolne do wspólnej efektywnej pracy.
- Różnice językowe powodują problemy o charakterze komunikacyjnym, a te z kolei prowadzić mogą do różnic w interpretacji celów i zadań.
- Braki w obszarze standaryzacji generujące trudności natury technicznej.
- Niezdolność do wymiany informacji, danych rozpoznawczych i innych.
- Utrudnienia w realizacji zabezpieczenia logistycznego ze względu na niemożność wykorzystania zapasów oraz potencjału logistycznego pochodzącego ze wspólnych źródeł.

Podsumowując, niezależnie od zidentyfikowanych trudności stwierdzić należy dalszą postępującą adaptację sił zbrojnych NATO do istniejących i przyszłych, narzuconych przez wielonarodowość działań, warunków. Uwidacznia się ona w reorganizowaniu zintegrowanej struktury dowodzenia Sojuszu. Długofalowe plany obejmują w dalszym ciągu założenia zdolności podejmowania działań w różnych obszarach, uwzględniając także wymagania dotyczące współpracy z państwami nie będącymi członkami NATO.

Odzwierciedlone zostało to między innymi w koncepcji rozszerzenia programu Partnerstwa dla Pokoju (ang. *Partnership for Peace – PfP*) jako integralnej części zewnętrznych kontaktów NATO oraz z zainicjowanie i rozwój specjalnych stosunków pomiędzy NATO, Rosją oraz Ukrainą. Wszystkie te działania prowadzą do tworzenia zrębów nowych zasad bezpieczeństwa europejskiego.

1.4. Istota wielonarodowej operacji połączonej

Przed scharakteryzowaniem wyników badań prowadzących do identyfikacji istoty wielonarodowych działań połączonych, celowe jest przypomnienie poszczególnych segmentów podmiotu badań. Jak wspomniano w poprzednich podrozdziałach **operacja połączona to operacja, w której biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych kierowane przez jednego dowódcę.** W operacji takiej ma miejsce pełna integracja biorących w niej udział rodzajów sił zbrojnych. Tak więc operacja połączona to nowa jakość w sztuce wojennej. Połączone działania rodzajów sił zbrojnych miały wprawdzie miejsce również wcześniej, różnica zawiera się w stopniu integracji komponentów biorących udział w operacji. Jak zaakcentowano poprzednio operacja połączona to nie współdziałanie rodzajów sił zbrojnych podlegających swoim dowódcom, lecz działanie planowane i realizowane przez jeden ośrodek decyzyjny. Wcześniejsze działania rodzajów sił zbrojnych niejako „obok siebie” zastępowane są ich połączonym wysiłkiem. Jeżeli w operacji takiej biorą udział wyłącznie narodowe komponenty sił zbrojnych, określa się ją mianem operacji połączonej (*Joint Operation*), co scharakteryzowano w podrozdziale 1.2.

Jakie są zatem inne rodzaje operacji i co to są **wielonarodowe operacje połączone ?**

- Jeżeli siły (jednego rodzaju sił zbrojnych) prowadzące wspólną operację, mające jedno dowództwo, tworzone są przez komponenty pochodzące

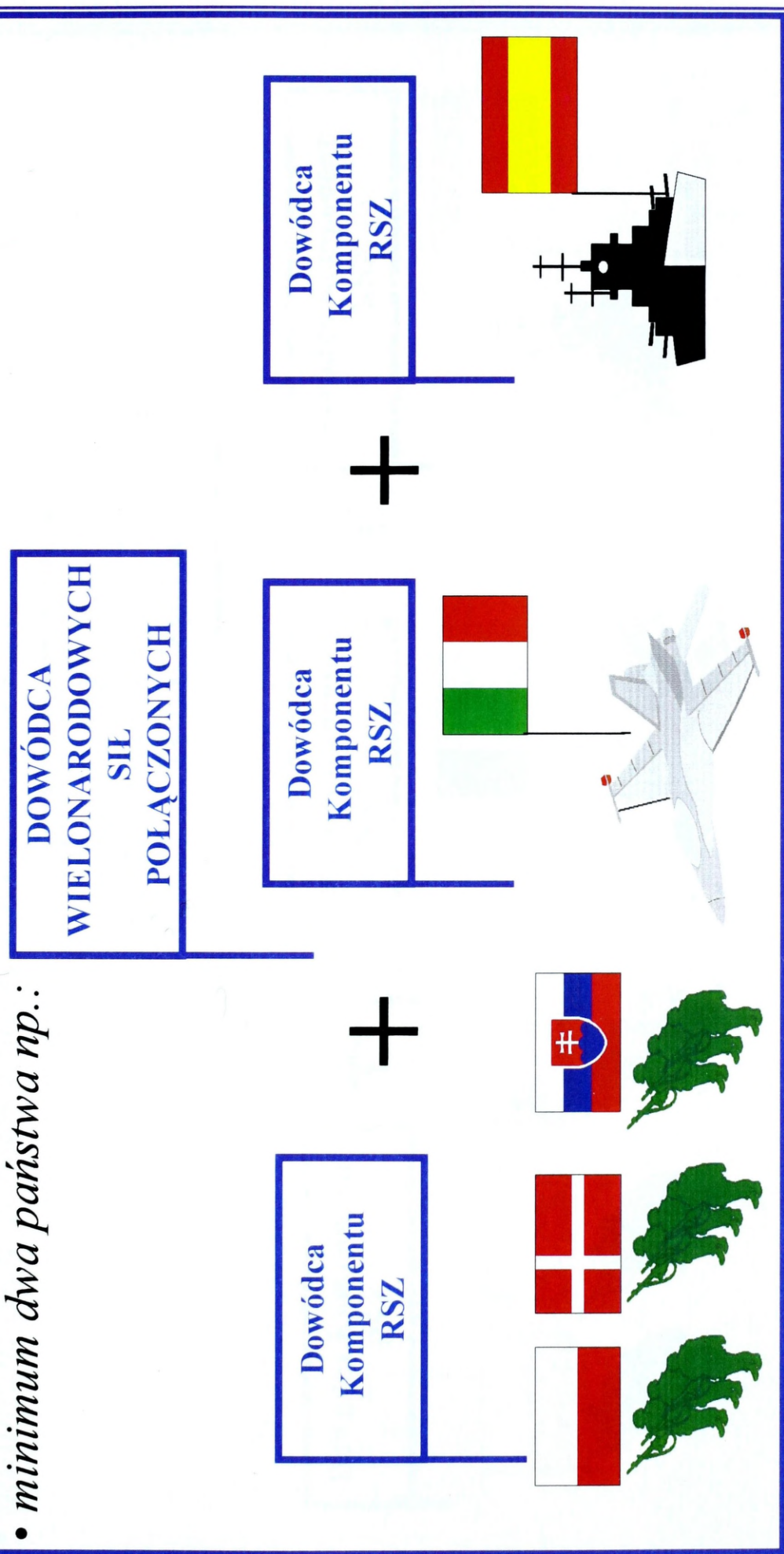
z dwóch lub więcej państw, to jest to „operacja wielonarodowa” (*Combined Operations*);

- Jeżeli operacje prowadzą co najmniej dwa rodzaje sił zbrojnych z minimum dwóch państw, mające jedno dowództwo, ma wówczas miejsce „wielonarodowa operacja połączona” (*Combined Joint Operations*), której ideę przedstawia (rys 1.4);
- Szczególnym przypadkiem „wielonarodowej operacji połączonej” jest sytuacja, w której zaangażowane są komponenty sił zbrojnych państw należących tylko do Sojuszu. Operację taką określa się wówczas jako „sojuszniczą operację połączoną” (*Allied Joint Operation*), co przedstawia (rys.1.5.).

Istota wielonarodowej operacji połączonej wyraża się w synchronizacji wysiłków komponentów rodzajów sił zbrojnych z minimum dwóch państw podczas wspólnej realizacji zadań w wykorzystaniu ich zróżnicowanych możliwości tak, aby w rezultacie efektu synergiczności skutki połączonych działań były większe niż zwykła suma skutków działania rodzajów sił zbrojnych każdego z państw z osobna. Takie określenie istoty wielonarodowej operacji połączonej wskazuje, że operacja w swym rozwoju przeszła podobną ewolucję jak walka, w której początkowo rodzaje wojsk działały w zasadzie niezależnie od siebie, zanim nie zostały zintegrowane w ramach walki broni połączonych. Walka broni połączonych definiowana jest obecnie jako powiązane czasowo i przestrzennie działania bojowe wielu rodzajów wojsk prowadzone przez wspólne dowództwo dla realizacji jednego celu. Podobnie określa się operacje połączone, uwzględniając jednak specyfikę szczebla operacyjnego, właściwości rodzajów sił zbrojnych, wielonarodowość struktur oraz działania obejmujące całe spektrum zadań sił zbrojnych. Chodzi przy tym o to, aby wszędzie tam, gdzie jest to celowe i możliwe, tak skoordynować operacje lądowe, powietrzne i morskie oraz działania sił specjalnych, aby zamierzone

WYRÓŻNIKI WIELONARODOWEJ OPERACJI POŁĄCZONEJ

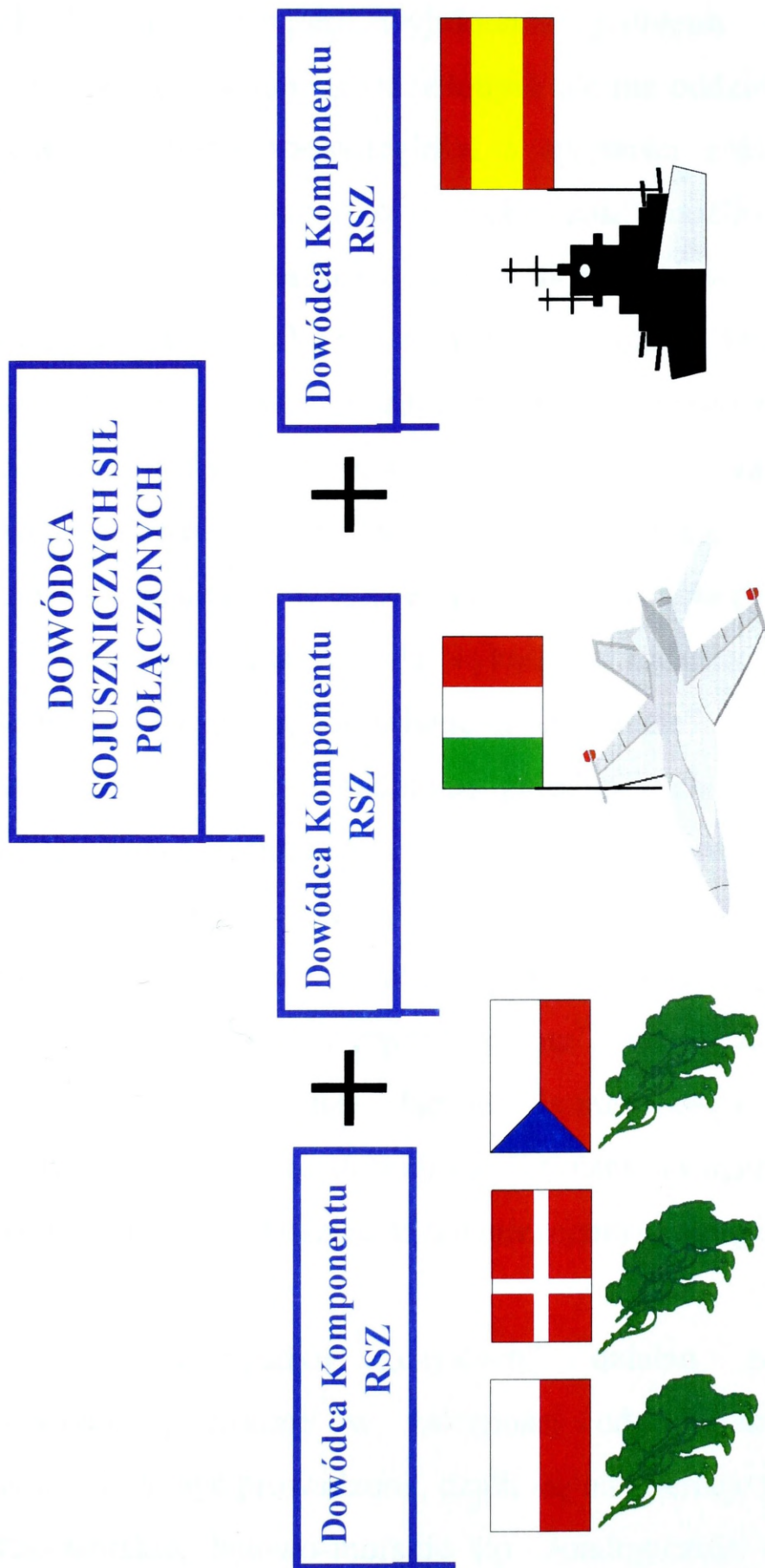
- *jedno dowództwo;*
- *minimum dwa rodzaje sił zbrojnych;*
- *minimum dwa państwa np.:*



Rys. 1.4. Istota wielonarodowej operacji połączonej (Combined Joint Operation).

WYRÓŻNIKI SOJUSZNICZEJ OPERACJI POŁĄCZONEJ

- jedno dowództwo;
- minimum dwa rodzaje sił zbrojnych;
- minimum dwa państwa należące do NATO np.:



Rys. 1.5. Sojusznicza operacja połączona (Allied Joint Operation)

skutki (wspólny cel) osiągnięte zostały przy efektywnym wykorzystaniu zróżnicowanych możliwości i możliwie najmniejszych stratach.

Dodatkowych badań wymagało wyjaśnienie problemu określanego w literaturze przedmiotu jako użycie „rozdzielonych ale nie oddzielnych sił”³³. Pojęcie to oznacza osiągnięcie równoległości i spójności zróżnicowanych procesów dowodzenia i planowania oraz połączenie możliwości wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej i sił specjalnych (lub innych komponentów wielonarodowych sił połączonych), aby dzięki temu osiągnąć wspólne cele. Termin ten odnosi się nie tylko, jak ma to miejsce w przypadku współdziałania, do bezpośredniego użycia sił, lecz występuje we wszystkich fazach przygotowania i prowadzenia operacji. Zastosowanie tego pojęcia wymaga zsynchronizowania działań w czasie i przestrzeni w celu dysponowania w decydującym miejscu optymalną siłą dla wykonania zadania. Kluczowym elementem tej definicji wydaje się określenie „rozwiniecie”. Dzięki niemu proces ten wykracza poza zwykłe uzgodnienie pojedynczych przedsięwzięć. Obejmuje więcej niż tylko przestrzenne i czasowe ześrodkowanie wysiłków poszczególnych komponentów w jednym miejscu. Konieczna jest również koordynacja działań realizowanych na rozległych obszarach i w różnych okresach czasu. To też przedsięwzięcia można uznać za „wspólne i połączone” wówczas jeżeli ich łączne konsekwencje oddziałują w decydującym czasie i rozstrzygającym miejscu. Działanie to uzupełniana jest współpracą i koordynacją przedsięwzięć z organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi.

Podobnie jak w przypadku „czystych” działań połączonych, wielonarodowe operacje połączone w zależności od charakteru zadań i środowiska, w jakim mogą być prowadzone, dzieli się na operacje powietrzno-lądowe, powietrzno-morskie, lądowo-morskie itp. Analogicznie dowodzenie

³³ Ang. „*Be separable but not separate*” pojęcie z koncepcji organizacji i użycia wielonarodowych sił połączonych powstałej w styczniu 1994 roku na szczycie państw NATO

operacją przypadnie dowódcy tego rodzaju sił zbrojnych, który w danej sytuacji spełniać będzie wiodącą rolę. Przykładem wielonarodowej operacji połączonej mogą być działania uwieńczone wyzwoleniem Kuwejtu. Generałowi Schwarzkopfowi mimo, że był generałem wojsk lądowych, podlegały wszystkie komponenty wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej i piechoty morskiej, znajdujące się w rejonie Zatoki Perskiej.

Jak wykazują wyniki analiz sojuszniczych dokumentów, wielonarodowe działania połączone realizowane są na trzech poziomach: strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Na szczeblu strategicznym (kierownictwo organizacji międzynarodowej lub sojuszu) ma miejsce przekształcenie woli politycznej w cele polityczne i wydzielenie sił i środków (wojskowych i niemilitarnych) niezbędnych do ich osiągnięcia. Najwyższe dowództwo wojskowe określa na tej podstawie cele strategiczne (wojskowe) oraz dokonuje podziału sił i środków stanowiąc jednorodny fachowy organ doradczy kierownictwa politycznego. Prowadzenie wielonarodowej operacji połączonej z perspektywy strategicznej to koordynacja wszystkich elementów składających się na możliwości sojuszu. Obok sił zbrojnych zaliczyć do nich można potencjał ekonomiczny, możliwości polityczne, informacyjne (oddziaływania na opinię światową) i technologiczne. Integracja i koordynacja tych składników tworzy strategiczny poziom wielonarodowej operacji połączonej. Strategia postrzegana jest przy tym jako ogólna „filozofia” użycia posiadanych sił i środków, a nie jako bezpośrednie prowadzenie operacji połączonej.

Dowództwo operacyjne na podstawie wytycznych kierownictwa strategicznego przekształca stopniowo cele strategiczne w cele operacyjne, wypracowuje zamiar operacji, wydaje dyrektywy dla dowództw komponentów wchodzących w skład wielonarodowych sił połączonych i kieruje połączonymi działaniami rodzajów sił zbrojnych (sił wielonarodowych). Natomiast Dowództwo konkretnego komponentu na, podstawie otrzymanych dyrektyw, koordynuje działania swoich wojsk w realizacji celów operacji.

W odniesieniu do NATO rolę szczebla strategicznego spełnia Komitet Wojskowy oraz Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (*Supreme Headquarters*). Dowództwami operacyjnymi są dowództwa regionalne (*Regional Commands*), takie jak: *RC Allied Forces North Europe (AFNORTH)* w Brunssum, czy *RC Allied Forces South Europe (AFSOUTH)* w Neapolu. Kolejny poziom stanowią dowództwa komponentów (*Component Command*), takie jak np. *CC Allied Air Forces North* w Ramstein, oraz połączone dowództwa subregionalne (*Joint Sub-Regional Command*) jak na przykład: *Joint Headquarters North* w Stavanger.

Przedstawione wyżej, a wynikające z badań dokumentów sojuszniczych, określenie poziomów wielonarodowych operacji połączonych upoważnia do stwierdzenia, iż strategia wojskowa nie zajmuje się szczegółowo operacją, a kierownictwo strategiczne nie kieruje bezpośrednio działaniami wojsk. Problematyka ta jest jednoznacznie domeną sztuki operacyjnej, a za przygotowanie i prowadzenie operacji odpowiada dowództwo operacyjne. Wyjaśnienia wymagają tu kwestie kompetencyjne. Wielonarodowa operacja połączona prowadzona jest ona przez **jednolite dowództwo** i obejmuje wspólne działania różnych rodzajów sił zbrojnych, we współdziałaniu z siłami zbrojnymi innych państw. Tak więc planowanie i prowadzenie działań jest domeną operacyjną, jej ogólne zarysy i cele powstają jednak na szczeblu strategicznym i wynikają bezpośrednio z ustaleń politycznych. Dlatego też występują tu dwie zasadnicze fazy planowania określane jako planowanie kampanii (*Campaign Planning*) i planowanie operacji (*Operational Planning*). Planowanie kampanii ma miejsce najczęściej już w okresie pokoju i realizowane jest jako planowanie wyprzedzające (*Advance Planning*), a więc planowanie, uwzględniające hipotetyczne sytuacje. W sytuacjach kryzysowych realizuje się tzw. planowanie kryzysowe (*Crisis Response Planning*), a więc dostosowanie istniejących planów do konkretnej sytuacji lub też opracowanie nowych planów od podstaw. Bardzo istotny z polskiego punktu widzenia jest fakt, iż działania wojsk mają

wymiar operacyjny tylko wówczas, gdy w ich wyniku osiąga się cel strategiczny, którego poszerzony opis określany jest jako pożądany stan końcowy (*endstate*). Działania są więc określane jako strategiczne, operacyjne lub taktyczne na podstawie ich efektu i udziału w osiągnięciu określonych celów.

Warunki przeprowadzonych badań upoważniają do stwierdzenia, iż planowanie wielonarodowych działań połączonych obejmuje wszelkie aspekty operacji i, w zależności od charakteru zadania, realizowane jest w ramach NATO, Unii Zachodnioeuropejskiej lub innej koalicji. Planowanie operacyjne prowadzone jest na podstawie wytycznych kierownictwa politycznego i dyrektyw dowództwa strategicznego. Punktem wyjściowym, a zarazem punktem odniesienia koncepcji operacji, jest pożądany stan końcowy, a więc założona (docelowa) sytuacja polityczno-militarna po zakończeniu operacji wojskowych, i wynikające stąd cele militarne, czyli rezultaty podejmowanych działań. Opracowując plan wielonarodowej operacji połączonej, konieczne jest zidentyfikowanie odpowiedzi na następujące pytania –problemy:

- Jaki jest cel polityczno-strategiczny?
- Jakie cele wojskowe muszą zostać zrealizowane, aby możliwe było osiągnięcie celu strategicznego?
- Jakim stopniem swobody dysponuje dowódca operacyjny i co ogranicza mu swobodę działania?
- Jakie wyniki muszą być osiągnięte, aby można było uznać, że działania spełniły swą rolę? (kryteria powodzenia)
- Jaka kolejność działań jest najkorzystniejsza, aby spełnić takie kryteria?
- W jaki sposób należy wykorzystać komponenty połączonych sił, aby zapewnić tę kolejność działań?
- Jakie ryzyko wiąże się z podjęciem określonych działań?
- W jaki sposób działania zostaną zakończone?

Odpowiedzi na te pytania określają ogólne ramy i ideę planowanej wielonarodowej operacji połączonej. Takie elementy jak ośrodek równowagi operacyjnej, czyli środek ciężkości (źródło siły i swobody działania – ang. *Center of Gravity*) oraz punkty decydujące (ang. *Decisive Points*) pomagają w zidentyfikowaniu aspektów organizacyjnych i funkcjonalnych ważnych dla osiągnięcia celu końcowego lub celów pośrednich. Koncepcja operacji połączonej to nic innego, jak zestawienie celu końcowego ze środkami ciężkości przeciwnika. Chodzi więc o to, aby przekształcić cel strategiczny w działania komponentów, czyli ustalić w jaki sposób osiągnąć cel wielonarodowej operacji połączonej oraz gdzie skierować swój główny wysiłek. Może to być na przykład element spajający sojusz, ośrodek przemysłowy, system dowodzenia, nawet pojedyncza osoba czy też główne zgrupowanie sił przeciwnika.

Cele operacji mogą być osiągnane dzięki oddziaływaniom bezpośrednim i oddziaływaniom pośrednim. Oddziaływania bezpośrednie oznaczają skierowanie wysiłków na źródła siły, możliwości działania przeciwnika i na jego kluczowe obszary. Oddziaływania pośrednie oznaczają natomiast skierowanie wysiłków na słabe punkty przeciwnika. Działania takie prowadzi się w celu stworzenia warunków sprzyjających oddziaływaniu na środki ciężkości i kluczowe punkty przeciwnika, co ułatwić ma uzyskanie rozstrzygnięcia przez oddziaływanie bezpośrednie. Określenie oddziaływanie bezpośrednie i pośrednie odnosi się do głównej idei przeprowadzenia operacji, prowadzącej do osiągnięcia wytyczonego celu.

Operacja składa się z reguły z wielu czasowo i przestrzennie skoordynowanych faz. Badania dokumentów normatywnych pozwalają na wyróżnienie w sztuce wojennej NATO pięciu zasadniczych faz operacji:

- planowanie i przygotowanie;
- przegrupowanie i rozwinięcie operacyjne;
- działania właściwe;
- zakończenie konfliktu, przegrupowanie do rejonów wyjściowych;

- odtworzenie stanu wyjściowego (demobilizacja – przyjęcie struktur pokojowych), analiza przebiegu działań.

Jest to rozwiązanie modelowe i w zależności od sytuacji, zadań i składu sił może ulegać modyfikacji. **Wszystkie fazy z wyjątkiem planowania i rzeczywistych działań, będą z reguły realizowane w ramach odpowiedzialności narodowej.** Trzecia faza, czyli właściwe działania, rozpoczyna się wraz z podporządkowaniem sił narodowych **wspólnemu dowódcy** i kończy w momencie powrotu do narodowych struktur dowodzenia. W związku z tym tylko faza pierwsza i trzecia wydaje się mieć w całości charakter wielonarodowy.

Pomimo doświadczeń Sojuszu w planowaniu i prowadzeniu wielonarodowych operacji połączonych na przykładzie działania (IFOR/SFOR) stwierdzić należy, że prace nad teoretycznymi założeniami do organizacji i wykorzystania CJTF są nadal prowadzone i dalekie od zakończenia. Wnioski z dotychczasowych wielonarodowych operacji połączonych wpłynęły głównie na organizację i przeprowadzenie w latach 1994-1996 dużej ilości różnej skali ćwiczeń (tylko w roku 1996 przedstawiciele Polski brali udział w ponad 30 ćwiczeniach na ten temat). Analizując literaturę sojuszniczą poruszającą problematykę wielonarodowych działań połączonych, oraz biorąc pod uwagę doświadczenia z prowadzonych dotychczas operacji sformułować można szereg wniosków w stosunku do istoty koncepcji wielonarodowych sił połączonych:

- koncepcja tych sił musi być na tyle elastyczna aby odpowiadała zarówno działaniom sojuszniczym w ramach art. 5. jak i w operacjach wykraczających poza art. 5 w których biorą udział różne siły z państw nie należących do Sojuszu.

- koncepcja ta musi w związku z tym uwzględniać zarówno działania militarne Sojuszu jak i cały zakres operacji wsparcia pokoju³⁴.
- niezbędne jest dostrzeżenie i uwzględnianie różnego zakresu uprawnień (zarówno w relacjach narodowych , jak i sojuszniczych) w stosunku do podległych komponentów (narodowych, sojuszniczych, RSZ);
- do prowadzenia wielonarodowych działań połączonych wykorzystywać należy przede wszystkim istniejące możliwości zarówno w zakresie organizacji dowodzenia jak i posiadanych sił.

Istota i koncepcja wielonarodowych działań połączonych powstaje w ścisłym związku z zasadami prowadzenia tych działań. Wyniki badań w tym zakresie przedstawione zostały szczegółowo w rozdziale 2.

³⁴ zgodnie z terminologią sojuszu w ramach operacji wsparcia pokoju wyróżniamy: zapobieganie konfliktom, tworzenie pokoju, utrzymanie pokoju, wymuszanie pokoju, budowanie pokoju, pomoc humanitarna. MC 327 NATO *Doctrine for Peace Support Operations*, Bruksela, 1995.

2. ZASADY PROWADZENIA WIELONARODOWYCH DZIAŁAŃ POŁACZONYCH

„Przyszła wojna koalicyjna, wyróżniać się będzie specyficznymi cechami:

- *wspólną podstawą polityczną, znajdującą swe źródła i oparcie w sojuszach łączących zrzeszone ze sobą narody;*
- *ustaleniu – już przy formowaniu koalicji – form i sposobów porozumiewania się zainteresowanych stron;*
- *wcześniejszego uregulowania spraw ekonomiczno – finansowych koalicji;*
- *powołanie wspólnego komitetu ekspertów, którego zadaniem byłoby przygotowanie decyzji rządowych;*
- *powołanie jednolitego kierownictwa politycznego i wojskowego;*
- *przyjęcie jednolitego planu prowadzenia operacji wojennych.”¹*

Wnioski wypływające z dotychczas prowadzonych działań wielonarodowych pozwalają na stwierdzenie, iż postulaty w stosunku do tego typu przedsięwzięć określone przez gen. Sikorskiego w zasadzie nie uległy zmianie. Nowe wymagania, technologie, zadania i rozmach współczesnych operacji wymusiły jednak uszczegółowienie i formalne zapisanie zasad tych działań we właściwych publikacjach sojuszniczych. Wielonarodowe operacje połączone, tak jak wszelkie działania wojskowe, prowadzone są według określonych zasad, nazywanych ogólnie zasadami wojny lub też, w obszarze badań, zasadami wielonarodowych operacji połączonych. Analiza regulaminów państw członkowskich NATO wskazuje na występowanie zróżnicowanego podejścia do tych zasad. Prowadzenie połączonych działań wymaga jednak jednego wspólnego zdefiniowania uznawanych i obowiązujących założeń. Dlatego też w ramach Sojuszu wypracowano zasady wielonarodowych operacji

¹ Władysław Sikorski w opublikowanej w 1934 roku „Przyszła wojna. Jej możliwości i charakter oraz związane z nimi zagadnienia obrony kraju”

połączonych uwzględniające zarówno zasady sztuki wojennej uznawane przez wszystkie sprzymierzone państwa, jak i aspekty typowe dla istoty połączonych działań wielonarodowych. Postępowanie według nich nie gwarantuje oczywiście powodzenia w każdej sytuacji, będąc raczej wyznacznikiem racjonalnego działania. Zasady nie są bowiem niezmiennym prawem, lecz ogólnymi regułami postępowania. Pomagają one dowódcy rozważyć i ocenić możliwe warianty działania z różnych perspektyw.

Warunki prowadzenia i charakter operacji połączonych powodują, że za najważniejsze zasady uznaje się: **celowość, jedność dowodzenia, jedność działania, swobodę działania, ekonomię sił, koncentrację wysiłków, akceptację realizowanych działań, inicjatywę i bezpieczeństwo operacji**. Nie oznacza to oczywiście, że podczas planowania i prowadzenia wielonarodowej operacji połączonej nie należy stosować takich zasad, jak zaskoczenie, elastyczność, współdziałanie czy też prostota działań. Jednakże specyfika wielonarodowych działań połączonych wymagała określenia dodatkowych, oprócz typowych dla sztuki wojennej, zasad.

Celowość. Wszelkie działania wojskowe przyczynić się muszą do osiągnięcia jednoznacznie sformułowanego, politycznego celu działań. Działania wojskowe zorientowane są więc na jasno zdefiniowane i możliwe do realizacji cele militarne. Dowództwo wojskowe zobligowane jest do połączenia możliwości dysponowanych komponentów tak, aby mogły one efektywnie przyczynić się do wykonania zadania. Nie może przy tym pojawiać się wątpliwość co do tego, co poszczególne komponenty mają w wyniku podejmowanych działań osiągnąć.

Jedność dowodzenia oznacza uzgodnienie zadań, odpowiedzialności i uprawnień. Wymaga ona podporządkowania wszystkich sił biorących udział w operacji jednemu dowódcy, który musi mieć uprawnienia wystarczające do ich użycia dla osiągnięcia celu operacji.

Jedność działania oznacza skierowanie wszelkich działań na osiągnięcie wspólnego celu. Jedność działania, czyli koordynacja na bazie współpracy i wspólnych celów, stanowi dopełnienie jedności dowodzenia. Jeżeli w wyniku udziału w operacji instytucji lub organizacji niemilitarnych nie jest możliwa jedność dowodzenia, to decydujące znaczenie będzie miała jedność działania.

Swoboda działania to uprawnienia decyzyjne i odpowiedzialność na tym szczeblu struktury organizacyjnej, który zapewnia najdogodniejsze warunki do realizacji operacji. Od dowódcy operacyjnego wymaga się zainicjowania, zaplanowania i realizacji wszelkich przedsięwzięć niezbędnych do osiągnięcia celu strategicznego, dlatego też decyduje on o charakterze operacji, określając rodzaj podejmowanych działań. Swoboda działań dotyczy nie tylko swobody podejmowania decyzji i dysponowania posiadanymi siłami, ale również możliwości ich użycia niezależnie od działań i woli przeciwnika. Swoboda działania dowódcy nigdy nie jest pełna, gdyż jego działania podporządkowane są prymatowi polityki.

Ekonomia sił to racjonalne dysponowanie siłami i środkami odpowiednio do ważności zadań, gwarantujące osiągnięcie celu operacji w możliwie najkrótszym czasie, przy jak najmniejszych stratach własnych. Ekonomiczne użycie sił oznacza optymalne wykorzystanie zróżnicowanych możliwości komponentów biorących udział w operacji i ścisłą koordynację ich wysiłków. Ponieważ siły i środki nie są nieograniczone, konieczne jest podjęcie ryzyka na tych obszarach i kierunkach, które nie odgrywają decydującej roli. Ekonomia sił wyraża się więc w angażowaniu sił i środków do wykonania zadań głównych kosztem zadań drugoplanowych.

Koncentracja wysiłków nie musi oznaczać masowania sił w określonym miejscu i czasie. Chodzi tu raczej o zmasowanie oddziaływania. Unikać należałoby przy tym rozdrabniania sił, a przeciwnie, skupiać efekty oddziaływania na tych elementach przeciwnika, których zniszczenie lub

obezwładnienie uniemożliwi osiągnięcie zakładanych przez niego celów. O ile podczas działań taktycznych dąży się zwykle do fizycznego zniszczenia przeciwnika i wyparcia go z ważnych rejonów, to w wielonarodowych działaniach połączonych efektywność działania przeciwnika obniżona może być w wyniku połączenia różnych sposobów oddziaływania, wśród których fizyczne zniszczenie stanowi tylko jedną z możliwości.

Akceptacja działań stanowi swego rodzaju nowość w katalogu zasad. Oznacza ona przyzwolenie na użycie sił zbrojnych i przekonanie o zgodności działań z prawem międzynarodowym. Akceptację osiąga się przede wszystkim dzięki nabytemu zaufaniu, otwartości, praworządności działań oraz wiarygodnemu informowaniu społeczeństwa. Brak akceptacji i negatywna ocena społeczeństwa wpływa bezpośrednio i pośrednio na swobodę działania dowódców, chociażby przez spowodowane taką sytuacją ustalenia polityczne. Akceptację działań zapewnia również sama wielonarodowość operacji prowadzonej pod kierownictwem politycznym oraz ściśle określonym mandatem uznanej organizacji międzynarodowej (ONZ, OBWE).

Inicjatywa jednoznacznie oznacza akcję własną, a nie reakcję na posunięcie strony przeciwnej. Dlatego też planowanie i prowadzenie wielonarodowych działań połączonych ukierunkowane powinno być na utrzymanie swobody działania. Inicjatywa to nie problem szybkości, lecz oceny, planowania, informowania i stawiania zadań we właściwym czasie. Wymaga ona twórczego myślenia oraz zdolności do samodzielnego podejmowania decyzji. Dowódcy winni być przygotowywani do przejawiania inicjatywy bez nadmiernej obawy o konsekwencje w razie niepowodzenia. Wymaga to z kolei takiej postawy przełożonych, która promować będzie zdolność do podejmowania ryzyka w celu osiągnięcia powodzenia, niezależnie od istniejącego zagrożenia porażką.

Bezpieczeństwo operacji oznacza ograniczenie wrażliwości własnych sił na działania przeciwnika i inne zagrożenia. Szczegółowa analiza postępowania przeciwnika i staranne planowanie służą mają pozabawieniu przeciwnika możliwości uzyskania zaskoczenia. Zapewnienie bezpieczeństwa operacji wymaga aktywnej i pasywnej osłony sił, środków i informacji.

Doświadczeniami wielonarodowych operacji połączonych prowadzonych w ramach działań wsparcia pokoju (*IFOR/SFOR*) rozszerzają wymieniają listę o zasady sformułowane na potrzeby prowadzenia przez siły połączone wielonarodowej operacji pokojowej.² Do zasad takich zaliczyć można:

- jedność dowodzenia całością sił w trakcie danej operacji;
- bezstronność wobec stron konfliktu;
- wiarygodność przeprowadzenia operacji siłami i środkami odpowiednimi do postawionych zadań;
- ograniczenie użycia przemocy do zapewnienia bezpieczeństwa sił i wykonania postawionych przed nimi zadań;
- wzajemne przestrzeganie praw, przywilejów i zwyczajów sił pokojowych i stron konfliktu;
- przejrzystość celów operacji dla wszystkich zainteresowanych stron;
- koordynacja działań wojskowych i cywilnych komponentów sił pokojowych;
- zapewnienie swobody działania sił pokojowych w rejonie operacji;
- elastyczność działania i gotowość do wykonania nowych zadań.

Planowanie i prowadzenie wielonarodowej operacji połączonej według przedstawionych wyżej zasad nie stanowi oczywiście uniwersalnej recepty na rozwiązywanie wszelkich pojawiających się problemów. Przestrzeganie ich

² *NATO Doctrine for Peace Support Operations*, Bruksela, 1995.

może jednak ułatwić odpowiednie użycie sił i środków w czasie i przestrzeni, gdyż zadaniem dowódcy wielonarodowej operacji połączonej jest zapewnienie obecności odpowiednich sił we właściwym miejscu i czasie. Ogólne ramy w tym zakresie określają tzw. czynniki operacyjne, czyli siły, obszar, czas i informacja. To właśnie siły, jakimi dysponuje dowódca operacji połączonej, obszar, na jakim ma prowadzić operację i czas jej przygotowania oraz zakładany okres jej trwania decydują o realizowanych działaniach. Czynniki te są ze sobą ściśle powiązane, a ich znaczenie w przebiegu operacji może ulegać zmianie. Siły, obszar i czas są przy tym dla konkretnej operacji stałymi jakościowymi i ilościowymi, wpływają więc na możliwości działania i zakres swobody dowódców.

Siły postrzegać należy jako wszelkie wojska i środki, jakimi dysponuje dowódca do przeprowadzenia operacji. Siły są warunkiem wszelkich działań militarnych. Powinny być one dostosowane do rodzaju zadania. Możliwości sił wynikają z ich składu i wyposażenia, rodzaju i stanu uzbrojenia, stopnia wyszkolenia oraz stanu fizycznego i moralnego żołnierzy. Niezbędnym warunkiem powodzenia jest zapewnienie zdolności do uzupełniania wojsk i ich zabezpieczenia logistycznego. Możliwości te określają granice działania i rozstrzygają o rzeczywistej żywotności wojsk.

Wielonarodowość wpływa na czynnik siły m.in. przez dyspozycyjność (stopień gotowości) i jakość poszczególnych kontyngentów narodowych, ograniczenia narodowe, specyficzne stosunki podległości oraz stopień standaryzacji procedur i wyposażenia technicznego.

Kolejnym czynnikiem determinującym działania wojsk jest **obszar**, który przez swą charakterystykę wpływa na planowanie działań i zachowania wojsk. Wykorzystanie obszaru jest centralnym problemem dowodzenia podczas operacji. Powinien on być przy tym postrzegany trójwymiarowo z włączeniem przestrzeni powietrznej i spektrum elektromagnetycznego. Obszar należy

traktować jako środek służący osiągnięciu celu, czyli pokonaniu przeciwnika. Zadaniem dowódcy jest określenie cech jakościowych obszaru sprzyjających prowadzeniu operacji i ich właściwe wykorzystanie.

Czynnikiem wywierającym znaczny wpływ na działania wojsk w wielonarodowej operacji połączonej jest również **czas**, w jakim mają być one przygotowane i prowadzone. Problemem zasadniczym jest w tym przypadku zaplanowanie, przygotowanie i przeprowadzenie działań koniecznych dla osiągnięcia celu w rozporządzalnym czasie. Zdolność do aktywnego wykorzystania czynnika czasu przyczynia się w znacznym stopniu do uzyskania inicjatywy i swobody operacyjnej, a w rezultacie korzystniejszego położenia. Szczególne wyzwanie stanowi przy tym skoordynowanie ram czasowych i warunków wynikających z ustaleń strategicznych z czasem potrzebnym na przygotowanie i przeprowadzenie operacji.

Określenie właściwego stosunku między czynnikami operacyjnymi zdeteminowane jest posiadaniem **informacji** dotyczących sił własnych i przeciwnika, czasu ich działania i obszaru, na jakim prowadzona ma być operacja. We współczesnych warunkach informacja lub jej brak staje się czynnikiem przesądzającym o sukcesie lub porażce. Oddziałuje ona na przebieg operacji przez jej pozostałe podstawowe czynniki. Ma ona przy tym inną jakość niż siły, obszar i czas. Działanie jednego z czynników – sił, obszaru lub czasu – w pewnych granicach może być wyrównane przez dwa pozostałe czynniki lub informację. Informacji natomiast z reguły nie można zastąpić przez żadną kombinację pozostałych trzech czynników. Właściwa ocena sił, obszaru i czasu, a w związku z tym użycie sił i środków odpowiednio do celu operacji, możliwe jest tylko na podstawie aktualnej i precyzyjnej informacji.

Szczególnym aspektem informacji jest rola środków masowego przekazu we współczesnych działaniach. Wyjątkowo negatywne doświadczenia w tym zakresie stały się udziałem Sił Zbrojnych USA w Somalii, w trakcie operacji

„Przywrócić nadzieję”. Migawki telewizyjne ukazujące zestrzelonych nad Somalią i zmasakrowanych na ulicach Mogadyszu pilotów amerykańskich doprowadziły do zmiany stopnia i rodzaju zaangażowania USA w tym regionie. Wszechobecność mediów oddziaływać może na wszystkie szczeble kierowania i dowodzenia oraz na opinię publiczną, a w związku z tym wywierać wpływ na poparcie i akceptację działań militarnych przez społeczeństwo.

Relacje między czynnikami operacyjnymi odpowiadać powinien celowi i planowi operacji. Oznacza to, iż problem polega na znalezieniu takiego stosunku (wyważenia) między siłami, czasem i obszarem, który w danych warunkach stworzyć może największe szansę powodzenia.

Podsumowując wyniki badań przedstawione w niniejszym podrozdziale należy podkreślić, że o wielonarodowych operacjach połączonych mówi się nie dlatego, iż w jednym dowództwie znajdują się przedstawiciele różnych państw reprezentujący komponenty różnych sił zbrojnych. Pojęcie „*COMBINED JOINT*” jest w istocie daleko bardziej rozległe. Oznacza ono **wspólną ocenę sytuacji, skoordynowane planowanie i podział zadań, zintegrowane na wykorzystanie możliwości rodzajów sił zbrojnych różnych państw, wspólną kontrolę i wspólne kierowanie przebiegiem operacji. Myślenie w kategoriach wykraczających poza jedno państwo i własny rodzaj sił zbrojnych to imperatyw działania oficerów zajmujących się problematyką wielonarodowych operacji połączonych.** Dowódcy i oficerowie wielonarodowych sił połączonych muszą być zdolni do oceny możliwości i ograniczeń własnego i innego rodzaju sił zbrojnych z różnych państw, aby w jak najlepszy sposób wykorzystać przyrost możliwości wynikający zarówno z istoty działania wielonarodowego, jak i połączonego.

3. WYBRANE ASPEKTY DOWODZENIA W WIELONARODOWYCH OPERACJACH POŁĄCZONYCH

Celem badań, których wyniki przedstawiono w niniejszym rozdziale było:

- uporządkowanie terminologii dotyczącej dowodzenia, w aspekcie dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych;
- identyfikacja wyróżników specyficznych dla dowodzenia w tego rodzaju działaniach;
- określenie zasad dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych;
- sprecyzowanie kierunków dalszych badań w tym zakresie.

3.1. Problemy terminologiczne

W literaturze dotyczącej sztuki wojennej spotkać można różne podejścia do definicji dowodzenia. Niekiedy istotę dowodzenia upatruje się w ciągłym i zorganizowanym oddziaływaniu dowódcy i sztabu na podległe wojska w celu wykonania zadania bojowego (decyzji dowódcy) z najmniejszymi stratami i w czasie ustalonym w planie (nakazany przez przełożonego).³⁹ Często istotę dowodzenia kojarzy się z umiejętnym zastosowaniem zasad sztuki wojennej. Czasami spotkać można twierdzenie, że istotę dowodzenia należy rozumieć jako celowo ukierunkowany proces zbierania informacji, przetwarzania i przekazywania jej do zainteresowanych dowództw, sztabów oraz wewnątrz określonej instytucji.⁴⁰

Badania literatury przedmiotu oraz normatywnych dokumentów obowiązujących w Siłach Zbrojnych RP pozwalają na przytoczenie szeregu często niezupełnie pokrywających się definicji dowodzenia.⁴¹ Przykładowo,

³⁹ Z. Gołąb, S. Kołcz, *Współczesne dowodzenie wojskami*, Warszawa 1974, s. 28.

⁴⁰ J. Orzechowski, *Dowodzenie i sztaby, t. 1*, Warszawa 1974, s. 33.

⁴¹ J. Kręcikij, *Modyfikacja dowodzenia w wojskach lądowych w aspekcie integracji Polski z NATO. Rozprawa doktorska*, AON, Warszawa 1998, s. 16.

zgodnie z *Regulaminem działań wojsk lądowych*, dowodzenie to: „proces, poprzez który dowódca narzuca swoją wolę i zamiary podwładnym. Obejmuje władzę i odpowiedzialność za użycie podległych mu sił i środków do wykonania zadania”.⁴² Natomiast w *Regulaminie pracy organów dowodzenia w Siłach Zbrojnych RP* dowodzenie definiowane jest jako „działalność dowódcy (szefa), mająca na celu wykonanie zadania poprzez utrzymanie wojsk (sił) w ciągłej gotowości i zdolności bojowej, przygotowanie działań zbrojnych oraz kierowanie nimi”.⁴³

Władysław Mróz definiuje dowodzenie jako „podstawową formę kierowania wojskami, opartą na uprawnieniu do kompleksowego kształtowania wszystkich elementów gotowości bojowej w odniesieniu do bezpośrednio i pośrednio podporządkowanych żołnierzy, a więc wszechstronnego przygotowania ich do działania i kierowania nimi podczas wykonywania zadań bojowych”.⁴⁴

Z kolei autorzy *Leksykonu Wiedzy Wojskowej* określają dowodzenie jako „całokształt celowej działalności dowódcy i sztabów, realizowanej w ramach określonego systemu kierowania, zapewniającej wysoką gotowość bojową i właściwe przygotowanie wojsk do jak najlepszego osiągnięcia celów walki, bitwy lub operacji”.⁴⁵

Taka różnorodność definicji nie jest jednak domeną tylko polskiej literatury przedmiotu. Analiza dokumentów państw członkowskich NATO, poruszających problematykę dowodzenia, pozwala na sformułowanie wniosku, iż pojęcie „dowodzenie” i jego jednoznaczna interpretacja, sprawia twórcom właściwych regulaminów narodowych i sojuszniczych podobne trudności. Zjawisko takie ma miejsce pomimo istnienia szeregu dokumentów ogólnoukładowych, których

⁴² *Regulamin działań wojsk lądowych*, Dowództwo Wojsk Lądowych, Warszawa 1999, s. 49.

⁴³ *Regulamin pracy organów dowodzenia w Siłach Zbrojnych RP*, Sztab Generalny WP, Warszawa 1996, s. 5.

⁴⁴ W. Mróz, *Zarys kierowania i organizacji pracy dowódczej i sztabowej*, Sztab Generalny WP, Warszawa 1978, s. 13.

⁴⁵ *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979, s. 90.

celem jest ujednoczenie we wszystkich armiach Sojuszu rozumienia najważniejszych definicji i terminów.

W podstawowym dokumencie NATO definiującym zasadnicze pojęcia wojskowe, jakim jest *Słownik terminów i definicji APP-6* czytamy, że dowodzenie (*command*) to: „władza (*authority*) sprawowana przez jednostkę w celu kierowania, koordynowania oraz kontrolowania sił wojskowych”. Natomiast kontrola (*control*) oznacza „władzę sprawowaną przez dowódcę nad częścią działań podległych mu struktur lub tych struktur, które zwykle nie znajdują się pod jego dowództwem, obejmującą odpowiedzialność za wydawanie rozkazów lub dyrektyw”.⁴⁶

Natomiast w regulaminie NATO *ATP-3.2. Działania wojsk lądowych*, posługującym się ujednoczoną terminologią oraz niejednokrotnie odwołującym się do wspomnianego powyżej słownika, dowodzenie (*command*) to: „proces, w ramach którego dowódca zmusza podwładnych do działania zgodnie ze swoją wolą i zamiarami. Obejmuje on władzę i odpowiedzialność za użycie podległych mu sił i środków do wykonania zadania”.⁴⁷ Podobnie w wymienionym wydawnictwie zdefiniowano kontrolę (*control*), którą uważa się za „proces, w którym dowódca, wspomagany przez swój sztab, organizuje, kieruje i koordynuje działania podległych mu sił poprzez użycie standardowych procedur działania i wszelkich dostępnych środków przekazywania informacji”.⁴⁸

Z kolei w amerykańskim regulaminie *FM 101-5 Organizacja i praca sztabów*, dowodzenie (*command*) postrzegane jest jednoznacznie jako „władza, którą dowódca sprawuje nad swymi podwładnymi z racji posiadanego stopnia lub zajmowanego stanowiska. Obejmuje ono prawo do i odpowiedzialność za skuteczne użycie dostępnych środków oraz za planowanie, organizowanie, kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie sił wojskowych w celu wykonania

⁴⁶ *AAP-6(U) NATO Glossary of Terms and Definitions*, Brussels 1995, s. 2-C-6.

⁴⁷ *ATP-3.2. Land operations*, s. 2-1.

⁴⁸ *Tamże*, s. 2-2.

postawionego zadania”. Dopiero połączenie dowodzenia i kontroli (*command and control*) uważane jest za „proces, poprzez który działania militarne są kierowane, koordynowane i kontrolowane”.⁴⁹

Rozdzielenie dowodzenia na „władzę” i „proces” dostrzegalne jest także w angielskim dokumencie *ADP-2 Dowodzenie*, w którym stwierdza się, że „dowodzenie (*command*) jest władzą sprawowaną przez dowódcę w celu kierowania, koordynowania i kontrolowania działań sił wojskowych”, zaś „kontrola (*control*) to proces, poprzez który dowódca, wspomagany przez swój sztab, organizuje, kieruje i koordynuje działania podległych mu sił, opierając się na wspólnej doktrynie i używając standardowych procedur oraz wykorzystując środki łączności i systemy informacyjne.”⁵⁰

Najnowszą próbą uporządkowania sposobu rozumienia tych zasadniczych pojęć jest *AJP-01(A) Doktryna sojuszniczych operacji połączonych*, której zapisy i ustalenia obowiązują wszystkie państwa NATO. Podkreśla się tam, że pojęcia *command* i *control* są ściśle ze sobą powiązane, używane zwykle razem, ale nie należy ich traktować jako synonimów. Dowodzenie (*command*) to „proces, poprzez który dowódca oddziałuje swą wolą i intencjami na podwładnych w celu podjęcia określonego działania. Obejmuje on władzę i odpowiedzialność za użycie sił w celu wykonania zadania.” Kontrola (*control*) jest zaś „procesem, w ramach którego dowódca, wspomagany przez swój sztab, organizuje, kieruje i koordynuje działania podległych mu wojsk”.⁵¹

Z powyższych konstatacji wynika jednoznacznie, że dowodzenie postrzegane jest w dwóch zasadniczych płaszczyznach:

- jako władzy (*authority*), to znaczy prawa do wydawania rozkazów, ale też ponoszenia za nie pełnej odpowiedzialności, przy czym władza ta może być, w zależności od sytuacji zróżnicowana (tab. 1);

⁴⁹ *FM 101-5 Staff Organization and Operations, Department of the Army, Washington 1984, s. 1-1.*

⁵⁰ *ADP-2 Command, HQDT, 1994, s. 1-2, 1-3.*

⁵¹ *AJP-01(A) Allied Joint Operations Doctrine, September 1998, s. 4-1.*

- jako procesu (*process*) sprawowania dowodzenia, w którym dowódca wspomagany przez swój sztab realizuje czynności związane z planowaniem, organizacją, kierowaniem i koordynacją działań podległych sobie sił.

Bez wątplenia wspólną cechą wszystkich definicji dowodzenia jest to, że łączy ona to pojęcie z osobą dowódcy.

Tabela 4.1.

Zakres uprawnień i odpowiedzialności dowódcy wobec podległych mu sił

Zakres uprawnień i odpowiedzialności	Wyjaśnienie terminu
PEŁNE DOWODZENIE (<i>Full Command – -FULLCOMD</i>)	Władza wojskowa i odpowiedzialność przełożonego za wydawanie rozkazów podwładnym. Obejmuje wszystkie aspekty działań wojskowych i administracyjnych i występuje jedynie w ramach sił narodowych
DOWODZENIE OPERACYJNE (<i>Operational Command – OPCOM</i>)	Uprawnienia dowódcy do stawiania zadań podległym dowódcom, rozwijania jednostek do działań, do zmiany ich podporządkowania oraz przekazywania części uprawnień dowodzenia (kontroli operacyjnej i/lub taktycznej). Uprawnienia te nie obejmują odpowiedzialności logistycznej i administracyjnej
KONTROLA OPERACYJNA (<i>Operational Control – OPCON</i>)	Zakres władzy przyznany dowódcy do kierowania przydzielonymi mu siłami w celu wykonania określonego zadania, ograniczony zwykle co do rodzaju, miejsca i czasu. Pozwala na kierowanie operacją, sprawowania lub przekazania kontroli taktycznej nad tymi jednostkami bez możliwości stawiania nowych zadań dla części tych sił. Uprawnienia te nie obejmują odpowiedzialności administracyjnej ani logistycznej
DOWODZENIE TAKTYCZNE (<i>Tactical Command – TACOM</i>)	Władza przyznana dowódcy do stawiania zadań siłom będącym pod jego dowództwem w celu wykonania zadań postawionych przez przełożonego
KONTROLA TAKTYCZNA (<i>Tactical Control – TACON</i>)	Szczegółowe, zwykle lokalne kierowanie i kontrola przemieszczania i rozmieszczenia wyznaczonych sił niezbędnych do wykonania przydzielonych zadań

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *AJP-01(A)*

3.2. Cechy specyficzne sprawowania dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych

Dowodzenie w układzie wielonarodowym stanowi specyficzny przypadek, w którym pod jednolitym dowództwem znajdują się komponenty pochodzące z różnych państw. Analiza doświadczeń historycznych w tym zakresie wskazuje na szereg uwarunkowań powodujących trudności w sprawowaniu dowodzenia w takich sytuacjach.

Zjawisko dowodzenia wojskami koalicji (podobnie jak same koalicje militarne) nie jest wytworem naszych czasów. Działania wojenne przy użyciu sił wielonarodowych prowadzono już w zamierzchłej historii. Dobrym przykładem wydają się być wyprawy krzyżowe, realizowane przez armie reprezentujące prawie całą ówczesną Europę. Już wtedy można było dostrzec pewną specyfikę kierowania tego rodzaju wielonarodowymi organizmami. Odczuły to w roku 1386, podczas ostatniej krucjaty, połączone siły francusko -węgierskie, które w bitwie pod Nikopolis uległy armii tureckiej przede wszystkim z powodu **braku wzajemnego zaufania sojuszników oraz niezrozumienia różnic w mentalności narodowej**⁵². W tym konkretnym przypadku zabrakło również **jednego naczelnego dowódcy połączonych sił**. Jak się później okazało, nauczka dana przez historię była daremną. Na początku XX wieku, podczas pierwszej wojny światowej, państwa Ententy potrzebowały trzech lat krwawych zmaganiań, aby zrozumieć potrzebę **jednoosobowego kierowania działaniami koalicji**. Funkcjonująca od 1917 roku Najwyższa Rada Wojenna okazała się być tylko nieudolnym substytutem naczelnego dowódcy. Dopiero marcowa ofensywa niemiecka wyniosła marszałka Focha na to stanowisko, co przyniosło znaczną poprawę jakości dowodzenia⁵³.

Specyficzną cechą, z którą musi się liczyć dowódca takich sił, są ambicje narodowe. Kiedy w 1943 roku przygotowywano inwazję na Europę, strona

⁵² G. Reagan, *Błędy militarne*, VASCO, Warszawa 1992, s. 64.

⁵³ J. Orzechowski, *Dowodzenie i sztaby*, Tom 2, BWW, Warszawa 1975, s.424.

amerykańska nie chciała oddać swoich wojsk pod dowództwo brytyjskiego generała⁵⁴. Powołany wreszcie, po sporach polityków, naczelny dowódca - gen. Dwight Eisenhower do końca wojny usiłował, z różnym powodzeniem, pogodzić różnice poglądów, zasady postępowania, metody pracy czy wręcz różnice charakterów amerykańskich i brytyjskich oficerów pracujących w jego połączonym sztabie⁵⁵. Charakterystyczna dla dowodzenia realizowanego w tych warunkach była również konieczność liczenia się z opinią publiczną własnego kraju. Takie dążenia były zresztą powodem licznych problemów generała Deversa, dowódcy amerykańskiej grupy armii, z francuskim generałem de Taissigny, który będąc dowódcą jednej z armii, znacznie chętniej wykonywał rozkazy swego rządu niż bezpośredniego amerykańskiego przełożonego⁵⁶.

Z problemami charakterystycznymi dla dowodzenia siłami wielonarodowymi spotkano się również podczas wojny w Zatoce Perskiej. Konieczność kierowania działaniami wojsk reprezentujących kilkadziesiąt krajów wymusiła na dowództwie sojuszniczym powołanie do życia specjalnej komórki - Sojuszniczego Centrum Koordynacji, Łączności i Integracji (C3IC - *Coalition Coordination Communications and Integrations Center*). Jego zadaniem było zapewnienie współpracy pomiędzy strukturami dowodzenia sił zbrojnych państw islamskich (w ramach których funkcjonowały różnorodne systemy dowodzenia) i nieislamskich, z których znaczna część należała do NATO lub dysponowała zbliżonymi do natowskich systemami dowodzenia⁵⁷.

Wszystkie te historyczne i współczesne doświadczenia spowodowały, że w zasadniczych dokumentach normatywnych państw NATO znalazły się zapisy charakteryzujące podstawowe problemy dowodzenia działaniami w układzie

⁵⁴ Tamże, Tom 4, s. 320.

⁵⁵ Tamże, s. 318-323.

⁵⁶ F. Skibiński, *O sztuce wojennej na północno-zachodnim teatrze działań wojennych*, wyd. 2, BWW, Warszawa 1977, s. 413-415.

⁵⁷ *Podręcznik polowy 100-5. Działania Wojsk Lądowych Armii Stanów Zjednoczonych*, AON, Warszawa 1994, s. 307.

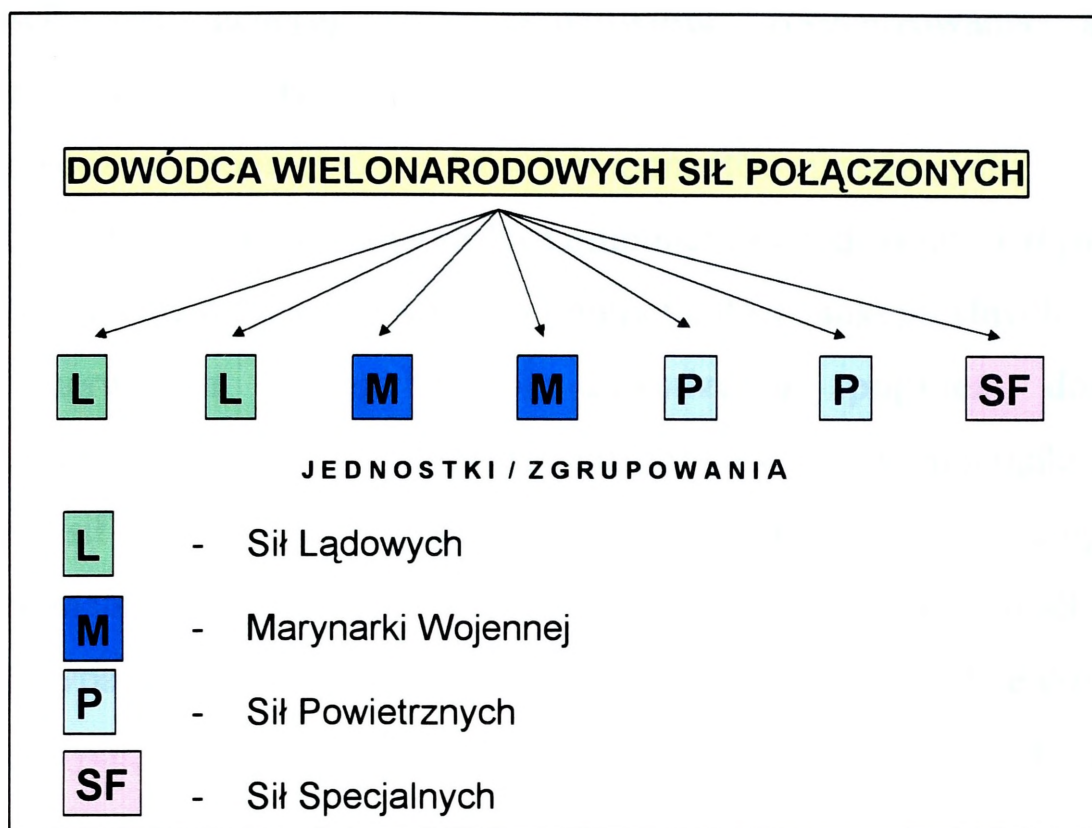
koalicyjnym. Można stwierdzić, że specyfika sprawowania dowodzenia siłami wielonarodowymi postrzegana jest przede wszystkim poprzez:

- różnice w strukturach wojsk i zasadach ich działania;
- różne systemy uzbrojenia i rozpoznania;
- różnice w strukturze dowództw i systemów dowodzenia;
- problemy językowe;
- różnice kulturowe;
- nie zawsze tożsame interesy narodowe poszczególnych sojuszników.

Dowodzenie w układzie koalicyjnym oznacza nową jakościowo sytuację, w której zarówno w relacjach dowodzenia (podległości), jak i funkcjonalnych oraz współdziałania występować będą organa dowodzenia różnych, koalicyjnych armii. Analiza struktur dowództw sił wielonarodowych (*combined forces, allied forces, multinational forces*) zawartych tak w wydawnictwach sojuszniczych (np. *AJP-01(A)*), jak i narodowych (np. *FM 101-5* Wojsk Lądowych USA) wskazuje, że istnieją dwa zasadnicze sposoby organizacji struktury dowodzenia tego rodzaju siłami. Są to:

- sposób bezpośredni oraz:
- dowodzenie poprzez dowódców komponentów.

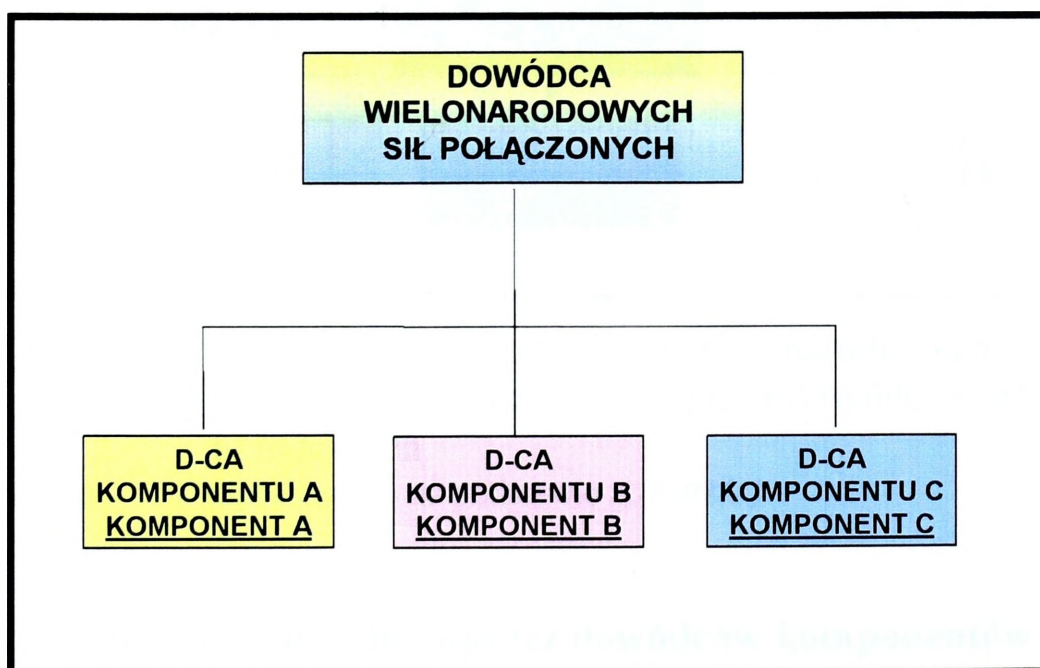
Sposób bezpośredni (rys. 3.1.) polega na prostym podporządkowaniu dowódcy sił połączonych dowódców elementów różnych rodzajów sił zbrojnych wydzielanych z różnych państw. Jest on jednak możliwy do realizacji jedynie w przypadku operacji połączonych prowadzonych relatywnie niewielkimi siłami i na małą skalę. W innym bowiem przypadku zbyt duża rozpiętość dowodzenia spowoduje, iż skuteczne sprawowanie dowodzenia stanie się bardzo trudne, czy wręcz niemożliwe.



Rys. 3.1. Organizacja dowodzenia wielonarodowymi siłami połączonymi - sposób bezpośredni

Źródło: Opracowano na podstawie *AJP-01(A)*

Znacznie skuteczniejszym i wręcz typowym sposobem wydaje się być sprawowanie dowodzenia poprzez dowódców komponentów, którym podporządkowane są określone siły (rys. 3.2.).



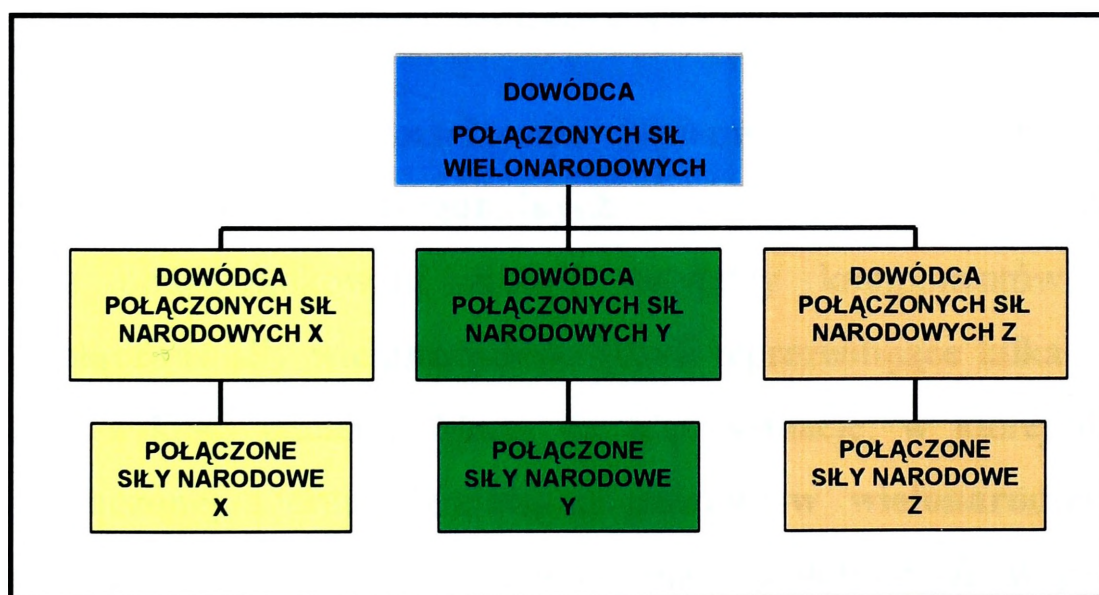
Rys. 3.2. Organizacja dowodzenia wielonarodowymi siłami połączonymi - poprzez dowódców komponentów.

Źródło: Opracowano na podstawie *AJP-01(A)*

Sposób ten generuje trzy możliwości zorganizowania struktury dowodzenia, a mianowicie:

- dowodzenie poprzez dowódców komponentów narodowych;
- dowodzenie poprzez dowódców komponentów rodzajów sił zbrojnych;
- dowodzenie poprzez dowódców komponentów funkcjonalnych.

W pierwszym przypadku - **dowodzenia poprzez dowódców komponentów narodowych** - dowódcy sił połączonych podporządkowuje się dowódców sił narodowych o charakterze połączonym - czyli grupujących w sobie elementy kilku rodzajów sił zbrojnych (rys. 3.3.). Należy podkreślić, iż w takim przypadku dowódcy komponentów narodowych będą także dowódcami sił połączonych, a tym samym będą musieli zdecydować się na określony sposób organizacji dowodzenia.

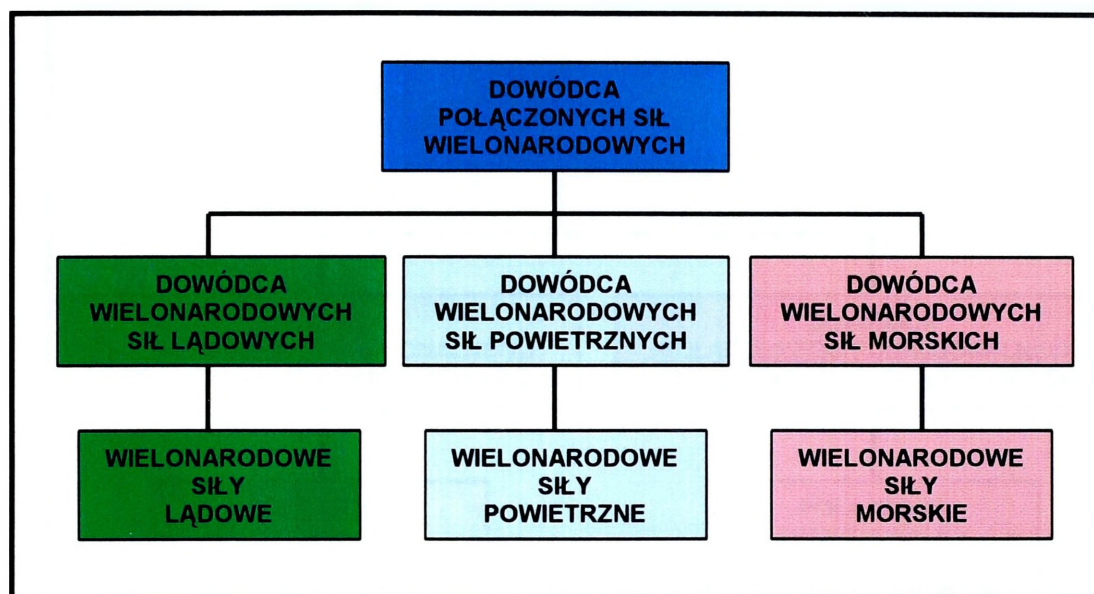


Rys. 3.3. Organizacja dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych poprzez dowódców sił narodowych.

Źródło: Opracowano na podstawie *AJP-01(A)*.

W przypadku **dowodzenia poprzez dowódców komponentów rodzajów sił zbrojnych**, dowódca połączony kieruje (dowodzi) działaniami dowódców wielonarodowych komponentów, z których każdy reprezentuje rodzaj sił zbrojnych (rys. 3.4). Jest to najbardziej przejrzyste, najczęściej stosowane,

proste i typowe rozwiązanie problemu. Oddaje również najlepiej istotę dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych.



Rys. 3.4. Organizacja dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych poprzez dowódców komponentów rodzajów sił zbrojnych.

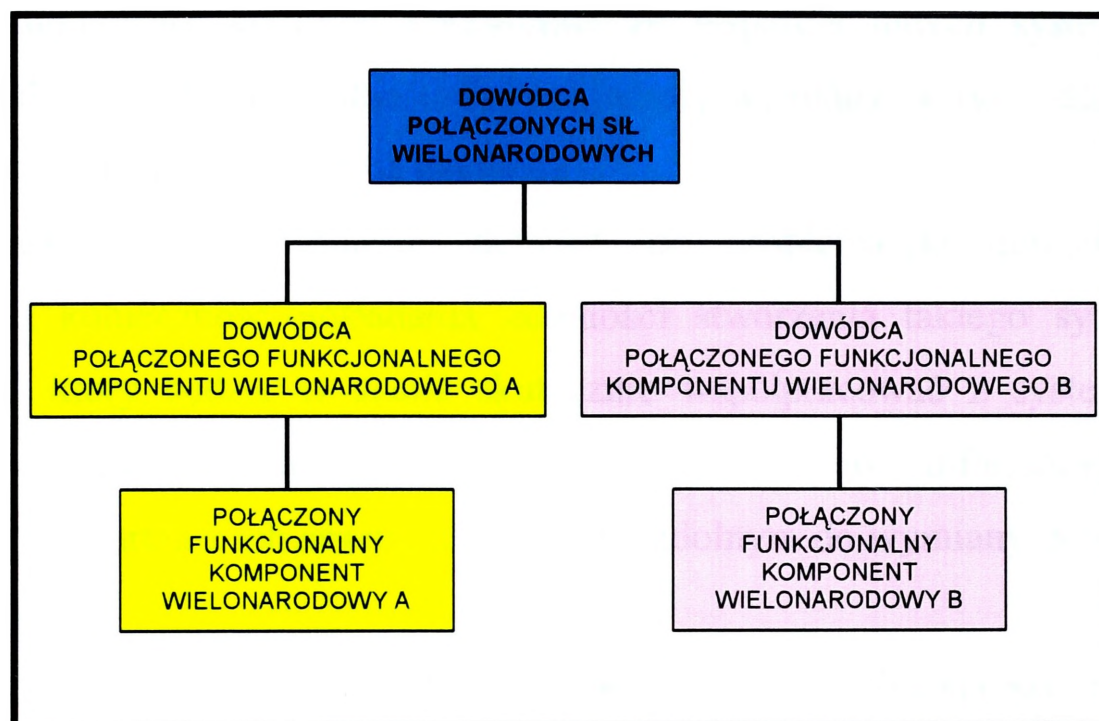
Źródło: Opracowano na podstawie *AJP-01(A)*.

Jeżeli przyjęte zostanie rozwiązanie sprawowania **dowodzenia poprzez dowódców elementów funkcjonalnych** (rys.3.5.), wówczas dowódcy połączonemu podporządkowani zostają dowódcy komponentów, którym podlegają **połączone siły wielonarodowe** (czyli reprezentujące kilka rodzajów sił zbrojnych z kilku państw). Mamy tu więc sytuację, w której **dowódca operacji połączonej** kieruje działaniami **dowódców wielonarodowych sił połączonych** na niższym szczeblu dowodzenia - podobnie jak w przypadku dowodzenia poprzez dowódców komponentów narodowych.

Niezależnie jednak od przyjętego sposobu organizacji dowodzenia, dowódca wielonarodowych sił połączonych dysponuje zwykle uprawnieniami typu *OPCON* wobec podległym mu sił - chyba, że w określonej relacji są to siły narodowe, gdzie problematyka zależności dowodzenia regulowana jest odrębnymi przepisami.

W każdym z możliwych rozwiązań wystąpi (choć nie zawsze na tym samym szczeblu) sytuacja współdziałania (lub zależności przełożony-

podwładny) dowództw reprezentujących różne kraje, a tym samym



Rys. 3.5. Organizacja dowodzenia wielonarodowymi siłami połączonymi poprzez dowódców komponentów funkcjonalnych.

Źródło: Opracowano na podstawie *AJP-01(A)*.

zaistnieje całe spektrum przedsięwzięć wynikających z tego rodzaju kontaktów (nie wspominając już o problemie dotyczącym różnych rodzajów sił zbrojnych – *joint operations*). Do najważniejszych problemów należeć będą:

- wymiana informacji (obieg dokumentów dowodzenia) pomiędzy dowództwami w różnych relacjach;
- współdziałanie pokrewnych funkcjonalnie komórek różnych organów dowodzenia;
- formowanie mieszanych (wielonarodowych) dowództw;
- organizacja służby łącznikowej.

W konsekwencji przedstawionych powyżej analiz, niezależnie od przyjętego rozwiązania, osiągnięcie zdolności do dowodzenia w tym wydaniu jest niczym innym jak osiągnięciem interoperacyjności w tym obszarze.

Interoperacyjność, zgodnie z obowiązującymi w Siłach Zbrojnych państw NATO poglądami to „zdolność systemów, jednostek lub sił do zapewnienia szeroko rozumianego wsparcia, korzystania ze wsparcia innych systemów, jednostek lub sił, a także zdolność do wzajemnej wymiany w tym zakresie, pozwalająca na skuteczne wspólne działanie”⁵⁸.

Przeniesienie znaczenia tej definicji do problematyki dowodzenia wskazuje na konieczność posiadania zdolności stworzenia takiego systemu dowodzenia, który będzie w stanie skutecznie współpracować z systemami dowodzenia innych armii, korzystać z technicznego, informacyjnego i osobowego wsparcia z ich strony, a nawet być zdolnym do wymiany pewnych elementów.

Stojąc przed zadaniem ustalenia czynników, które odgrywają szczególną rolę w dowodzeniu działaniami połączonymi o charakterze wielonarodowym, na potrzeby dalszych badań zespół autorski odrzucił element kompatybilności systemów łączności (technikę i technologię systemów dowodzenia), jako **warunek oczywisty**. Celem badań nie było bowiem ustalenie wymagań w zakresie technicznych środków dowodzenia czy zautomatyzowanego systemu przekazywania danych. Podobnie potraktować należy konieczność znajomości wojskowego języka angielskiego przez osoby funkcyjne w stopniu umożliwiającym wymianę podstawowych informacji, przyjmowanie i stawianie zadań, składanie meldunków oraz organizację współdziałania. Niebagatelną rolę odgrywa także konieczność tłumaczenia (od pewnego szczebla) dokumentów dowodzenia, co z konieczności wydłuża czas planowania działań i, ze względu na narodowe różnice doktrynalne i pojęciowe, stanowi zagrożenie dla właściwego i jednoznacznego zrozumienia przekazywanej informacji⁵⁹. Pamiętać należy o randze tego zjawiska, które dotyka także sił zbrojnych od lat funkcjonujących w sojuszniczych (czyli niejednolitych narodowo) strukturach.

⁵⁸ AAP-6, s. 2-I-6.

⁵⁹ FM 100-5 Operations, Department of the Army, Washington 1993, s. 5-2.

W świetle powyższych analiz można uznać, że pewna grupa czynników decydujących o sprawności dowodzenia wystąpi zawsze, nie będąc w sposób bezpośredni uzależniona od narodowego lub wielonarodowego charakteru działań. Dokonane oceny wskazują, że do czynników takich można zaliczyć:

- żywotność systemu;
- poziom wykształcenia personelu;
- oddziaływanie przeciwnika;
- otoczenie w jakim funkcjonuje system dowodzenia.

Oczywiście, zaistnieją także pewne związki pośrednie, chociażby:

- konieczność większego nakładu pracy w celu uzyskania wysokiego poziomu wykształcenia połączonego dowództwa wielonarodowego w stosunku do narodowego, czy też jednolitego w ramach rodzaju sił zbrojnych;
- dłuższy, w początkowym okresie zgrywania dowództw, czas trwania cyklu decyzyjnego;
- mniejsza odporność na dezinformację.

Jednakże czynnikami decydującymi o sprawności dowodzenia, które będą w sposób bezpośredni związane z badanymi działaniami, niewątpliwie będą:

- struktura dowództw i sposób zorganizowania stanowisk dowodzenia;
- przyjęty model procesu planowania wielonarodowych działań połączonych;
- wytwarzane w czasie procesu przygotowania i prowadzenia takich działań dokumenty dowodzenia (tak o charakterze planistycznym jak i dyrektywnym).

Potwierdzenie powyższych ustaleń można znaleźć w literaturze przedmiotu. Literatura ta (dokumenty normatywne o charakterze „sojuszniczym” - *Allied Publications* oraz porozumienia standaryzacyjne czyli *Standardizations Agreements* - STANAGs) obejmuje całe spektrum problematyki militarnej, w zakresie której szczególną rolę, zdaniem decydentów

NATO, odgrywa ujednoczenie zasad, procedur, sprzętu itp. Ważne miejsce zajmuje tam również problematyka dowodzenia. Analiza tych wydawnictw wydaje się mieć szczególne znaczenie dla rozwiązania rozpatrywanego problemu badawczego, gdyż zawierają one ustalenia, wytyczne czy wręcz wzory postępowania, jakie powinny być stosowane przez państwa członkowskie NATO. Są więc one istotnym źródłem informacji pozwalającym na zidentyfikowanie problemów z obszaru dowodzenia, które regulowane są na szczeblu układu militarnego, a tym samym umożliwiającym określenie wyróżników sprawowania dowodzenia wielonarodowymi siłami połączonymi.

Analiza tematyki porozumień standaryzacyjnych NATO pozwala na wyciągnięcie wniosku, iż w ramach problematyki dowodzenia działania zmierzające w kierunku standaryzacji dotyczą w znacznej mierze **dokumentów dowodzenia**. Ich forma i treść regulowana jest poprzez:

- STANAG 2014 *Rozkazy operacyjne, zarządzenia przygotowawcze i rozkazy logistyczne (Operation Orders, Warning Orders, and Administrative/Logistics Orders)*;
- STANAG 2019 *Znaki taktyczne (Military Symbols)*;
- STANAG 2020 *Meldunki sytuacyjne (Operational Situations Reports)*;
- STANAG 2029 *Zasady opisywania rejonów rozmieszczenia i linii rozgraniczenia (Method of Describing Ground Locations, Areas, and Boundaries)*;
- STANAG 2041 *Rozkazy, tabele i schematy do marszu (Operations Orders, Tables and Graphs for Road Movement)*, i inne.

Problematyka ta poruszana jest również w opracowywanych w poszczególnych dowództwach NATO Wytycznych Do Planowania (*GOP – Guidance for Operational Planning, FPG – Functional Planning Guidance, RPG – Regional Planning Guidance, SPG – Specific Planning Guidance*).

Kolejną grupę sojuszniczej literatury stanowią tzw. publikacje sojusznicze (*Allied Publications*). Wśród nich szczególnie istotną dla prowadzonych badań

rolę odgrywa *AJP-01(A) Sojusznicza doktryna działań połączonych (Allied Joint Operations Doctrine)*;

Szczególne to znaczenie wynika z zawartych w publikacji normatywów, ustalających zasady działania wojsk w operacjach połączonych. Analiza zawartych w nim treści wskazuje, że w obszarze dowodzenia dokonane zostały ustalenia w zakresie:

- przebiegu procesu planowania działań wraz z opisem poszczególnych etapów pracy dowództw⁶⁰;
- struktury dowództw w działaniach połączonych wraz z charakterystyką zadań ich poszczególnych komórek funkcjonalnych⁶¹;
- treści podstawowego dokumentu planowania – planu działania dowódcy sił połączonych⁶²;
- zasad dowodzenia;
- relacji dowodzenia;
- specyfiki funkcjonowania narodowych komponentów w połączonym systemie dowodzenia⁶³.

Dokumenty dowodzenia, a konkretnie ich graficzna część (mapy sytuacyjne, plany działania, aneksy, appendyksy, rozkazy i zarządzenia sporządzane na oleatach), omawiane są także w innym wydawnictwie NATO – *APP-6 Znaki taktyczne wojsk lądowych*⁶⁴. Jest ono opracowane przez specjalną agendę Paktu, Wojskową Agencję Standaryzacyjną⁶⁵ i wprowadzone do użytku poprzez STANAG 2019⁶⁶. Reguluje się w nim zasady pracy z graficznymi dokumentami dowodzenia oraz podaje zbiór znaków taktycznych, które są stosowane przez wszystkie państwa NATO. Choć nie zabrania się w nim

⁶⁰ *AJP-01(A)*, s. 3-1 - 3-5.

⁶¹ Tamże, s. 4A1-1 - 4A1-3.

⁶² Tamże, s. 4-8.

⁶³ Tamże, s. 4-5.

⁶⁴ *APP-6 Military Symbols for Land Based Systems*, Brussels 1986.

⁶⁵ *Military Agency for Standardization (MAS)*.

⁶⁶ *STANAG 2019 Znaki taktyczne (Military Symbols)*, Brussels 1983.

opracowywania dodatkowych, umownych znaków taktycznych⁶⁷, to *APP-6* odgrywa bardzo dużą rolę w ujednoczeniu graficznych i pisemno - graficznych dokumentów sporządzanych w trakcie planowania i prowadzenia wielonarodowych działań połączonych.

Problematyka dowodzenia działaniami sił wielonarodowych poruszana jest także w publikacjach sił zbrojnych poszczególnych państw NATO. Na przykład regulamin *FM 101-5 Organizacja i praca sztabów* Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych USA poświęca tej problematyce odrębny podrozdział, precyzując przede wszystkim strukturę dowództw w działaniach wielonarodowych (czyli typu *combined*) podając szereg możliwości w tym zakresie⁶⁸.

Regulamin działań wojsk lądowych tejże armii⁶⁹ zawiera stwierdzenie, iż dowodzenie siłami wielonarodowymi jest w znacznym stopniu ułatwione, jeżeli struktura dowództw komponentów narodowych uczestniczących w tego rodzaju działaniach jest zbliżona.

To samo odnosi się do przebiegu procesu dowodzenia, a szczególnie planowania działań. Rozwiązanie takie pozwala także na uproszczenie szkolenia i ułatwienie pracy oficerów łącznikowych, których działalność wywiera niebagatelny wpływ na obieg informacji pomiędzy poszczególnymi dowództwami, a tym samym na skuteczność dowodzenia⁷⁰.

Analiza treści jednego z zasadniczych dokumentów normatywnych Wojsk Lądowych Wielkiej Brytanii *ADP-1 Działania operacyjne (Operations)* wskazuje, że problematyka dowodzenia w działaniach wielonarodowych także tam postrzegana jest przez pryzmat wielonarodowych dowództw, do określenia ich struktur organizacyjno-funkcjonalnych włącznie⁷¹. Podkreśla się także wzajemne relacje pomiędzy dowództwami narodowymi, które to relacje będą

⁶⁷ Chociaż jednoznacznie podkreśla się konieczność stosowania objaśnień tego rodzaju znaków w legendzie, jeśli dokument używany będzie także przez sojuszników. Por. STANAG 2014 *Operations Orders, Warning Orders and Administrative/Logistics Orders*, Brussels 1992, s. I-2-2.

⁶⁸ *FM 101-5 Staff Organization and Operations*, Washington 1984, rozdział 2, podrozdział V.

⁶⁹ *FM 100-5 Działania operacyjne (Operations)*, Washington 1993.

⁷⁰ Tamże, str. 5-5.

⁷¹ *ADP-1 Operations*, 1994, s. 6-2.

znacznie utrudnione w przypadku występowania pomiędzy nimi (dowództwami) zasadniczych różnic strukturalnych⁷². Oczywiście akcentowana jest także problematyka wspólnego języka dowodzenia oraz rola oficerów łącznikowych, którzy wykazywać się muszą nie tylko znajomością doktryny, ale i procedur dowodzenia stosowanych w dowództwach, do których zostali oddelegowani. W takiej sytuacji poważne rozbieżności w tym zakresie prowadzić będą do utrudnienia przekazywania wszelkiego rodzaju informacji wynikających z udziału oficerów łącznikowych w procesie dowodzenia⁷³. Jak gdyby dla podkreślenia tych spostrzeżeń regulamin zawiera stwierdzenie, że wspólne procedury planistyczne w bardzo dużym stopniu ułatwiają współpracę pomiędzy siłami różnych państw w działaniach wielonarodowych⁷⁴.

Wnioski wynikające z analizy *ADP-1* potwierdzone są przez wyniki badań kolejnego dokumentu Wojsk Lądowych Wielkiej Brytanii, jakim jest *ADP-2 Command*. Dokument ten zawiera bowiem strukturę dowództwa sił wielonarodowych wraz z zadaniami poszczególnych jego komórek⁷⁵ oraz charakterystykę procesu planowania tego rodzaju działań⁷⁶.

Podsumowanie wyników badań pozwala na stwierdzenie, iż jako czynniki determinujące sprawność dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych postrzegane są przede wszystkim:

- znajomość wspólnego dla wszystkich komponentów języka wojskowego, w tym jednolitego aparatu pojęciowego;
- znajomość zasad i sposobów prowadzenia działań przez wojska sojusznicze i inne rodzaje sił zbrojnych;
- podobne procedury planowania działań;
- znajomość i pełne zrozumienie tych procedur;

⁷² Tamże, s. 6-3.

⁷³ Tamże, s. 6-3.

⁷⁴ Tamże, s. 6-5.

⁷⁵ *ADP-2*, s. 6-8. Zob. także *ADP-2*, Aneks B, s. 6-B-1.

⁷⁶ Tamże, s. 6-9 - 6-13.

- zbliżone struktury organizacyjne dowództw (w tym kompetencje osób funkcyjnych) i wojsk;
- właściwa organizacja, wyszkolenie i działanie oficerów (grup) łącznikowych delegowanych do pracy przy innych dowództwach;
- kompatybilność sprzętu łączności i systemów dowodzenia;
- wspólne ćwiczenia na różnych szczeblach dowodzenia pozwalające poznać specyfikę działania, szczegóły różnic organizacyjno-proceduralnych, a także mentalność i odmienności kulturowe (w zakresie komponentów wystawianych przez inne państwa).

Powyższe wnioski potwierdzają wcześniejsze ustalenia i stanowią ich szczegółowe rozwinięcie.

3.3. Zasady dowodzenia w wielonarodowych operacjach połączonych

Osiągnięcie zakładanych celów militarnych w okresie pokoju, kryzysu i konfliktu zależy w pierwszej kolejności od zdolności rozwinięcia odpowiednich wojsk, we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Skuteczne zaś wykorzystanie i wsparcie tych sił uzależnione jest przede wszystkim od zorganizowania właściwego systemu dowodzenia od najwyższych do najniższych szczebli. Zrozumienie zatem istoty wielonarodowych operacji połączonych, ich wymagań oraz towarzyszących temu uwarunkowań dla organizacji dowodzenia jest niezbędne dla dowódców na wszystkich szczeblach dowodzenia. Dodatkowym wymogiem sprawnego dowodzenia w wielonarodowych operacjach połączonych jest stosowanie przez dowódcę połączonych sił i jego sztab standardowych procedur oraz przestrzeganie zasad dowodzenia pozwalających na skuteczne wykorzystanie możliwości bojowych różnych rodzajów sił zbrojnych, pochodzących z różnych państw.

W literaturze przedmiotu można spotkać różne zestawy zasad dowodzenia. W *Doktrynie sojuszniczych operacji połączonych AJP-01(A)*, której zapisy

obowiązują wszystkie państwa członkowskie, wyróżnia się następujące zasady dowodzenia w operacjach połączonych:⁷⁷

- **Jedność dowodzenia** (*Unity of Command*). Na strategicznym, operacyjnym i taktycznym poziomie działań wojennych, jedność dowodzenia jest fundamentalną zasadą. Jest ona nieodzowna dla skutecznego i ekonomicznego użycia sił i środków. Osiąga się ją poprzez przekazanie uprawnień do dowodzenia i koordynowania działań wszystkich wojsk jednemu dowódcy. Na wszystkich szczeblach jedność dowodzenia zapewnia niezbędną spójność planowania i realizacji postawionych zadań. W koalicyjnych bądź sojuszniczych operacjach połączonych mogą być wprowadzone pewne ograniczenia w zakresie podporządkowania narodowych komponentów jednemu dowódcy. Jako minimum zachowania jedności dowodzenia przyjmuje się posiadanie przez dowódcę sojuszniczych bądź koalicyjnych połączonych sił kontroli operacyjnej (OPCON) nad wszystkimi siłami znajdującymi się w obszarze prowadzonych działań.
- **Ciągłość dowodzenia** (*Continuity of Command*). Jedność dowodzenia jest dodatkowo wzmocniana poprzez zachowanie ciągłości dowodzenia przez cały czas trwania operacji. Jest zasadą, że „osoba, która planuje powinna ten plan realizować”, ale okoliczności mogą nie pozwolić na zachowanie tej zasady i zmusić do zmian. Ponieważ dowodzenie musi być sprawowane przez cały czas trwania operacji, dowódca powinien ustalić zastępców oraz zapasowe SD.
- **Przejrzysta struktura dowodzenia** (*Clear Chain of Command*). Struktura dowodzenia jest hierarchiczna. Jednak w sytuacjach gdy jest to niezbędne, wytyczne i rozkazy do podwładnych dowódców mogą zawierać zadania dla wybranego elementu podległych im wojsk. Może

⁷⁷ *Allied Joint Operations Doctrine AJP-01(A)*, September 1998, par. 0404-0409.

to wynikać ze specyficznych ograniczeń określonych przez poszczególne państwa dla kontyngentów narodowych lub też dodatkowych rozkazów.

- **Integracja dowodzenia** (*Integration of Command*). Struktura systemu dowodzenia powinna zapewnić jak najlepsze wykorzystanie możliwości bojowych poszczególnych komponentów rodzajów sił zbrojnych dla osiągnięcia celów operacyjnych określonych przez dowódcę połączonych sił. Dowództwa komponentów (zwykle, choć nie zawsze, narodowe) są normalnie funkcjonalne (morskie, lądowe, powietrzne i specjalne), ale ich konkretne struktury organizacyjne będą sprecyzowane przez wyższe dowództwo, w celu dopasowania systemu dowodzenia do potrzeb każdej operacji. Integracja pomiędzy dowództwami jest wzmacniana poprzez przejrzystą strukturę dowodzenia. Jeżeli wymagane są oddzielne stanowiska dowodzenia poszczególnych kontyngentów narodowych, to powinny być one ustanowione w celu uzupełnienia i wsparcia, nie zaś dezorganizowania połączonych szczebli dowodzenia. Bardzo ważnym elementem struktury dowodzenia jest skuteczna i wszechstronna struktura łącznikowa.
- **Decentralizacja** (*Decentralisation*). Odpowiedzialność dowódcy połączonych sił za wykonanie zadania jest niepodzielna, ale przekazywanie podwładnym uprawnień i odpowiedzialności za realizację zadań wspierających zamiar wyższego przełożonego jest zawarte w zasadzie decentralizacji. Poprzez przekazanie części swojej władzy, dowódcy zapewniają podwładnym swobodę działania umożliwiając im wykazanie inicjatywy i wykorzystanie nadarzających się okazji, w razie niespodziewanego rozwoju sytuacji. Decentralizacja mobilizuje do przejmowania inicjatywy i promuje podejmowanie decyzji we właściwym czasie. Wraz z przekazaną im władzą, podlegli dowódcy powinni mieć jasno określony zamiar i cele, które należy osiągnąć oraz

siły i środki niezbędne do wykonania postawionych im zadań. Skuteczna decentralizacja wymaga spełnienia następujących warunków:

- dowódcy i ich sztaby powinni w pierwszej kolejności zająć się sprawami operacyjnymi dotyczącymi połączonych sił;
 - podwładni dowódcy muszą w pełni rozumieć zamiar dowódcy połączonych sił i mieć swobodę przejawiania inicjatywy opartej na tym zrozumieniu;
 - musi istnieć jednolite rozumienie doktryny operacyjnej dotyczącej użycia sił. Ten stan może zostać osiągnięty poprzez szkolenie i ćwiczenia w okresie pokoju.
- **Współdziałanie i wzajemne zrozumienie** (*Co-operation and Mutual Understanding*). Istnieje niewielka szansa na odniesienie sukcesu w zakresie planowania i prowadzenia operacji połączonych, jeżeli nie będzie jedności wysiłku i niezbędnego zaufania. Wzajemne zrozumienie mocnych i słabych stron poszczególnych komponentów stanowi podstawę współpracy i zaufania, które są niezbędnym elementem sprawnego planowania i pomyślnego prowadzenia operacji połączonych. Zrozumienie wynika również ze stosowania wspólnej doktryny dotyczącej użycia połączonych sił. Najlepszym zaś sposobem poznania procedur operacyjnych poszczególnych państw i rodzajów sił zbrojnych są wspólne szkolenia i ćwiczenia. Jest szczególnie istotne, jeśli czas na to pozwala, aby przeprowadzić wspólne treningi w okresie poprzedzającym jakąkolwiek większą operację. Im większy stopień standaryzacji (w kategoriach zarówno sprzętu jak i doktryny), tym lepsze perspektywy na owocną współpracę, wzajemne zrozumienie i ostatecznie na sukces.

Działania w skali sojuszu NATO są z zasady działaniami o charakterze połączonym. Jednakże z samej istoty Sojuszu wynika fakt, iż w jego działaniach uczestniczą komponenty kilku państw sojuszniczych. Tego typu działania znane

są, jak wcześniej wspomniano, jako *allied joint operations*. We współczesnej Europie (i nie tylko) to właśnie NATO jest i w przewidywalnej przyszłości będzie organizatorem operacji takich, jak choćby te w Bośni, czy Kosowie. Struktura dowodzenia Sojuszu, jego procedury dowodzenia odgrywać będą szczególną rolę w planowaniu i prowadzeniu wielonarodowych działań połączonych. Fakty te pozwalają na sformułowanie stwierdzenia, iż zasady dowodzenia zawarte w sojuszniczej publikacji dotyczącej działań połączonych można z powodzeniem odnieść również do wielonarodowych działań połączonych.

Analiza polskiej i zagranicznej literatury przedmiotu oraz wyniki badań empirycznych pozwalają na sformułowanie wniosku, iż podczas sprawowania dowodzenia wielonarodowymi siłami połączonymi szczególne znaczenie miała będzie daleko idąca jednolitość w zakresie:

- procesów planistycznych;
- struktur organizacyjno – funkcjonalnych organów dowodzenia;
- dokumentów planistycznych i dyrektywnych.

W świetle przedstawionych w rozdziale wniosków wynikających z przeprowadzonych badań, w pełni potwierdzona wydaje się konieczność głębokiego zbadania ustaleń poczynionych w Sojuszu w zakresie zidentyfikowanych obszarów dowodzenia wielonarodowymi siłami połączonymi.

ZAKOŃCZENIE

Tak jak od lat działania połączone były standardem NATO, na naszych oczach podobnym standardem stają się wielonarodowe działania połączone. Jak wspomniano w rozdziale 1., pomimo, iż pełne wdrożenie koncepcji CJTF oczekiwane jest w latach 2002/2003, działania tego rodzaju już są prowadzone. Bez problemu odnaleźć można cechy typowe dla *combined joint operations* w działaniach prowadzonych pod egidą Sojuszu w Bośni czy Kosowie. Fakty te, szczególnie scharakteryzowane w pracy stanowią potwierdzenie celowości podjęcia badań w tym zakresie. Pozwoliły one stwierdzić, iż wielonarodowe działania połączone stanowią twórcze poszerzenie koncepcji działań połączonych. Owo poszerzenie wyraża się w głębokiej integracji już nie tylko komponentów reprezentujących różne rodzaje sił zbrojnych, lecz także różne państwa. Jednakże dotychczasowe działania Sojuszu również nosiły znamiona wielonarodowości. Była to jednak wielonarodowość postrzegana w aspekcie sojuszniczym (*allied*). Nowa jakość połączonych działań wielonarodowych (akcentowana również oddzielnym terminem *combined* w miejsce *allied*) jest konsekwencją udziału w badanych działaniach państw nie należących do Sojuszu.

Przedstawione w opracowaniu wyniki badań stanowią uwieńczenie pierwszej części większego zadania naukowego. Jak wspomniano we wstępie, w ramach pracy badawczej zespół autorski skupił swoją uwagę przede wszystkim na teoretycznych aspektach wielonarodowych działań połączonych jako całości. Przeprowadzone badania zaowocowały wynikami, które stanowią podstawę do dalszej pracy, ukierunkowanej szczególnie na badanie problematyki dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych. Wyniki badań pozwoliły bowiem stwierdzić, iż osiągnięcie głównego celu całego procesu badawczego, to znaczy *ustalenia cech szczególnych dowodzenia w wielonarodowych operacjach połączonych i wypracowanie modelu*

funkcjonowania dowództwa wielonarodowych sił połączonych, wymagać będą dalszych prac w zakresie:

- struktur organizacyjno – funkcjonalnych organów dowodzenia w wielonarodowych działaniach połączonych;
- procesu planowania wielonarodowych działań połączonych oraz;
- dokumentów planistycznych i dyrektywnych stanowiących fizyczny wynik procesów planistycznych.

Tak wyspecyfikowane obszary stanowiąc będą tematy kolejnych etapów pracy, zdefiniowanych jako:

- koncepcja struktur organizacyjnych dowództw wielonarodowych sił połączonych;
- determinanty planowania wielonarodowych operacji połączonych;
- udokumentowanie wyników planowania wielonarodowej operacji połączonej.

Wyniki badań zawarte w pracy nie przynoszą odpowiedzi na wszystkie nasuwające się pytania i wątpliwości. Wynika to chociażby z faktu, iż sama koncepcja będąca przedmiotem badań wciąż rozwija się i nie jest znany jej właściwy, ostateczny kształt. Toteż zespół autorski miał pełną świadomość, iż dopiero podsumowanie wyników wszystkich etapów badań stworzy pełny, obiektywny obraz problemu, którego rozwiązanie niniejsza praca dopiero zapoczątkowuje.

BIBLIOGRAFIA

1. *AAP-6 NATO Glossary of Terms and Definitions*, MAS, Brussels 1995.
2. *AAP-6(U) Słownik terminów i definicji NATO*, BWSN, Warszawa 1998.
3. *AJP-01(A) Allied Joint Operations Doctrine*, MAS, Brussels 1998.
4. *APP-6 Military Symbols for Land Based System*, MAS, Brussels 1986.
5. *Army Doctrine Publication Volume 1 (ADP-1) OPERATIONS*, January 1994.
6. *Army Doctrine Publication Volume 2 (ADP-2) COMMAND*, October 1994.
7. *ATP- 3.2. Land Operations*, MAS, Brussels 2000.
8. *Doktryna Taktyczna Sił Lądowych ATP –35(B)*, tłum. z j. ang. A. Szydłowski, Warszawa 1997.
9. *Działania operacyjne – podręcznik*, AON, Warszawa 1993 r.
10. *FM 71-3 Armored and Mechanized Infantry Brigade*, HQ Department of the Army, Washington 1988.
11. *FM 100-5 Operations*, HQ Department of the Army, Washington 1993.
12. *FM 101-5 Staff Organization and Operations*, HQ Department of the Army, Washington 1997.
13. Gołąb Z., Kołcz S., *Współczesne dowodzenie wojskami*, Wyd. MON, Warszawa 1974.
14. *Hdv 100/900 - Führungsbegriffe (TF/B)*, Bonn 1990.
15. *Hdv 100/100 - Truppenführung (TF)*, Bonn 1996.
16. *Hdv 100/200 - Führungsunterstützung im Heer (TF/FU)*, Bonn 1996.
17. Hittle J. D., *Sztab wojskowy*, Wyd. MON, Warszawa 1961.
18. Hofeditz K. M., *Dowódca i dowodzenie*, Myśl Wojskowa nr 5, Warszawa 1998.
19. Iwanow D. A., Sawieljew W. P., *Zasady dowodzenia wojskami*,

- Wyd. MON, Warszawa 1973.
20. Kamiński S., *Pisma wybrane tom 4. Nauka i metoda: pojęcie nauki i klasyfikacja nauki.*, Wyd. 4., KUL, Lublin 1992.
 21. Knetki J., *Operacje połączone*, AON, Warszawa 1997.
 22. Kręcikij J., *Modyfikacje dowodzenia w wojskach lądowych w aspekcie integracji Polski z NATO*, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1998.
 23. Kręcikij J., *Zakresy uprawnień i odpowiedzialności dowódców wobec podległych im wojsk*, AON, Warszawa 2000.
 24. Kuleszyński L., *Dowodzenie wojskami a cybernetyka*, Wyd. MON, Warszawa 1967.
 25. *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979.
 26. *Mały słownik cybernetyczny*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973.
 27. Michniak J., *Organizacja i dowodzenie jednostkami operacyjnymi wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1998.
 28. Michniak J., *Dowodzenie zgrupowaniami antykryzysowymi*, AON, Warszawa 1998.
 29. Mróz W., *Zarys kierowania i organizacji pracy dowódczej i sztabowej*, Szt. Gen. WP, Warszawa 1978.
 30. *NATO Doctrine for Peace Support Operations*, Bruksela 1995.
 31. *NATO Vademecum*, Bellona, Warszawa 1999.
 32. Orzechowski J., *Dowodzenie i sztaby*, T 1-4, Wyd. MON, Warszawa 1974-1986.
 33. Piotrowski S., Olcha H., Matuszak Z., *Sztuka dowodzenia w polskiej praktyce wojskowej*. AON, Warszawa 1996.
 34. *Polska – NATO, traktaty, gwarancje, zobowiązania*, Bellona, Warszawa 1999.
 35. *Proces dowodzenia w wybranych armiach państw NATO*, AON, Warszawa 1996.

36. Pszczołowski T., *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wyd. Ossolineum, Wrocław, 1978.
37. Reagan G., *Błędy militarne*, VASCO, Warszawa 1992.
38. *Regulamin Działań Wojsk Lądowych*, DWLąd, Warszawa 1999.
39. *Regulamin pracy organów dowodzenia w SZ RP*, Szt. Gen. WP, Warszawa 1996.
40. Sadowski S., *Dowodzenie wojskami lądowymi SZ RP w skali strategicznej i operacyjnej*, AON, Warszawa 1997.
41. Sienkiewicz P., *Teoria efektywności systemów*, AON, Warszawa 1996.
42. Sikorski W., *Przyszła wojna. Jej możliwości i charakter oraz związane z nimi zagadnienia obrony kraju*, Warszawa 1934
43. Skibiński F., *Dowodzenie jednostkami polskimi na Zachodzie*, Wyd. MON, Warszawa 1973.
44. Skibiński F., *O sztuce wojennej na północno-zachodnim teatrze działań wojennych*, BWW, Warszawa 1994.
45. *Słownik języka polskiego*, Wyd. PWN, Warszawa 1981.
46. *Słownik Współczesny Języka Polskiego*, Wyd. Wilga, Warszawa 1996.
47. *Strategii bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000.
48. *Struktura organizacyjno-funkcjonalna systemu dowodzenia wojsk lądowych*, Tom 2, AON, Warszawa 1996.
49. Sun Tzu, *Sztuka Wojny*, Wydawnictwo Przedświt, Warszawa 1994.
50. *The Alliance's Strategic Concept in The Transformation of an Alliance*, Rzym 1991.
51. Tomaszewski A., (red.), *Struktura organizacyjno-funkcjonalna systemu dowodzenia wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1996.
52. Tomaszewski A., Zieliński J., - *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju*, AON, Warszawa 1996.
53. Ulrich A. Hundt, *Sily zbrojne w ustroju demokratycznym*, Bonn 1990.

54. Wiatr M., *Charakterystyka współczesnych operacji wojsk lądowych*, Myśl Wojskowa nr 5, Warszawa 1998.
55. Wiatr M., Kozub M., *Operacje połączone*, Myśl Wojskowa nr 1, Warszawa 1999.
56. Wróblewski R. *Przygotowanie i prowadzenie strategicznej operacji obronnej*, AON, Warszawa 1995.
57. Zieleniewski J., *Organizacja i zarządzanie*, wyd. 6, PWN, Warszawa 1979
58. Zieleniewski J. *Organizacja zespołów ludzkich. Wstęp do teorii organizacji i kierowania*, wyd. 2, PWN, Warszawa 1965,
59. Zieliński J. i inni, *Podstawowe założenia operacji połączonych*, AON, Warszawa 2000.

Załączniki:

nr 1 – Kwestionariusz do przeprowadzenia wywiadów z ekspertami;

nr 2 – Uogólnione wnioski z przeprowadzonych badań opinii ekspertów.

KWESTIONARIUSZ

do przeprowadzenia wywiadów z ekspertami

I. TEMAT: ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE WIELONARODOWEJ OPERACJI POŁĄCZONEJ

II. CEL: Zebrać i opracować naukowo opinie polskich ekspertów wojskowych oraz z innych państw w tym zwłaszcza przedstawicieli państw NATO uczestniczących w Kursie Taktyczno-Operacyjnym Integracji z NATO.

III. TEREN: Akademia Obrony Narodowej.

IV. ZAKRES PROBLEMOWY

Określenie współczesnych założeń udziału jednostek naszych sił zbrojnych w wielonarodowych operacjach połączonych stanowi jedno z pilniejszych zadań stojących przed teoretykami wojskowymi. Zwracamy się do Panów z prośbą o wyrażenie opinii na następujące problemy – wyrażone w postaci pytań:

1. Jakie determinanty identyfikowane są w odniesieniu do wielonarodowych operacji połączonych ?
2. Czy wspólne przygotowanie dowództw i jednostek wpływa na lepsze wykonywanie zadań ?
3. Czego dotyczą zasady prowadzenia wielonarodowych operacji połączonych ?
4. Jakie zasadnicze aspekty można wyróżnić podczas wielonarodowych operacji połączonych ?

UOGÓLNIONE WNIOSKI Z PRZEPROWADZONYCH BADAŃ OPINII EKSPERTÓW

Ad.1.

Dowodzenie w układzie koalicyjnym stanowi specyficzny przypadek, w którym pod jednolitym dowództwem znajdują się komponenty narodowe pochodzące z różnych państw. Analiza doświadczeń historycznych w tym zakresie wskazuje na szereg uwarunkowań powodujących trudności w sprawowaniu dowodzenia w takich sytuacjach.

Respondenci wskazywali na istnienie szeregu determinantów jakie muszą być spełnione aby osiągnąć sukces podczas prowadzenia połączonych działań wielonarodowych (ang. *combined joint operations*). Jako zasadniczy warunek podawano także konieczność przygotowania sił zbrojnych poszczególnych państw Sojuszu do wykonywania wspólnych zadań. Aby sprostać temu wieloaspektowemu i interdyscyplinarnemu wyzwaniu dąży się do osiągnięcia kompatybilności i interoperacyjności w poszczególnych obszarach wspólnego funkcjonowania państw członkowskich NATO oraz ich sił zbrojnych. Zadania realizowane w tych obszarach dotyczyć powinny w pierwszej kolejności elementów systemów dowodzenia, środków walki oraz wsparcia logistycznego. Kolejnym ważnym czynnikiem umożliwiającym wspólne działanie jest przyjęcie doktrynalnych sojuszniczych założeń wspólnej polityki bezpieczeństwa, reagowania na zagrożenia, utrzymania gotowości bojowej, organizacji i funkcjonowania systemu dowodzenia oraz prowadzenia wspólnych wielonarodowych operacji.

Dokonując uogólnienia otrzymanych odpowiedzi stwierdzono, że realizacja przedstawionych determinantów wymaga prowadzenia wspólnej działalności doktrynalnej, standaryzacyjnej, szkoleniowej oraz naukowej.

Ad.2.

W swoich wypowiedziach eksperci wskazywali, że jednym z ważniejszych wymagań w odniesieniu do przygotowanie dowództw i wojsk do wspólnych działań jednostek wszystkich rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb jest wspólna realizacja wybranych przedsięwzięć szkoleniowych.

Osiągnięcie właściwego poziomu prowadzenia szkolenia oraz osiągania celów interoperacyjności możliwe jest między innymi poprzez przyjęcie i wdrożenie przez wszystkich członków Sojuszu wspólnej Doktryny Prowadzenia Ćwiczeń – NADREX (ang. *NATO Doctrine Exercise*). Podkreślano znaczenie tego dokumentu, który określa między innymi klasyfikację ćwiczeń i ich charakterystykę, sposób przygotowania ćwiczeń (w tym dokumentację, układ i zakres spotkań, zadania i obowiązki autorów ćwiczenia) oraz sposób jego przeprowadzenia.

Proces badawczy wykazał, że szkolenie jest jednym z głównych zadań sił zbrojnych w czasie pokoju. W dokumentach normatywnych wielu państw podkreśla się, że realizacja zadań w ramach połączonej wielonarodowej operacji wymaga odpowiedniego przygotowania dowództw (ich elementów) i wojsk. Pomimo tego w NATO nie ma zintegrowanego systemu szkolenia, a poszczególne państwa członkowskie posiadają narodowe systemy szkolenia obejmujące przygotowanie kadry, szkolenie dowództw, wojsk oraz kształtowanie morale. Jednak w celu zapewnienia właściwego poziomu przygotowania do realizacji wspólnych zadań oraz funkcjonowania w strukturach wielonarodowych opracowano ogólne zasady, które należy przestrzegać podczas szkolenia.

Pierwszą z nich jest konieczność szkolenia wojsk zgodnie z doktryną NATO. Oznacza to stosowanie ujednoliconych procedur oraz form, metod oraz sposobów przygotowania dowództw i wojsk do prowadzenia operacji w różnych warunkach i sytuacjach, zarówno w układzie narodowym jak i międzynarodowym.

Ad.3.

W trakcie wypowiedzi respondenci wielokrotnie podkreślił iż współczesne wielonarodowe operacje oprócz ich dynamicznego, powietrzno – lądowego charakteru prowadzone będą jako działania połączone (ang. *Joint*) różnych rodzajów sił zbrojnych przy współdziałaniu komponentów wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej.

Jako podstawowe warunki osiągnięcia wspólnych celów w tym samym obszarze, czasie i w odniesieniu do tego samego zadania podawano zasady **jedności** i **jednoosobowości** dowodzenia realizowane na strategicznym, operacyjnym i taktycznym poziomie wojny.

Jedność dowodzenia wymieniano jako nieodzowną dla skutecznego i ekonomicznego użycia sił i środków. Jej osiągnięcie wymaga wielokrotnie przekazania uprawnień do dowodzenia i koordynowania działań wszystkich wojsk jednemu dowódcy (**jednoosobowe** dowodzenie). Na wszystkich szczeblach struktury dowodzenia jedność zapewnia niezbędną spójność planowania i wykonania zadania. W koalicyjnych (bądź międzynarodowych) operacjach połączonych mogą być wprowadzane pewne ograniczenia w zakresie podporządkowania narodowych komponentów jednemu dowódcy. Jako minimum zachowania jedności dowodzenia przyjmuje się przez dowódcę koalicyjnych połączonych sił kontroli operacyjnej (OPCON) nad wszystkimi siłami.

Jako nie mniej ważną podawano także zasadę **ciągłość dowodzenia**. W myśl której, dowodzenie musi być sprawowane przez cały czas trwania operacji. Żeby to osiągnąć, dowódca powinien ustalić zastępców oraz zapasowe stanowiska dowodzenia. Z zasady, „ten, kto planuje, powinien ten plan realizować”, ale okoliczności mogą zmusić do zmian.

Integracja struktur dowodzenia to kolejny czynnik, który zapewnia najlepsze wykorzystanie zdolności poszczególnych komponentów rodzajów wojsk do wspólnego osiągnięcia celu walki. Jeżeli wymagane jest oddzielne

stanowisko dowodzenia określonego komponentu połączonych sił, to powinno być ustanowione. Nie może jednak ono dezorganizować połączonych szczebli dowodzenia. Bardzo ważnym elementem struktury dowodzenia jest skuteczna i wszechstronna rola informacji.

Struktura dowodzenia i kontroli jest zwykle hierarchiczna, podkreślano jednak, że jednak czasami wymaga **decentralizacji**. Jednak w wyjątkowych sytuacjach dyrektywy, rozkazy do kolejnych podwładnych mogą zawierać zadania do wybranego elementu ich sił. Zasadą jest przekazywanie podwładnym uprawnień i odpowiedzialności za realizację zadań wspierających zamiar wyższego przełożonego. Poprzez przekazanie uprawnień dowódcy zapewniają podwładnym swobodę działania, umożliwiając im wykazanie inicjatywy i wykorzystania nadarzających się okazji na polu walki.

Współdziałanie, wzajemne zrozumienie i szacunek, bazujący na wzajemnym zrozumieniu mocnych i słabych punktów poszczególnych komponentów jest także podstawą sukcesu. Niezbędna znajomość procedur stosowanych przez inne rodzaje sił zbrojnych oraz zaufanie do siebie można osiągnąć poprzez wspólne szkolenia i ćwiczenia. Stosowanie tych zasad nie jest kategoryczne, dowódcy poszczególnych szczebli dowodzenia w każdym z państw członkowskich mogą kłaść większy nacisk na niektóre z nich. Ujęcie takie daje im możliwość elastycznego dowodzenia na polu walki.

Zapewnienie podwładnemu **swobody działania** podczas realizacji zadania to kolejna z zasad wymagana w działaniach połączonych. Osiąga się to między innymi w wyniku **dowodzenia przez zadania**. Stopień tej swobody uzależniony jest jednak od wielu czynników, w tym od rodzaju wykonywanego zadania. Dowódca informuje podwładnych o swoim zamiarze, określa jasne i osiągalne cele oraz daje do dyspozycji wykonawcy konieczne siły i środki. Nie określa sposobu osiągnięcia celu, sposobu wykonania zadania. Szczegóły wykonania określa tylko wtedy, gdy zachodzi konieczność skoordynowania przedsięwzięć służących osiągnięciu wspólnego celu przez różnych

wykonawców lub gdy wymagają tego ograniczenia polityczne albo wojskowe. Swoboda działania podwładnych w realizacji zadania jest warunkiem szybkiego, zdecydowanego działania i służy zwiększeniu ich poczucia odpowiedzialności. Dowodzenie przez zadania oznacza też, godzenie się przełożonych na ewentualne błędy podwładnych. Ma to, oczywiście swoje granice, zwłaszcza gdy grozi niewykonaniem zadania lub niepotrzebnie naraża zdrowie i życie żołnierzy. Zasada ta opiera się na wzajemnym zaufaniu przełożonego do podwładnego i odwrotnie. Wymaga od wszystkich nie tylko należytego wypełniania obowiązków i woli osiągnięcia nakazanych celów, lecz także gotowości do przejęcia odpowiedzialności, współpracy oraz samodzielnego, twórczego działania. Podstawą dowodzenia przez zadania i warunkiem sukcesu jest zgodność myślenia i działania.

Oprócz przedstawionych zasad dowodzenia wymieniano wielokrotnie przy poszczególnych generalnych, czy też szczegółowych zasadach prowadzenia operacji wytyczne dotyczące spełnienia określonych wymogów mających wpływ na jakość dowodzenia. Traktowano je wręcz jako **wymagania** dowodzenia mające wpływ na osiągnięcie powodzenia. Jako najważniejsze podawano: **elastyczność** – w myśl której opracowane plany powinny być na tyle elastyczne, aby w sytuacjach nie przewidzianych umożliwić dowódcy podjęcie decyzji stosownej do zmienionych warunków prowadzonej operacji; **prostotę**, które zmniejsza prawdopodobieństwo niezrozumienia i popełnienia błędu przez podwładnych.

Podsumowując wypowiedzi ekspertów stwierdzono, że zasady i wymagania operacji połączonych wdrażane są i stosowane w czasie pokoju i kryzysu. W czasie wojny zasady te wykorzystuje się w każdym rodzaju działań bojowych i na każdym szczeblu dowodzenia. Stosowanie omówionych zasad jest jedynie drogowskazem do osiągnięcia sprawnego dowodzenia. Można także postawić tezę, że omówione zasady spełniają także rolę wymagań w stosunku do dowodzenia gdyż czasami potrzeba stosowania lub

respektowania określonej zasady stanowi w istocie spełnienie ogólnego wymagania. Wymagania te niejednokrotnie dotyczą wielu dziedzin często nie związanych ze sztuką dowodzenia.

Ad.4.

Dokonując podsumowania wypowiedzi ekspertów stwierdzono, że w prowadzeniu operacji połączonych wyróżnia się – oprócz czysto technicznych warunków - trzy zasadnicze elementy, trzy wzajemnie uzupełniające się aspekty:

- strukturalny;
- funkcjonalny;
- personalny (mentalny).

Aspekt strukturalny obejmuje przedsięwzięcia i działania, w których biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych. Do jego realizacji niezbędna jest organizacja dowodzenia umożliwiająca wybór i połączenie sił dysponujących zróżnicowanymi właściwościami. **Aspekt funkcjonalny** oznacza zespolenie specyficznych możliwości rodzajów sił zbrojnych we wspólnym działaniu umożliwiające osiągnięcie wspólnego celu przy optymalnym wykorzystaniu efektu synergicznego. **Aspekt personalny** oznacza wewnętrzną gotowość do efektywnego - harmonijnego współdziałania z żołnierzami innego rodzaju sił zbrojnych dla osiągnięcia wspólnego celu. **Harmonijne współdziałanie** wymaga przy tym nie tylko współpracy, wspólnego systemu pojęć i deklaratywnej gotowości do prowadzenia operacji połączonych, lecz przede wszystkim:

- umiejętności rozwiązywania kompleksowych sytuacji operacyjnych;
- głębokiej znajomości możliwości poszczególnych rodzajów sił zbrojnych;

- wewnętrznego przekonania do idei połączonych działań rodzajów sił zbrojnych.

Efekty, jakie zamierza się osiągnąć dzięki połączonym działaniom sił zbrojnych, wymagają umiejętnego zespolenia przedstawionych wyżej trzech aspektów. Warunki te należy zapewnić m.in. przez odpowiednie kształcenie w ramach rodzaju sił zbrojnych oraz zintegrowanego kształcenia przedstawicieli rodzajów sił zbrojnych. Kierunki zmian w Sojuszu wskazują na konieczność rozwoju dowodzenia i kształcenia wspólnego dla rodzajów sił zbrojnych również w Wojsku Polskim. Celem powinno być przy tym osiągnięcie interoperacyjności z sojusznikami przy zachowaniu ustaleń i wymogów narodowych. Decydującego znaczenia podczas planowania, przygotowania i prowadzenia działań nabiera czynnik personalny. Wymaga to udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy w ogóle dysponujemy odpowiednio przygotowanym personelem i czy potrafimy go efektywnie wykorzystać.

Działania w strukturach wielonarodowych wymagają daleko idącej standaryzacji uzbrojenia, sprzętu, procedur i zasad działania. Szczególne znaczenie ma zwłaszcza standaryzacja środków dowodzenia, wspólna terminologia i jednolity język roboczy. Zróżnicowane uzbrojenie i sprzęt oraz szkolenie i wychowanie prowadzą do zróżnicowanych możliwości poszczególnych kontyngentów narodowych, co nie zawsze musi być niedogodnością, a wręcz powodować może swoisty efekt synergiczny poprzez wzajemne uzupełnianie się. Podział zadań w ramach wielonarodowej współpracy fakt ten musi uwzględniać. Zawsze jednak należy pamiętać, że szczególne właściwości współpracy wielonarodowej wymagają czasu na niezbędne procesy zgrywania się oraz zrozumienia dla interesów i ograniczeń partnerów.

